

LIA RUMANTSCHA

RAPPORT ANNUAL 2000

LIARUMANTSCHA

RAPPORT ANNUAL 2000

Uniuns regiunalas

Romania

Uniun dals Grischs

Uniun rumantscha da Surmeir

Renania

Uniuns surregiunalas

Societad retorumscha

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Giuventetgna Rumantscha

RAPPORT ANNUAL 2000
LIARUMANTSCHA

© LIA RUMANTSCHA 2001 CUIRA

cumposiziun e stampa: Spescha e Grünenfelder, Glion
550 exemplars

Fotos: La Quotidiana

Cuntegn

1. Pled sin via dal president	5
2. Organs da la LR	9
3. Rapport da lavur	
3.1 Lavur dals organs LR	18
3.2 Rapport tenor program da lavur	
3.2.1 Uniuns affiliadas	19
3.2.2 Collavurators regional	20
3.2.3 Scolaziun e furmaziun	21
3.2.4 Integraziun	22
3.2.5 Rumantsch grischun	23
3.2.6 Post da linguatg	28
3.2.7 Post da translaziun	30
3.2.8 Servetsch d'infurmaziun e documentaziun	31
3.2.9 Meds da massa	34
3.2.10 Teater rumantsch	35
3.2.11 Chant e musica	37
3.2.12 Ediziuns LR 2000	38
3.2.13 Contacts/autoritads	42
3.2.14 Scuntrada rumantscha 2000	46
3.2.15 Persunal, finanzas, administraziun	48
4. Documents	
4.1 Reglament d'engaschament, activitad ed incumbensa dals collavurators regional	50
4.2 Intervenziuns parlamentaras en il cussegl grond	
4.2.1. Postulat Cabalzar – Resposta LR	55
4.2.2. Interpellaziun Maissen – Resposta LR	55
4.2.3. Concept da linguatgs per il stgalim aut – Resposta LR	56
5. Defunctas e defuncts 2000	57
6. Rapports da las uniuns affiliadas	
6.1 Societad retorumantscha (SRR)	60
6.2 Romania + <i>rapport dals collavurators regional</i>	63
6.3 Uniun dals Grischs (UdG) + <i>rapports dals collavurators regional</i>	72
6.4 Renania	81

6.5	Uniun rumantscha da Surmeir (URS) + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	87
6.6	Uniun da scripturas e scripturs rumantschs (USR)	95
6.7	Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)	99
6.8	Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (URB)	103
6.9	Giuventetgna Rumantscha (GiuRu)	105
6.10	Rapport da la Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)	110
7.	Rendaquint da la LR	113

1. PLED SIN VIA DAL PRESIDENT

Rumantsch en moviment

Er il rumantsch è en moviment. En noss temp, nua che tut sa mida e tant vegn mess en dumonda, sa midan er ils conturns per la lingua permanentain. Gist per ina lingua minoritara porta quai novas pussaivladads da svilup – per exempel tras il mund electronic e tras novas cooperaziuns –, dentant era privels. Per pudair seguir ad in svilup cun tanta dinamica, nizzegiar las schanzas e prevoir ils privels per reagir baud avunda, dovri grondas capacitads personalas e finanzialas, e quellas ans mancan savens.

Il svilup succeda en fasas. A l'euforia dals onns 80 cun bleras visiuns, nua che tut pareva pussaivel, è suandada la fasa da realisaziun – e quella è adina pli difficila. Projects che nus cartevan sin buna via dovran anc adina bler'energia ed èn schizunt mess en dumonda. Ina identitad surregionala pli ferma è indispensabla per survegnir dapli forza a l'intern ed a l'extern. La Rumantschia giauda blera simpatia, surtut giu la Bassa, ma era en Grischun. Blers monolings èn schizunt scuidus sin nossa facilitad dad emprender linguas. Jau sun persvadì che cun forzas unidas, cun lavur bain coordinada tranter uniuns per la tgira da la lingua, politica e medias, è bler da cuntanscher – la premissa è dentant che nus Rumantschs sajan unids e na sfarlattian betg nossas forzas cun charplinas internas.

Scuntrada 2000

La Scuntrada en Engiadin'ota è stada in success. In'avertura fulminanta a Zuoz, accents dal di attractivs ed actuals, il fil cotschen cabarettistic che ha emplenì las salas, in ferm program cultural, il gieu liber da Zuoz «La Svouta» ed in finale impressiunant en il God Tais a Puntraschigna han manà ad inscunters tranter Rumantschas e Rumantschs; ma era indigens d'auters linguatgs e giasts han mussà interess per la Rumantschia. Ils quatter comités locals han prestà ina lavur enorma, presidents communal e turistichers per part betg rumantschs

èn s'engaschads a moda sorprendenta per la chausa rumantscha. 60% daplì entradas che avant 3 onns – la glièud è vegnida. Era en las medias è il resun stà grond, en Svizra e per part sur cunfin. La Scuntrada ha dà signals d'avertura, signals che han avert portas per novas cooperaziuns e preparà il terren per novs projects. – L'emprima Scuntrada decentralisada en quatter vischnancas ha dentant er mussà ils cunfins persunals dad ina tala organisaziun – ella è stada la via gista per dar impuls a questa regiun, la Scuntrada decentralisada vegn dentant ad esser ina excepziun.

Pressa rumantscha

Cun la cumparsa da La Quotidiana s'ha accumulì in vegl giavisch da la Rumantschia: ina gasetta per tut las Rumantschas e tut ils Rumantschs da Mustér fin Müstair – nus avain carti dad avair cuntanschi la finamira. Quai ch'ìls exponents da las uniuns han giavischà e propagà n'ha però betg chattà avunda accoglientescha en la populaziun rumantscha. La realitad ha mussà che era Rumantschas e Rumantschs fan adiever da la spierta sin il martgà liber e quel porta er per la pressa rumantscha concorrenza. Uschia avain nus en Surses ed en Engiadina duas gasettas (plainamain u per part) rumantschas ed i para che la populaziun preferescha las gasettas regionalas. I sa mussa dentant era che nus avain ni las forzas persunalas ni quellas finanzialas per producir duas gasettas rumantschas avunda attractivas per ina regiun. L'interess per ina buna pressa rumantscha è tar nus, las decisiuns èn dentant tar ils editurs privats. Appels na bastan betg per vegnir vinavant en la situaziun dada e reproschas anc main. Suentar ils scumbigls da l'atun passà cun cuntraversas publicas persunalas che han fatg donn e separà enstagl da reunir, ha il chantun installà ina gruppa da lavur che duai chattar ina schliaziun per l'entira pressa rumantscha. In nov cumenzament vegn ad esser necessari – sperain ch'i gartegia cun forzas cuminaivlas da salvar quest project impurtant.

Politica da scola

La scola è ina domena dal chantun – quai na stat betg en dumonda. Per nus è la politica da scola dentant d'interess central: l'acceptanza dal rumantsch en regiuns fermamain germanisadas dependa en emprima lingia da la posiziun dal rumantsch en scola, v.d. sch'il rumantsch porta avantatgs per la carriera dals uffants. Ils davos onns han purtà grondas midadas per las linguas en scola – ed ils proxims vegnan a purtar novas. Per sa participar effizientamain a questa discussiun, ha la LR installà ina gruppa da lavur per la scola che duai agir sco «prepensader» e vesair oravant las consequenzas da las singulas midadas. Per il mument èn decididas u en discussiun las suandantas novaziuns:

- Regulativ scola bilingua che duai pussibilitar er ad autras vischnancas il model da Samedan.

- Nova tavla da lecziuns per il stgalim aut da la scola populara.
- Examen d'admissiun en la 3. e 4. classa da las scolas medias senza franzos per scolarAs da scolas rumantschas.
- Dumonda dals recturs da las scolas medias per midar l'instrucziun da rumantsch en ils pregimnasis.
- Il postulat Cabalzar vul cumenzar pli baud cun il tudestg en tut las scolas rumantschas.

Cun il nov concept da linguatgs, decidì l'atun passà dal cussegl grond, ha il departament mess il rumantsch sin il stgalim dals auters linguatgs grischuns. Quai po esser ina schanza, cuntegna dentant er privels. La LR è persuadida che la situaziun linguistica reala en il Grischun è memia differenta per metter tuts en il medem corset. Tgì ch'è d'auter avis duai ir ina giada en ina 5avla classa monolingua tudestga ed en ina medema classa rumantscha, nua che pli u main tut ils scolars e las scolaras communiteschan gia en duas fin trais linguas. Er la situaziun en las scolas professiunalas mussa che la normalitad dal rumantsch n'è betg garantida en noss chantun. In exempel: da diesch scolarAs dad ina scola reala rumantscha han l'onn passà savì duvrar be dus il rumantsch.

«Egualitad na vul betg dir da tractar tuts tuttina, ma da tractar different quai che è different» (G. Nay)

La scola rumantscha (che è gia ina scola bilingua) ha purtà durant decennis bun resultats e promovì tant stgets Rumantschs sco era uffants bilings en lur svilup linguistic, là nua che la bilinguitad è sa sviluppada plaun a plaun durant decennis. Il model da Samedan po esser ina schanza per scolarAs en regiuns fermamain germanisadas, sche la cumpensaziun sin il stgalim aut è garantida ed il rumantsch vegn duvrà obligatoriain er en las scolas professiunalas. Uffants e geniturs ston dentant vesair ils avantatgs da la bilinguitad. Gist en il mument ch'il model da Samedan duai vegnir schlargià er per autras vischnancas, vegn stritgà il franzos sco rom per ils examens d'admissiun en las scolas medias – il franzos che è tenor il rapport da Samedan »cun auta significanza« meglia che en scolas cumparegliablas – e quai be per avair examens equals en tut il chantun.

... e novitads ord Chasa rumantscha

Quasi l'entira equipa dals **collavuratur regiunals** ha midà. Bunas persunas che han investì bleras forzas persunalas en nossas regiuns rumantschas èn idas ed han per part fatg carriera – in segn da qualitat er per nus. Ils novs han purtà in vent frestg: en Surselva cun il center da cumpetenza e management CCM che è immediat vegnì enconuscent e tschertgà, en Engiadina cun novas activitads e cooperaziuns. L'innovaziun dals novs cumbinà cun l'experiencescha dal collavuratur restant

surmiran, vegn ad esser ina cumbinaziun optimala per ina animaziun culturala e linguistica en las regiuns.

Il **rumantsch grischun** s'emancipescha ed abanduna pli e pli ses lieu da naschienscha, la Chasa rumantscha. Las emprimas vischnancas a l'ur linguistic han decidì dad introducir el en scola e l'administraziun chantunala e federala fan diever dal rumantsch unifitgà per comunicaziuns a tut la Rumantschia. La responsabladad per tuts dus champs è tar il chantun, la cumpetenzza linguistica dentant anc adina tar la LR. Quai premetta ina stretga collavuraziun, surtut perquai che la basa da personas cun las cumpetenzas linguisticas è uschè stretga. Las experientschas cun la dumbraziun dal pievel mussan ch'ì dat anc adina malsegirezzas che nus stuain prender serius. Intgins scolasts n'han betg vulì acceptar ils novs attestats unifitgads. Tgi sa sche tras la cooperaziun da las conferenzas dals scolasts da las trais regiuns rumantschas sa sviluppa ina identitad cuminaivla, uschia ch'ìl scolast da Susch è losch che ses scolars han il medem attestat sco quels da Surrein e quels da Stierva. Ensemen cun il chantun vul la LR orientar la populaziun avant la votaziun dals 10 da zercladur sur da la midada da l'artitgel 23 da la Lescha davart l'adiever dals dretgs politics (LDP) ed explitgar ch'ìl diever dal rg sa restrenscha al sector administrativ-giuridic dal chantun.

Cun las deputadas ed ils deputads rumantschs dal **cussegl grond** ha la LR tgirà il contact cun dus gentars cuminaivels durant las sessiuns. Era sch'ì na gartegia cun quai betg adina dad unir lur ideas, èsi impurtant che nus possian infurmar e documentar noss represchentants politics, che quels sa scuntrian e possian discutir en ina emprima fasa tranter ils Rumantschs las dumondas actualas che pertutgan la Rumantschia. Quests inscunters vegnan instituzionalisads, ed uschia sperain nus da stgaffir ina lobi rumantscha en il cussegl grond e da pudair coordinar la lavur politica. Quai vegn ad esser impurtant spezialmain en la discussiun davart la nova constituiun chantunala. Be cun acziuns concentradas tranter LR, politica e medias vegnin nus ad avair la forza da far valair noss interess.

I resta dad **engraziar**: In cordial «grazia fitg» a tut il persunal en chasa per la gronda lavur che è savens ida lunsch sur il solit pensum ora, per la buna collavuraziun cun las uniuns affiliadas, cun ils gremis politics ed administrativs ed en suprastanza, ma era a tut las Rumantschas ed ils Rumantschs che èn sin il post e fan tanta lavur impurtanta davant e davos las culissas. – Diversas sfidas ans spetgan – nus essan qua per acceptar ellas.

Il parsura: Jost Falett

2. ORGANS DA LA LR

Suprastanza

<i>Parsura</i>	Jost Falett, Bever
<i>Viceparsura</i>	Rita Killias, Laax
<i>AssessurAs</i>	Martin Cantieni, Donat Mengia Mathis, Malans Rina Steier, Savognin
<i>Suppleants</i>	Werner Carigiet, Dardin Lina Frei-Baselgia, Lai Cristian Joos, Cuira Martha Lemm Peter, Bever

PresidentAs da las societads affiliadas

<i>Romania</i>	Sora Florentina Camartin, Cuira
<i>UdG</i>	Roman Andri, Müstair
<i>Renania</i>	Vreni Caprez-Spreiter, Trin
<i>URS</i>	Corsin Farrér, Stierva
<i>SRR</i>	Cristian Collenberg, Cuira
<i>USR</i>	Mevina Puorger, Turitg
<i>CRR</i>	Luregn M. Cavelti, Cuira
<i>URB</i>	Cilgia Vital, Goldach
<i>GIURU</i>	Erwin Huonder, Samedan

Ils presidents da las societads affiliadas furman ensemen cun la suprastanza il *Cussegl da la Lia rumantscha*.

Radunanza da delegadas e delegads

Ella sa cumpona da delegadas e delegads da las uniuns affiliadas da la LIA RUMANTSCHA (69 del.), dals 9 presidents da las uniuns affiliadas e dals 5 commembers da la suprastanza (total: 83 vuschs)

Societad retorumantscha (SRR) (5 del.)

Felix Giger, Cuira
Roman Caviezel, Cuira
Cristian Joos, Cuira
Chasper Pult, Milaun
Arnold Spescha, Cuira

suppleants:
vacant
Gion Gaudenz, Puntraschigna

Romania (18 del.)

Erwin Ardüser, Laax
Nicolaus Caduff, Vella
Pieder Caduff, Sagogn
Daniel Candinas, Surrein
Giusep Capaul, Mustér
Orlando Cathomas, Domat
Giusep G. Decurtins, Falera
Gion T. Deplazes, Domat
Gion Lechmann, Sagogn
Miriam Manetsch-Berther, Glion
Beatrix Bislin, Sagogn
Romeo Schmid, Sedrun
Toni Hess, Cuira
Martin Schnoz, Rueun
Brida Sgier, Vignogn
Duri Sulser, Domat
Carli Tomaschett, Cuira
Erwin Vincenz, Vella

suppleant(a)s:
Linus Collenberg, Sevgein
Evelina Giger, Curaglia
Kurt Jeitziner, Segnas
Angela Lombris, Vella
Astrid Vincenz-Mazzetta, Rabiun
Paul V. Solèr, Lumbrein
Claudio Vincenz, Rabiun

Uniun dals Grischs (UdG) (14 del.)

Fadri Häfner, Guarda
Claudio Thom, Ardez
Irma Egler, Lavin
Steivan Gaudenz, Zernez
Anita Gordon, Silvaplana
Claudia Bauer, Schlarigna
Andri Linsel, Scuol
Ernesta Mayer, Ardez
Herrmann Thom, Susch
Constant Pazeller, Tarasp
Elvira Pünchera, S-chanf
Martha Lemm Peter, Bever
Philipp Walther, Champfèr

suppleant(a)s:
Renata Bott, Tschierw
Lina Blanke-Florineth, Ftan
Annamaria Fisch, Bravuogn
Ladina Meyer, Bever
Andri Fenner, Samedan
Jacques Guidon, Zernez
Chasper Alexander Felix, Scuol

Renania (7 del.)

Claudia Cantieni, Donat
Johann Clopath, Trin-Mulin
Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
Magnasch Michael, Andeer
Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn
Annaleta Semadeni, Andeer
Martin Wetten, Luven

suppleant(a)s:
Carl Caflisch, Trin
Christ Casper Dolf, Vargistagn
Peter Janki, Luven
Jacob Pfister, Vuorz
Carl Hassler, Riein

Uniun rumantscha da Surmeir (URS) (7 del.)

Martegn Caspar, Riom
Daniela Cina, Tinizong
Ida Fravi-Baselgia, Lantsch
Pia Plaz, Savognin
Romano Plaz, Savognin
Anita Simeon, Lantsch
Joachim Wasescha, Savognin

suppleants:
Marlis Jegher, Savognin
Rudi Netzer, Savognin
Christian Schnöller, Vaz
Gion N. Stgier, Sur

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs (URS) (5 del.)

Clo Duri Bezzola, Oetwil am See	<i>suppleant(a)s:</i>
Peder Cadotsch, Lucerna	Flurin Spescha, Turitg
Erica Lozza, Lucerna	Jon Nuotclà, Cuira
Giovanni Netzer, Savognin	Oscar Peer, Cuira
Göri Klainguti, Samedan	Gion Peder Thöni, Riehen

*Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)
(5 del.)*

Remi Capeder, Casti	<i>suppleants:</i>
Natalia Gliott, Laax	Curdin Foppa, Favugn
Martin Quinter, Mustér	Remo Godly, Cuira
Chasper Stupan, Cuira	Theo Haas, Domat
Claudia Willy-Bazzi, Ftan	Paul Michael, Cuira
	Norbert Vinzens, Sedrun

*Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa
(URB) (3 del.)*

Clau Derungs, Malter	<i>suppleant(a)s:</i>
Sigisbert Lutz, Berna	Ursulina Bearth Hobi, Vilters
Erica Vonmoos, Turitg	Not Janett, Buchs
	Wolfgang Solèr, Lucerna
	Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moud.

Giuventetgna Rumantscha (GIURU) (5 del.)

Roman Cathomas, Laax	<i>suppleantAs:</i>
Isabelle Jaeger, Tarasp/Cuira	Andreas Horber, Samedan
Eliane Cathomen, Schnaus	Ivo Huonder, Mustér
Eveline Nay, Laax	Armin Duff, Sumvitg
Flavia Caduff, Vella	Chasper Valentin, Sent

Cumissiuin da gestiun LR

Revisurs Andri Lansel, parsura, Scuol
Magnasch Michael, Andeer
Duri Sulser, Domat

Suppleants Paul V. Solèr, Lumbrein
Joachim Wasescha, Savognin

Controlla da finanzas

Arno Lanfranchi, controlla da finanzas dal chantun
Grischun

Commembers d'onur da la LR

Reto Florin, Cuira/Tschlin (suprastant LR 1944–1960)
Toni Cantieni, Lai (viceparsura LR 1970–1973; parsura LR 1984–1991)

Cumissiuins, gruppas da lavur e gremis spezialas

Cumissiuin da chant

Iso Albin, parsura, Cuira
Ernst Bromeis, Ardez
Albert Gaudenz, Zuoz
Alexy Nay, Vella
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart
Andreas Gabriel, secretariat LR, Cuira

Cumissiuin d'ediziun per carnets OSL

Surselva: Michel Andriuet, parsura, Mustér
Surmeir: Petra Uffer, Casti
Sutselva: Cristian Joos, Cuira
Engiadina: Madlaina Schloeth, Scuol
LR: Karin Kohler-Pattis, secretariat
(fin ils 31-05-00), Cuira
LR: Andreas Gabriel, secretariat
(a partir dals 1-06-00), Cuira

Cuminanza mussadras rumantschas

<i>Presidenta</i>	Ladina Maissen-Huder, Trimmis
<i>Vicepresidenta</i>	Heidi Caviezel, Razén
<i>Assessura</i>	Natalina Gut, Samedan
<i>Actuara</i>	Sidonia Melcher, Ramosch
<i>Cassiera</i>	Isabelle Defuns, Glion
<i>Revisuras</i>	Ladina Casura, Samedan Anna Maria Bösch, Puntraschigna

Conferenza dals scolasts da rumantsch en las scolas medias

Roman Caviezel, Cuirá

Cussegl da la Fundaziun Chasa Rumantscha

<i>Parsura</i>	Gion T. Deplazes
<i>Viceparsura</i>	Jon Domenic Parolini, repr. UdG
<i>Actuar</i>	Clau Defuns, repr. Romania
<i>Cassier</i>	Remi Capeder, repr. URS
<i>Assessur(a)s</i>	Martin Cantieni, repr. Renania Jost Falett, repr. LR Gion A. Derungs, repr. LR Gieri Seeli, repr. Legat Cadonau Genoveva Seger-Arquisch, repr. SRR
<i>Revisurs</i>	Lucian Bigliel Domenic Signorell

Cumissiun da lectura per uffants e giuvenils

Karin Kohler-Pattis, LR, manadra
Reto Capeder, Savognin
Nina Dazzi Andry, Zuoz
Martin Fontana, Fidaz
Erwin Huonder, Samedan
Regula Nay, Trun

*Cumissiun da project «Cumpendi d'istorgia grischuna
(CIG)»*

Gion A. Derungs, LR, manader

Vinzens Augustin, Cuir

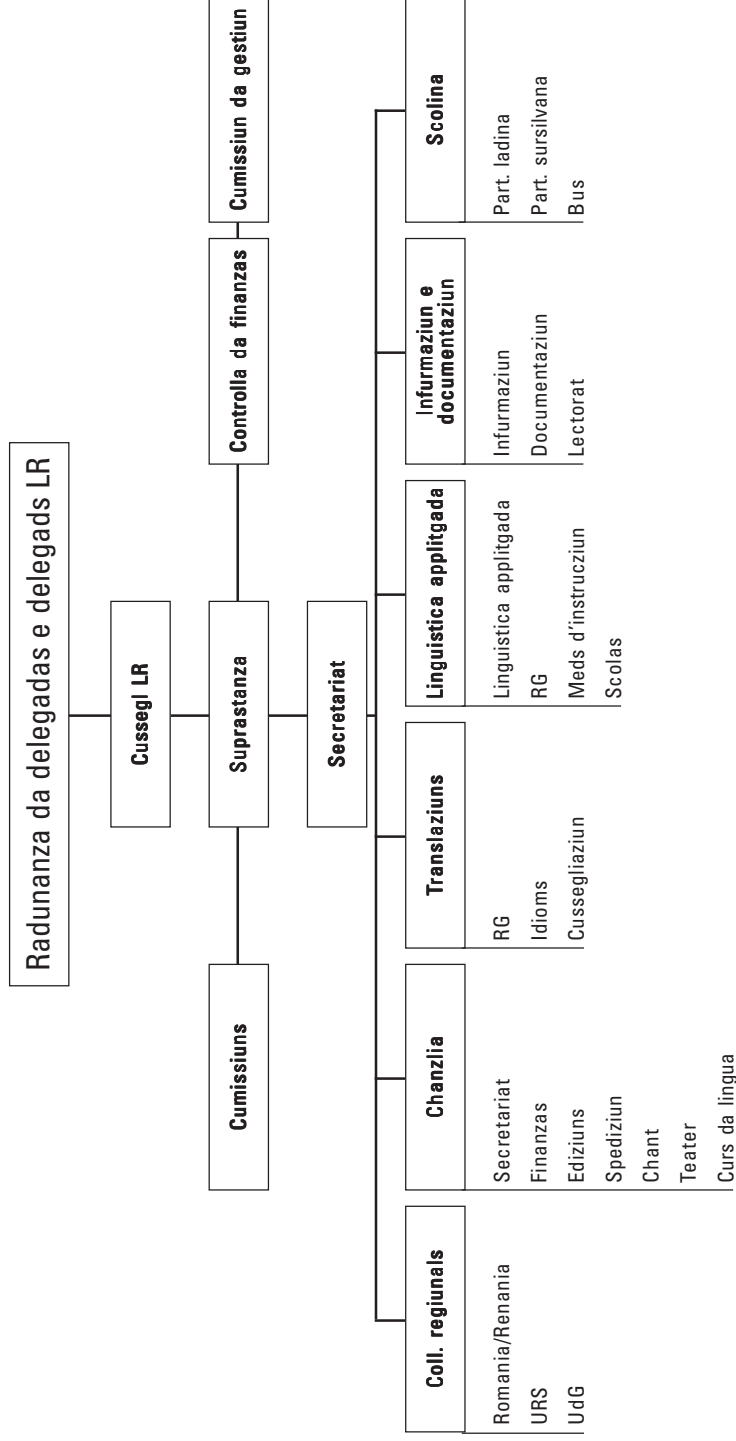
Adolf Collenberg, Cuir

Alexi Decurtins, Cuir

Georg Jäger, Cuir

Jörg Simonett, Trin

Organigram da la LR

Organisaziun interna da la Lia rumantscha

Direzziun dal manaschi	Direzziun: Gion A. Derungs (G.A.D), Cuira/Surcasti SubstitutA: Karin Kohler-Pattis (K.K.), Cuira/Martina (-5/00) Andreas Gabirel (A.G.), Vuoraz (+6/00)
Chanzlia	Secretariat Karin Kohler-Pattis (-5/00) Andreas Gabriel Nicole Stiefenhofer (N.S.), Tavanasa/Sedrun (80%) (+6/00) Ursina Fatzer (U.F.), Sedrun (-8/00) Manuela Munsch (Ma.Mu.) Cuira/Sedrun (+8/00)
Finanzas	Placi Steger (P.S.), Cuira (50%) Cecilia Manetsch, cussegliaziun (parz.)
Ediziuns	Karin Kohler-Pattis (-5/00) Mengia Menzli (M.M.), Cuira/Ruschein (75%)
Spediziun	Marcellina Cathomas (M.C.), Cuira (parz.) Mengia Menzli
Chant	Andreas Gabriel
Teater	Karin Kohler-Pattis (-5/00) Nicole Stiefenhofer (+6/00)
Curs da lingua	Mengia Menzli Karin Kohler-Pattis (-5/00) Andreas Gabriel (+6/00) collavuratur regiunals
Translaziun	Urulina Monn (U.M.), Cuira/Mustér (60%) Marlis Menzli (Ma. M.), Cuira (parz.) Gabriela Holderegger (G.H.), Schluein (60%) (-9/00) Aita Dermont (A.D), Laax/Sent (50%) (+9/00) Karin Kohler-Pattis, administraziun (-5/00) Andreas Gabriel, administraziun (+6/00)
Servetsch da linguistica appitgada	lic. fil. Gian Peder Gregori (G.P.G.), Domat/Bravuogn (40%) dr. Clau Solèr (C.S.), Cuira/Lumbrein (70%) lic. fil. Anna-Alice Dazzi Gross (A.-A.D.G.), Cuira/S-chanf (60%) Ester Caduff (E.C.), Cuira/Degen (30%)
Post d'infurmaziun e documentaziun (PID)	dr. Manfred Gross (M.G.), Cuira/Fuldera (60%) Daniel Telli (D.T.), Trin-Mulin (40%)
scolinas e scolars en general	Heidi Caviezel-Cathomen, Razén Ladina Maissen-Huder, Trimmis Emil Germann, Cuira Ladina Plouda, Igis (6-1 fin als 30-6-2000)
Collavuratur regiunals	UdG Roman Bezzola (UdG) (-8/00) Annina Pinggera (UdG) (collavuratura da R. Bezzola durant Scuntrada 2000 - 30%) dr. Jon Domenic Parolini (-5/00) Gion Peider Mischol (+4/00) Duri Denoth (+7/00)
URS	Reto Capeder
Romania	Carli Scherrer (-9/00) lic. fil. Gion Lechmann (+10/00)
Renania	Bartolome Tschärner (-7/00) Martin Mathiuet (+8/00)
	} Ro/Re Gion Lechmann Martin Mathiuet

Total plazzas da lavur: 14.3

2.25 scolina 3.3 collavuratur regiunals 8.75 centrala sin divers posts ed administraziun

3. RAPPORT DA LAVUR 2000

3.1 Lavur dals organs da la LR

La *radunanza da delegadas e delegads* (RD) da l'onn 2000 ha gì lieu ils 21-10-2000 a Laax. Tenor decisiun da la RD da l'onn 1998 duai questa radunanza annuala ir en roda tras las regiuns. La RD approvescha unanimamain quint, bilantscha e preventiv ed il program da lavur 2001. Medemamain approvà vegn il rapport «Rumantsch en l'economia». Prendì per conuschientscha vegnan in'evaluaziun da la Scuntrada 2000, las intenziuns da la LR davart ina «Academia rumantscha», in project Interreg per optimar l'acceptanza da la pressa scritta rumantscha e las ponderaziuns davart l'artitgel da linguas en il sboz da la constituziun chantunala.

Mintga trais onns vegnan ils organs da la LR elegids danovamain. Quels sa cumponan per il trienni 2001/2003 sco suonda:

President:	Jost Falett
Suprastanza:	Rita Killias-Cantieni (Romania) Mengia Mathis (UdG) Martin Cantieni (Renania) Rina Steier-Peduzzi (URS)
Suppleanza da la suprastanza:	Werner Carigiet (Romania) Marta Lemm Peter (UdG) Cristian Joos (Renania) Lina Frei-Baselgia (URS)
Cumissiun da gestiun:	Duri Sulser (Romania) Andri Linsel, president (UdG) Michael Magnasch (Renania)
Suppleanza cumissiun da gestiun:	Paul V. Solèr (Romania) Joachim Wasescha (URS)

Il *cussegl* ha gì duas tschentadas cun 15 tractandas. Il cussegl è il gremi consultativ e directiv da la suprastanza ed ha en particular la cumpetenza da predeliberar tut las fatschentas che la suprastanza suttametta a la RD. En ina seduta cuminaivla cun la Pro Svizra Rumantscha (PSR) è il cussegl s'occupà en spezial da dumondas da promoziun da la pressa scritta quotidiana rumantscha, d'in project Interreg e da la collavuraziun durant la Scuntrada 2000.

La *suprastanza* ha salvà 15 sedutas e deliberà 118 tractandas. Enstagl d'ina seduta ordaifer sco usità ha la suprastanza collavurà quest'onn intensivamain a la Scuntrada 2000.

La *cumissiun da gestiun* – sut il presidi d'Andri Linsel – ha salvà 2 sedutas. Ella examinescha l'entira gestiun da la LR. La controlla da las finanzas vegn procurada dad Arno Lanfranchi da la controlla da finanzas dal chantun Grischun.

La *dieta tematica*, in nov element da la LR, che sa cumpona da las suprastanzas da las uniuns regionalas e da la LR, vul intensivar la reflexiun cuminaivla. La seduta da quest onn ha gè lieu ils 08-04-2000 a Savognin. Questa dieta è stada deditgada als temas: Rumantsch en l'economia, accents 2000, gruppas da reflexiun. Inzià la seduta ha Mariano Tschuor cun insaquants impuls a regard l'indifferenza vers la lingua.

3.2 Rapport tenor program da lavur

3.2.1. UNIUNS AFFILIADAS

La LR stat en stretg contact cun las uniuns affiliadas, en spezial cun las regionalas. Contacts han gè lieu en connex cun las sequentas dumondas:

- Programs da lavur e rapports da gestiun
- Politica da finanzas da la confederaziun e dal chantun
- Ediziuns, coordinaziun tranter LR ed uniuns affiliadas
- Collavuraziun regionala
- Directivas per la vendita da cudeschs e per curs da rumantsch da vacanzas
- Curs da rumantsch en las regiuns
- Scuntrada 2000
- Vocabularis regionalis (surmiran, sutsilvan)
- Concept da linguatgs en scola
- Revisiun dals tschentaments

Collavuraziun directa cun las uniuns affiliadas succeda sin ils suandants secturs:

- Contribuziuns directas tenor preventiv, approvà da la RD 1999
- Contribuziuns spezialas per ediziuns e projects
- Preschientscha da la LR a las radunanzas annualas da la uniuns affiliadas
- Participaziun a las sedutas da suprastanza da las uniuns regionalas
- Collavuraziun en l'agentura da novitads rumantscha (Renania ed Uniun Rumantscha da Surmeir)
- Uniun dals Grischs: Intensiva collavuraziun e participaziun a la finanziaziun da la Scuntrada 2000
- Romania e Renania: Collavuraziun e fundaziun dal *Center da cumpetenzas e management per lungatg e cultura* a Laax
- Uniun da Surmeir: Collavuraziun cun ils curs da chanzlists e derasaziun dal vocabulari surmiran
- Uniun da Scripturas e Scripturs Rumantschs: collavuraziun en connex cun ils dis da litteratura a Domat
- Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs da la Bassa: sviluppar novs statuts e fegl d'infurmaziun
- Giuventetgna Rumantscha: collavurar en connex cun la Scuntrada 2000
- Promoziun dal regulativ davart il rumantsch sco lingua uffiziala en la Foppa, Val Schons e Surmeir
- Collavuraziun en connex cun ils curs da chanzlists a Sent.

3.2.2. COLLAVURATURS REGIONALS

Ils collavurats regiunals sa scuntran almain ina giada il mais cun il secretari. I va per l'infurmaziun vicendaivla, novas mesiras e la coordinaziun da las activitads. L'onn 2000 è stà l'onn da las grondas midadas en ils posts da la collavuraziun regionala. Jon Domenic Parolini (Engiadina, sin ils 15-05-2000), Bartolome Tscharner (Sutselva/Schons, sin ils 31-07-2000), Roman Bezzola (Engiadina, sin ils 20-08-2000), han demissiuà. Carli Scherrer (Surselva, sin ils 30-09-2000) è en pensiun. Ils successurs èn: Gion Peider Mischol (Engiadina, sin ils 1-04-2000), Duri Denoth (Engiadina, sin ils 15-07-2000), Martin Mathiuet (Surselva, sin ils 01-08-2000) e Gion Lechmann (Surselva, sin ils 15-10-2000). Las grondas stentas per chattar ina schliaziun en Val Schons n'han betg gì success.

Igl è evident che tantas midadas han influenza sin la lavur da l'onn. Sper l'engaschi intensiv a favur da la Scuntrada 2000 (en spezial ils collavurats regiunals en Engiadina), ha l'introducziun en la lavur duvrà bler temp. Ils accents e champs tematics èn stads:

- Program da l'onn
- Scuntrada 2000
- Dieta dals collavurats regiunals a Caschligna/Trin (nov concept da lavur)

- Cudesch da paraulas Grimm
- Rumantschaziuns
- Dumondas da pressa rumantscha
- Promoziun dals curs «En lingua directa»
- Coordinaziun tranter ils servetschs linguistics e regionals ed il servetsch da linguatg LR
- Lavur d'animaziun
- Emprova da scola a Samedan
- Rumantsch e turissem
- Vocabularis idiomatics
- Fundaziun dal CCM (Center da cumpetenzas e management per cultura, lungatg e scolaziun) da Laax

3.2.3. SCOLAZIUN E FURMAZIUN

Scolas professionalas

Ina buna preschientscha dal rumantsch en las scolas professionalas rumantschas è da grond'impurtanza. Cun il model da collavuraziun tranter la scola professionala da Cuira e quella da la Surselva a Glion, inoltrà al Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal chantun Grischun la fin da l'onn 1998, hai dà entardaments. Ussa è la chausa sin buna via. La realisaziun dal project da splitting tranter Cuira e Glion daventa pass per pass realitad. Accompagnader dal project è il collavuratur regional Gion Lechmann.

Scolas autas

La LR tgira ils contacts cun ils represchentants rumantschs da las universitads svizras. Ella è s'engaschada intensivamain per l'avegnir da la professura per litteratura e cultura rumantscha a Turitg. Deplorablamain han analisas internas tranter la scola politecnica e l'universitad ed il process d'elecziun chaschunà gronds entardaments. La professura è dentant segirada. Clà Riatsch è il nov titular da la professura.

Scolas fundamentalas tudestgas

Il chantun Grischun ha introduci cun l'onn da scola 1999/2000 il talian sco lingua estra en scola primara. Las vischnancas a l'ur linguistic tudestg e rumantsch ha pudì decider tranter talian e rumantsch. La LR ha cusseglià questas vischnancas ed ha fatg lavur da promoziun. Suenter las decisiuns politicas e las disposiziuns organisatorias ha la scola bilingua da la citad da Cuira prendì cun l'onn da scola 2000/2001 si'entschatta. La versiun talian-tudestga vegn manada cun duas classes. Deplorablamain n'hai betg dà avunda annunzias per la classa rumantsch-tudestga. Per l'onn 2000/2001 vegn realisà in cumpromiss cun ina classa tudestga. Ils scolars rumantschs da quella obtegnan instruc-

ziun en lingua materna separadamain. Magistra da quest'instrucziun è Annalis Schaniel. A partir da l'onn da scola 2001/2002 duessi dar ina classa rumantsch-tudestga cun duas annadas.

Scolas fundamentalas rumantschas

La scola fundamentala rumantscha è da valita vitala per lingua e cultura rumantscha. En scola vegn fatg fitg buna lavur e la LR appreziescha il grond engaschi da magisters e magistras. La LR ha collavurà l'onn 2000 tenor sias pussaivladads cun il departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient pertutgant l'instrucziun dal rumantsch en scola – en spezial en il sector da meds d'instrucziun per las regiuns linguisticamain fitg maschadadas. En il center è stada l'emprova da scola da Samedan, nua ch'i va per in model da scola bilingua rumantsch-tudestg. La LR ha era intensivà ses contacts cun las conferenzas rumantschas. Preschientscha e lavur en ils gremis scolastics èn da grond'impurtanza.

3.2.4 INTEGRAZIUN

Survista dals curs

La LR promova tant sco ch'ella po ils curs da rumantsch or en la regiun ed era en la chapitala. En collavuraziun cun diversas instituziuns communalas e regionalas ed en spezial cun las uniuns «Scuntrada e Furmazium» èn vegnids organisads il sequents curs:

Bever	3
Champfèr	3
Cuira	9 (5 surs., 4 vall.)
Danis	1
Flond	2
Ftan	1
Glion	2
Laax	2
Lavin	1
Mustér	1
Rueras	1
Sagogn	3
Samedan	1
Scuol	3
Silvaplauna	2
Trin	4
Vuorz	1
Zuoz	1

22	total	41 curs
-----------	--------------	----------------

En questa cifra nun èn inclusas las persunas che fan ils curs da stad da la Fundaziun Planta a Samedan, da la Fundaziun Retoromana a Laax, da la Renania en Val Schons, da l'Uniun dals Grischs a Scuol e Sta. Maria, da l'Uniun da cura e traffic a Savognin. Ulteriurs curs vegnan offrìds da las scolas da club (Migros) e da las scolas autas popularas en diversas citads svizras. Ultra da questas purschidas ha la LR sustegnì divers curs d'integraziun linguistica da persunas cun funcziuns publicas, en spezial ple-vons. En tut frequentan passa 700 persunas curs da rumantsch.

En lingia directa

Era il 2000 è il project da «En lingia directa» vegnì retardà per differentes motivs (preparaziuns SCUNTRADA, persunal reduci). Uschia n'han las lavurs che pretendan ina tscherta cuntinuitad betg pudì vegnir cuntinuadas tenor program. A partir dal december 2000 cuntinueschan las lavurs en il ritmus previs che permettan da terminar il project enfin l'entschatta da l'onn da scola 2001/2002.

Contribuziuns per curs d'integraziun

La Scuntrada e Formaziun Surselva, la Scuntrada e Formaziun Ladina e l'Uniun turistica Surmeir retschaivan contribuziuns per curs che na portan betg sasezs. Ils curs a Cuira vegnan organisads da la LR. Ils curs en las regiuns vegnan organisads per part complettamain dals collavurats regiunals e per part en collavuraziun cun els.

3.2.5. RUMANTSCH GRISCHUN

LAVUR LINGUISTICA

Banca da datas linguisticas

Il cumenzament da l'onn avain nus fatg in ulterieur up-date da nossa banca da datas linguisticas. Quella giada avain nus però decis da far sulettamain in *up-date intern*, v.d. per ils differentes posts da lavur da la LR, inclus quels regiunals, per la chanzlia chantunala ed auters posts u persunas che dovran fitg savens il PG electronic e ston avair access a las pli novas terminologias spezialas.

La lavur *d'amplificaziun e surtut era d'optimaziun da nossa banca da datas* è in'incumbensa permanenta. Perquai avain nus era quest onn fatg – en stretga collavuraziun cun ils posts da la LR (Post da linguatg, il Post d'infurmaziun e documentaziun ed il Post da translaziun), ma era cun il Servetsch da translaziuns da la chanzlia chantunala – differentas correcturas ed avain endatà nova terminologia.

Tut en tut ha però la lavur linguistica al PRG patì in pau durant quest onn, perquai che las *lavurs necessarias per preparar la Scuntrada 2000* l'avust en l'Engiadin'ota han survegnì prioritad (cf. Scuntrada 2000).

Il proxim up-date per tut ils utilisaders da nossa banca da datas linguistica è previs per l'onn proxim, lura dentant cun differentas novaziuns: El vegn p.ex. ad esser disponibel sin cd-rom, quai pussibilitescha era da porscher in *program cun las conjugaziuns da tut ils verbs dal rg*. Quest onn avain nus fatg las lavurs preparatorias per quella banca da datas da verbs.

La glista d'utilisaders da nossa banca da datas/PG cumpigliava la fin da l'onn 2000 368 persunas u instituziuns (282 Dos/Windows, 86 Mac). En la gronda part dals cas dovran mintgamai pliras persunas in PG.

Actualisaziun dals programs da la banca da datas linguisticas/PG

Nossa banca da datas/PG, elavurada al principi dals onns 80, sa basa sin programs da dBASE, programs che na vegnan betg pli utilisads. Igl è perquai da quintar che noss PG na vegn en dus fin trais onns betg pli a funcziunar sin ils novs PC's. El na funcziunescha p.ex. betg pli cun Windows 2000. Noss programs n'èn ultra da quai betg cumpatibels cun l'Internet. Nus stuain perquai midar nossa entira banca da datas linguisticas/PG sin in sistem actual, cumpatibel cun l'Internet. En pli ha noss spezialist da computers, signur Arnold Loepfe, Alsoft, Trimmis annunzià ch'el quinta dad ir en ca. in onn en pensiuin.

La suprastanza LR ha gia prendì la fin da l'onn 2000 ina decisiun da princip da prender per mauns quell'adattaziun ed ha incumbensà il PRG cun quel project. Il PRG discuta uss en collavuraziun cun signur Arnold Loepfe ed ulteriurs spezialists da computer il proceder ed evaluescha tge nov(s) program(s) che vegniss(an) en dumonda per nossa banca da datas linguisticas. Las lavurs d'adattaziun duain cumenzar l'entschatta dal 2001.

Grammatica dal rumantsch grischun

Prof. dr. Georges Darms ha inoltrà il favrer 2000 in *project* cun il *titel Grundlagen der Grammatik des Rumantsch Grischun al Fond naziunal svizzer per la retschertga scientifica*. Il project è vegni acceptà dal FN e l'entschatta d'october ha ina gruppa da lavur (Georges Darms, Anna-Alice Dazzi Gross, Claudia Schmellentin, Uorschla Natalia Caprez, Renzo Caduff) cumenzà cun la lavur. La manadra dal PRG collavura cun consentiment da la suprastanza LR al project e vegn pajada dal FN e da la LR.

Il plan da lavur dal project prevesa trais fasas:

1. Elavuraziun da la basa per ina grammatica cumpletta (morfologia e furmaziun da plets) dal rumantsch grischun. Sco model duai servir il «Schülerduden», però senza las annexas didacticass. La didactisaziun da la grammatica è in psum dal chantun sco responsabel per meds didactics.

2. Elavuraziun d'ina «grammatica» electronica, v.d. d'in register electronic alfabetic cun tematicas grammaticalas. La grammatica electronica duai esser connectada cun il Pledari grond/la banca da datas linguisticas.
3. Elavuraziun da la basa da la sintaxa dal rumantsch grischun.

Lavurs per publicaziuns scientificas

Il PRG ha scrit quest onn trais artitgels pli lungs per revistas scientificas:

DAZZI GROSS, Anna-Alice, «Actualitads dal project rumantsch grischun da la Lia rumantscha», en: *Annalas da la Societad Retorumantscha*, Annada 113/2000, Actas dal Colloqui retoromanistic (16.–18.8.1999 a Sta. Maria/Val Müstair), Cuira, Societad Retorumantscha, 2000, 223–240, cumpari era sco Separat, SRR/Südostschweiz Print SA, Cuira 2000.

L'artitgel sa basa sin in referat tegnì al Colloqui retoromanistic a Sta. Maria/Val Müstair. El infurmescha davart lavurs terminadas e currentas e preschenta novs projects e lavurs linguisticas da basa, necessaris u giavischabels per il rumantsch grischun. In'emprima part preschenta la lavur linguistica dal Post da rumantsch grischun da la LR, ina segunda part infurmescha davart la politica linguistica en connex cun il rg ed ina terza part finalmain dat ina survista da las publicaziuns las pli impurtantas davart ed en rg, publitgadas ils davos quatter onns.

DAZZI, Anna-Alice/GROSS, Manfred, «Erfahrungen mit der gesamtbündner-romanischen Schriftsprache Rumantsch Grischun», en: *Gedenkschrift Heinrich Schmid*, hg. von der Universität Innsbruck (cumpara il 2001!).

In omagi al linguist prof. Heinrich Schmid barmier ed a ses engaschament per il rumantsch grischun.

DAZZI GROSS, Anna-Alice/CADUFF, Ester, «La directura curaschusa ... oder Die sprachliche Gleichberechtigung im Rätoromanischen», in: *bulletin vals-asla numéro 72*, Neuchâtel, Vereinigung für angewandte Linguistik in der Schweiz/Associazion svizra da linguistica applitgada, 2000, 47–61, cumpari era sco separat.

L'artitgel preschenta ils problems specifics da l'egualitad linguistica da dunna ed um en il rumantsch e mussa ils effects positivs dal contact linguistic tudestg-rumantsch per l'egualitad linguistica, reflectada p.ex. en las medias rumantschas ed en la lavur da la LR.

INFURMAZIUN E CURS

Infurmaziun davart il rumantsch grischun

- 16-03-00, Cuira, LR, infurmaziun davart il rumantsch en general, davart las activitads da la LR e davart la lavur dal Post da rg a scolaras e scolars rumantschs da la Scola chantunala (3 classas da la 3./4. gimnasi, scolastAs: Risch Cadonau, Flurina Peper-Kasper, Violanta Spinaz Bonifazi).

- December 2000, discours cun duas studentas da la MAZ, Lucerna davart differents aspects da la lavur cun il rumantsch grischun.

Infurmaziun davart il rumantsch en general

- 07-07-00, Cuira, LR, infurmaziun davart il rumantsch e las activitads da la LR ad ina *gruppa da studentAs dal Literargymnasium Rämibühl da Turitg.*

Curs da rg

- October 1999–favrer 2000. Curs intensiv rg per magistras e magisters na-rumantschs (18 sairas à 2 lc)
- Mars/avrigl 2000. Curs da translatar per RumantschAs (3 sondas – 4 participants)
- Fanadur 2000 5 dis a Vaz e Razén. Curs intensiv rg per magistras e magisters

Frequentas scuntradistas

SCUNTRADA 2000

A-A.D.G.:

- Scheffa da ressort Puntraschigna, coordinaziun e collavuraziun en il comité d'organisaziun local da Puntraschigna.
- Concept, organisaziun e moderaziun dal di d'accent «vacanzas e cultura», sonda, ils 19-08-00, Rondo, Puntraschigna.

En connex cun la preparaziun da quel accent avain nus pruvà da stabilir contacts cun differents circuls turistics e da lantschar projects concrets:

- Iniziazion da duas lavurs da semester da studentas da la HFT/Academia Engiadina Samedan: *Die Bedeutung der romanischen Kulturgüter als USP der Ferienregion Oberengadin e Ski WM 2003, Eine Chance für die romanische Sprache?! Las lavurs èn vegnidas preschentadas publicamain al di d'accent a Puntraschigna.*
- Realisaziun d'ina nova *tastga da palpieri* cun in pitschen pledari rumantsch – tudestg – englais en collavuraziun cun *Graubünden Ferien* (preschentada il november 2000)
- Iniziazion dal project «*rumantsch a la WM 2003 a San Murezzan*», collavuraziun en la gruppa da lavur per quel project. A la gruppa da lavur fan part: *Gian Gilli* (WM 2003), *Roman Bezzola*, *Gion Peider Mischol* ed *Anna-Alice Dazzi Gross*. La gruppa da lavur è sa reunida gia diversas giadas per discutir ed elavurar pussaivladads d'ina preschientscha dal rumantsch a la WM 2003.

- 13-03-00, Puntraschigna, Hotel Rosatsch, referat davart la Scuntrada 2000 ed en spezial davart il di d'accent «vacanzas e cultura» per comembers dal club da service SKAL (hoteliers, turisticchers da l'Engiadina'ota).
- Differents contacts cun numerus exponents da l'economia turistica en Engiadina ed en l'entir Grischun.

PUBLICAZIUNS

Bibliografia dal rumantsch grischun, Litteratura primara (texts en rg) e Litteratura secundara (texts davart il rg), ed. PRG/LR, 2000, 58 pp. (datoteca e fotocopias, vegn actualisada permanentamain, redacziun: Anna-Alice Dazzi Gross).

Curs da rumantsch grischun per persunas da lingua rumantscha, materialias cumpiladas da *Anna-Alice Dazzi e Manfred Gross*, LR, 1999/2000 (versiun electronica provisoria, vegn actualisada ed amplifitgada permanentamain, ca. 150 pp.)

Glista provisoria da las conjugaziuns dal verbs rg, A-Z (abandonar – zuppentar), PRG/LR, 1997/98ss. (138 p. fotocopias u sin filemaker pro).

Pledari grond sin discs, sistem Dos/Windows, Alsoft Trimmis, up-date per diever intern, 2000.

DAZZI GROSS, Anna-Alice, «Actualitads dal project rumantsch grischun da la Lia rumantscha», en: *Annalas da la Societad Retorumantscha*, Annada 113/2000, Actas dal Colloqui retoromanistic (16.–18.8.1999 a Sta. Maria/VALS Müstair), Cuira, Societad Retorumantscha, 2000, 223–240 (Cumpari era sco separat, SRR/Südoschtschweiz Print SA, Cuira 2000).

DAZZI, Anna-Alice/GROSS, Manfred, «Erfahrungen mit der gesamtbündner-romanischen Schriftsprache Rumantsch Grischun», en: *Gedenkschrift Heinrich Schmid*, hg. von der Universität Innsbruck (cumpara il 2001!).

DAZZI GROSS, Anna-Alice/CADUFF, Ester, «La directura curaschusa ... oder Die sprachliche Gleichberechtigung im Rätoromanischen», in: *bulletin vals-asla numéro 72*, Neuchâtel, Vereinigung für angewandte Linguistik in der Schweiz/Associaziun svizra da linguistica applitgada, 2000, 47–61 (cumpari era sco separat).

ABDERHALDEN, Denise/CAMICHEL, Anja/GÖLDI, Sara/JORDI, Natascha, *Die Bedeutung der romanischen Kulturgüter als USP der Ferienregion Oberengadin*, Academia Engiadina, Höhere Fachschule für Tourismus Graubünden, 2000 (fotocopia).

JABERG, Sandra/MATHYS, Sabine/MORF, Claudia/SALATHÉ, Ursina, *Ski WM 2003, Eine Chance für die romanische Sprache?!* Academia Engiadina, Höhere Fachschule für Tourismus Graubünden, 2000 (fotocopia).

AADG: Ulteriuras activitads a favur dal rumantsch [ordaifer il temp da lavur LR]

Contacts/autoritads

- Collavuraziun sco represchentanta da la Rumantschia en la suprastanza da la VALS/ASLA (*Associazion svizra da linguistica applitgada*). Cuneditura dals acts dal colloqui internaziunal «Linguas minoritaras en context» dals 21–23 da settember 1998 a Cuir.
- Commembra da la *Cumissiu chantunala per la revisiun totala da la constituziun chantunala, presidenta da la grupp da lavur per in artitgel da linguas ed ils dretgs fundamentals en la nova constituziun dal Grischun*.
- Commembra da la suprastanza da la *Societad per la perscrutaziun dal Grischun*.
- Commembra da la suprastanza da la *Societad Retorumantscha*.
- Commembra dal *Comité d'experts per la Charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras dal Cussegl d'Europa* (2-8 da sett. 2000 visita da la Norvegia, 19–22 da sett. 2000 visita da la Svizra).
- Collavuraziun cun il Radio Rumantsch per l'emissiun «*Avais udi, avais legi?*», sonda 08.30.
- Commembra da la giuria per il Bündner Literaturpreis da la Fundaziun Milly Enderlin.

3.2.6. POST DA LINGUATG

Ils blers duairs spontans pretendan reacziun directa ed impedeschan ina lavur sistematica e coordinada. La lavur linguistica cumpiglia ils suandants aspects:

Scuntrada 2000

Preparà, translata, redigì e surveglià la producziun dal guid per la Scuntrada (C.S.).

Fatg part a la grupp organisatoria interna e preparà, planisà e realisà la part da la Scuntrada 2000 a Samedan (G.P.G.)

Rumantsch en l'economia

Elavurà sin fundament da Marcus Munsch il rapport final «Rumantsch en l'economia» per mauns da la suprastanza da la LR (C.S.).

Introducziun e surveglianza en la registraziun da las publicaziuns per la biblioteca da la LR (C.S.).

Terminologia e neologia (C.S.)

Lavurs permanentas èn:

- Cumplettar e standardisar terms en la banca da datas (en collavuraziun cun A-A. D. G.)
- Terminà e preparà ina nomenclatura per passa 150 spezias da tgirallas relevantas en il Grischun per ina publicaziun «opuscula zoologica fluminensia» (cumpara)
- Terminologia occasiunala per traducziuns en ed ord chasa

Traducziuns, cussegliaziun linguistica e lectorats

- Lectorats da traducziuns fatgas en chasa ed ordaifer
- Differentas traducziuns e substituziun da vacanzas per las translaturas
- Cussegliaziun linguistica tenor basegns spontans fan part a la lavur permanenta e quotidiana dal post da linguatg da la LR

Scolaziun ed agids spezials

- Instrucziun da rumantsch durant dus dis per l'equipa d'infurmaziun (2 dis) e per quella dal Battaporta (1 di) dal Radio Rumantsch; (C.S.)
- Curs «Il Pledari Grond per l'ordinatur ed il fundament dal rg» per la Scolaziun e Formaziun Surselva a Glion (2 sairadas)
- Curs per il persunal da chanzlias ed administraziuns a Trun dals 15–6 (C.S.)
- Surveglianza e curs da lingua per las redacziuns ANR e LQ dals 24–11 ed 1–12 (C.S.)
- Project scola bilingua Cuira: represchentà la LR en la gruppa d'accompaniment dal project da scola, sustegn linguistic dal project e contact cun la direcziun da scola, cussegl da scola, magisters, accompaniment scientific dal project (G.P.G.)
- Project INSCUNTERS: mainaproject per la realisaziun dal med d'instrucziun «Inscunters» en rg cun coordinaziun, lectorats, correcturas, realisaziun da discs cumpacts ed autras lavurs vi dal project (G.P.G.)
- Curs da rg per magistras e magisters da vischnancas al cunfin linguistic: organisà e realisà en collavuraziun cun il Departament d'educaziun la scolaziun da magistras e magisters
- Project rumantsch en scola a Domat: represchentant da la LR en la gruppa d'accompaniment dal project; elavuraziun d'in concept per scolinas bilinguas a Domat (G.P.G.)
- Maturitad bilingua: Coordinaziun tar la realisaziun/translaziun da materialias d'instrucziun per la maturitad bilingua en collavuraziun cun la scola chantunala
- Infurmaziun e sustegn da la suprastanza en differentas dumondas da politica da scola, oravant tut a chaschun da la discussiun dal nov concept da linguas per il stgalim superiur (G.P.G.)

Ediziun e meds d'instrucziun

- Lectorat e cussegliaziun linguistica da la versiun putera dal nov cudesch da matematica per la 6.cl. primara, *Matematica 6* (C.S.)
- Lectorat e cussegliaziun linguistica da *Sur Punts*, cudesch da lectura per las scolas puteras da la 3. e 4. cl. (C.S.)
- Supervisiun e coordinaziun da tut las versiuns dal med per emprender rumantsch «En lingua directa» (G.P.G.)
- Realisaziun da la pagina «Chapis Vus rumantsch» da la Terra Grischuna (G.P.G.)

Relaziuns publicas e cumissiuns

- Referat per il Club Rotary da Glion davart la terminologia e neologia rumantscha (C.S.)
- Preschentà il rapport «Rumantsch en l'economia» a la dieta da lavur da la LR a Savognin dals 8-4 (C.S.)
- Referat «Romanisch als Ausgangspunkt» per la dieta dals presidents da las conferenzas chantunals dals magisters secundars a Cuira dals 27-3 (C.S.)
- Referat «Kulturgeschichte der Rätoromania» a l'emna da cultura a Buchs/SG dals 8-6 (C.S.)
- Infurmaziun davart il bilinguisssem per il gimnasi Hohe Promenade a Turitg, 7-6 (C.S.)
- Assistì a l'avertura dals Cuors da romontscha a Laax, 16-7, (C.S.)
- Infurmaziun davart la Scuntrada e curs da litteratura per ils Cuors da romontsch a Laax, 19-7 (C.S.)
- Infurmà stagiare dal Servetsch da terminologia davart nossa lavur da neologia e terminologia, 29-8 (C.S.)
- Referat als Dis da cultura a Tusaun «RG – eine 200jährige Vision wird wahr», 2-9 (C.S.); duess cumparair en il «Bündner Jahrbuch»
- Assistì al simposi VALS «Communicare in ambiente professionale plurilingue» dals 14/16-9 cun il referat «Sprachwahl in bilingualen Kleingemeinschaften» (C.S. temp privat)
- Infurmà la cumissiun dal Cussegl d'Europa davart la lavur linguistica da la LR, 19-9 (C.S.)

Publicaziuns

- «1938: Ina data (be) istorica avant 60 onns?» en: Ladinia 22, 1998, p. 341–348 (C.S.)

3.2.7. POST DA TRANSLAZIUN

En noss pitschen team dal post da translaziun hai dà quest onn midadas persunalas. Gabriela Holderegger ha visà sia piazza per la fin da settember. Gabriela è vegnida en la Lia directamain suenter la matura per

far en noss post ina sort d'emprendissadi cun scolaziun accompagnanta da translatura a la scola da linguistica applitgada SLA. Ella ans ha bandunà suenter 4 onns sco translatura versada e capavla per surpigliar novas sfidas. Sco sia successura ha cumenzà l'entschatta october Aita Dermont-Stupan sia piazza da 50%.

Nus avain danovamain gi in onn cun blera lavur e grond squitsch da temp. Igl ans è dentant adina reussì d'exequir a dretg temp las lavurs dumandadas, per la gronda part entaifer noss team, per tschertas lavurs pli grondas era cun l'agid da collavuraturas e collavuraturs d'ordaifer la Lia.

Sper la lavur usitada da translaziuns da tut gener, da lectorats e correcturas e d'infurmaziun e cussegliaziun al telefon e pli e pli era sur internet via posta electronica, avain nus fatg tranter auter las suandantas lavurs:

- Translaziuns per l'Uffizi da statistica e per auters uffizis federals
- «La Confederaziun en furma concisa 2001»
- Homepage «constituiziun chantunala»
- «Viva la Grischa», gasetta davart la nova constituiziun chantunala
- Differentas paginas d'internet, sco per: center da produczion radio e televisiun en chasa federala teater da la citad da Cuira «punts-info» dal Forum Helveticum, e.a.
- Paraplegia nr. 13–16
- Publicaziun davart la Bivetta da Tarasp
- Publicaziun da giubileum da la Federaziun svizra da costums
- Texts per cudeschs d'uffants «Grischetta»
- Texts per exposiziun dal guaud
- Concurrenza svizra da musica per la giuventetgna
- Festa svizra da chant «Vallais 2000»
- Festival da teater a Cuira 2001
- Sounds of Switzerland, collascha auditiva

3.2.8. SERVETSCH D'INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN

En quest post han lavurà Manfred Gross (manader) 60% e Daniel Telli 40%. Diversas lavurs d'infurmaziun e da documentaziun succedan er tras il secretariat.

L'onn 2000 essan nus stads occupads surtut cun lavurs preparativas ed organisatorias per la Scuntrada 2000 (ressort Schlarigna), cun discussiuns e tractativas en vista ad in project per l'Expo.02, cun translaziuns e lectorats, cun diversas sesidas en chasa, e.a.p.

Documentaziun

La documentaziun dal PID è vegnida cumplettada occasionalmain cun materialias da basa. L'inventarisaziun en collavuraziun cun instituziuns cun incumbensas complementaras è stada punctuala ed occasionala.

Infurmaziun

L'onn 2000 avain nus en spezial:

- infurmà ils meds da massa stampads ed electronics davart divers projects (Scuntrada 2000, Expo.02, Dictionary & Phrasebook, e.a.)
- scrit artitgels per revistas e gasettas (vesair 8.7: artitgels)
- infurmà e documentà studentas e students en connex cun lavurs da seminari/diplom/dissertaziuns, e.u.v.
- infurmà classas gimnasialas e diversas gruppas davart il rumantsch e la LR (vesair 8.6: referats)
- gù contact cun instituziuns ed organisaziuns grischunas, svizas ed estras e cun bleras autras persunas interessadas a la lingua e cultura rumantscha (correspondenza, telefons, visitas)
- collavurà cun «Vacanzas Grischun» en vista ad ina marca per il Grischun (cumbinaziun «Graubünden» cun in epitet rumantsch che cumpiglia las valurs dal chantun Grischun)

Expo.02

Diversas sesidas a Turitg e Neuchâtel conc. ina participaziun da la Rumantschia a l'Expo.02.

Ils 23-11-00 ha M.G. participà ensemen cun F. Caviezel ed A. Berther (domadus DECA/GR) ad ina sentupada cun represchentants da l'Expo.02 a Turitg per discutir la preschientscha dal rumantsch avant e durant l'Expo.02 (internet, pressa/publicaziuns, projects). Il resultat è ina cunvegnientscha tranter l'Expo.02, la LR ed il chantun GR che garantescha ina preschientscha commensurada dal rumantsch a l'exposiziun naziunala. Ina persuna a 30% vegn a procurar per las translaziuns necessarias.

Ils 7-12-00 ha l'Expo.02 orientà las medias a Cuira davart in project cun il titel «desideri e manzegna», entaifer il qual il rumantsch na vegn betg pli a star, sco previs, en il center, mabain ad esser ina part integrala sper las autras linguas discurrendas en Svizra. La Lia rumantscha ha però il merit d'avair instradà, grazia a sia stinadezza, in project che tematisescha la plurilinguitad en Svizra a l'Expo.02. Il project vegn a vegnir realisà, sch'i gartegia a procurar las finanzas necessarias.

Contacts

Il secretari e M.G. èn sa radunads duas giadas en il decurs dal 2000 cun la Cumissiun consultativa e coordinativa da las societads culturalas grischunas che è sa constituida ils 27-8-1988 a Cuira.

Ils 22-11-00 ha M.G. participà ensemen cun A.-A.D.G. ad in colloqui davart problems ortografics e grammaticals, organisà en il rom da la CGL 2000. Tema: Malsgürezzas cun scriver rumantsch. Il curs ha mussà ch'igl exista in grond basegn d'agid en dumondas da normaziun dal vallader e dal puter.

15/3 e 19/4, Cuir: sedutas da la grupp da lavur rumantsch da la CPS/WBZ-Lucerna. M.G. surdat il presidi da questa grupp a Roman Caviezel, resta dentant commember da la grupp per la LR.

12/4, Cuir: seduta cun Angela Schmed conc. in co-studi tar la SLA-Cuir/Turitg (M.G.) en il temp da lavur regular.

Translaziuns e lectorats

- Diversas translaziuns en vallader ed en rumantsch grischun
- Lectorat dal cudesch da C. Cadruvi Pfeiffer, *La raccolta dals siemis* (2000); translaziun dals *Amfibis* (Egls averts, nr. 3, URG/Dorling Kindersley, 2000, D.T.) e lectorat parzial (M.G.)
- Project »Educaziun fisica»: translaziun (D.T, en collavuraziun cun il servetsch da translaziun chantunal) e lectorat (M.G., ensemen cun G. Holderegger) dal med d'instrucziun *Educaziun fisica* (4 toms) per inc. da la cumissiun federala da sport
- Divers lectorats pli pitschens per inc. dal Post da translaziun e dal secretariat

Referats/dietas

- 10/2, Cuir/LR: Orientaziuns davart ils curs da rumantsch e la Scurtrada per professoressa Magdalena Marin Popescu (G.A.D.)
- 15/2, Cuir/LR: Preschentaziun da la LR e da sias activitads a la regenza grischuna (J.F.-G.A.D.)
- 11/2, Cuir/LR: Preschentaziun da la LR e da sia lavur al stab dal regiment 20, colonel B. Stol (G.A.D.)
- 28/3, Cuir/LR: Gentar da lavur cun deputadas e deputads chantunals (J.F./G.P.G./G.A.D.)
- 8/4, Savognin/LR: Dieta LR cun las suprastanzas da las uniuns affiliadas
- 1-3/6, Scentgotard/Ungaria: Referat davart la scola rumantscha en in congress da minoritads (Heidi Derungs)
- 1-3/6, Komarom/Slowakia: Congress da l'uniun federalistica da las communitads europeicas cun in referat «Ein Versuch zwischen Sprachen, Freiheit und dem Territorialitätsprinzip in Graubünden» (Martin Cantieni)
- 19/6, collavuraziun en la grupp da lavur scola rumantscha da Trin (5 sedutas) G.A.D.
- 26-27/7, Trin: Dis intensivs da scolaziun per ils collavuratur regiunals LR (G.A.D.)
- 30/8, Cuir: Preschentaziun da la LR e da sias activitads a l'ambassadur englais per incumbensa dal directur da la chanzlia chantunala (G.A.D.)
- 2/9, Laax: Referat davart la Rumantschia ad ina expediziun da Gualsers dal Vorarlberg (G.A.D.)
- 9/9, Cuir: Concert da giubileum per Gion Antoni Derungs, nua che la LR ha procurà per las finanzas (G.A.D.)

- 20/9, Cuira: Preschentaziun da la LR e da sias activitads a l'Uniun svizra da camioneurs, president B. Stoll (G.A.D.)
- 4/10, Cuira: Gentar da lavur cun deputadas e deputads chantunalAs (J.F./G.A.D.)
- 3/11, Vargistagn: Referat sur da Schons ed il rumantsch (G.A.D.)
- 21/11, San Murezzan: Referat davart la Scuntrada 2000 (G.A.D.)
- 22/11, La Punt/Reichenau: Collavuraziun en la «Marca Grischun» (G.A.D.)
- 13/12, Cuira: Infurmaziuns generalas davart il rumantsch e la lavur da la LR ad ina classa da la scola chantunala Im Lee/Winterthur (M.G.).

Artitgels per gasettas e revistas

- Contribuziun per Jahrbuch für deutsch-irische Studien (2000): *Rhaeto-Romansh in Switzerland: Small ist beautiful – but often in danger* (MG & DT)
- Artitgels en connex cun la Scuntrada 2000 e cun ediziuns specificas (*Dictionary & Phrasebook, Futur*) per la pressa rumantscha

Radio Rumantsch a Samedan

3.2.9. MEDS DA MASSA

Las medias rumantschas èn d'ordvart grond'impurtanza per lingua e cultura rumantscha. La LR sa stenta per in bun contact cun quellas. Ella s'engascha en spezial per la qualitat linguistica e porscha instrucziun da rumantsch tenor giavisch e sias pussaivladads.

La LR sa apprezzar la gronda muntada da radio e televisiun rumantscha. La lavur prestada a favur da lingua e cultura rumantscha è lavur d'emprima prioritad. Scolaziun linguistica en talas posiziuns è obligaziun permanenta. Il post da linguatg da la LR è stà engascha en l'instrucziun da rumantsch dal Radio Rumantsch. En l'avegnir vegnan Radio e Televisiun Rumantscha ad avair sez ina cussegliaziun linguistica.

La LR persequitescha cun interess la lavur da l'ANR. Ella è er commembra dal cussegl da fundaziun da quella.

Cun ordvart grond interess e betg senza inqual quità persequitescha la LR il svilup da La Quotidiana. Ella sustegna quella cun translaziuns, lectorats, cun acziuns d'infurmaziun e motivaziun. La Quotidiana fa gronds sforzs per sa derasar en terra rumantscha ed ella ha senza dubi pudì auzar ses nivel da qualitad. Acceptanza e resonanza n'èn betg cuntentaivlas, en spezial en Engiadina e Surmeir. Ensemen cun La Quotidiana ha la LR preparà in concept davart in support da distribuziun da quella. Motivs giuridics ed in na da l'Ufflzi federal da cultura han franà quest project. Ina gruppa da lavur «Pressa rumantscha», installada ils 29-11-2000 da cusseglier guvernativ Claudio Lardi e manada da Flurin Caviezel, incumbensà chantunal per cultura e medias, duai chattar ina soluziun.

Radio Grischa e Radio Piz collavuran a partir da l'onn 2000 en divers secturs. La LR giavischa che la cumpart rumantscha vegnia tenor las concessiuns vertentas segirada. Deplorablmain smetta Radio Grischa sin la fin 2000 las novitads rumantschas. Enstagl da quellas vegnan auters elements extendids. La discussiun a favur dad ina buna cumpart rumantscha sto cuntinuar.

La LR infurmescha regularmain las medias davart il rumantsch en general e davart sia lavur en spezial. Quellas rapportan a moda extendida davart il decurs da l'onn. Interess spezial han sveglià en l'onn 2000:

- Scuntrada 2000
- Ediziuns e finanzas LR
- Collavuraziun regiunala
- Scola bilingua Cuir
- Elecziuns
- Rumantsch en l'economia
- Professura da rumantsch a Turitg
- Cumpendi d'istorgia grischuna
- Rumantsch a l'EXPO.02
- Vocabularis idiomatics
- Lescha da scola
- Regenza en chasa
- Situaziun da la collavuraziun regiunala en Val Schons
- Inscunters cun deputads e deputadas
- ed autras

3.2.10. TEATER RUMANTSCH

Cussegliaziun

Il post da teater ha tramess 69 spediziuns cun ina selecziun da teaters. Las activitads èn stadas grondas cun 35 represchentaziuns pli grondas e numerusas represchentaziuns pli curtas.

Biblioteca da teater

La biblioteca ha pudì vegnir amplifitgada cun 26 novs teaters (7 originals e 19 translaziuns) e cumpiglia uss totalmain 1528 (mars 2001) teaters rumantschs. L'archiv da tocs cumpiglia 88 teaters.

La Scena

La Scena 81: *Ûn pitschen impach* text original en vallader da Jon Nuotclà;

La Scena 82: *Il tgaun el tgaun* da Curt Goetz, translaziun sursilvana da Rita Cathomas-Bearth.

Scolars jauers fan teater

Collavoraziun cun l'Uniun grischuna per il teater popular (UTP)

Durant l'onn 2000 ha il post da teater furnì e procurà regularmain per artigels rumantschs en «Il reflectur». Er las translaziuns en rumantsch per l'UTP vegnan fatgas da la LR. Karin Kohler-Pattis (- 6/00) e Nicole Stiefenhofer (+6/00) han prendì part a las sedutas da la suprastanza da l'UTP ed a quellas dal comité permanent. Dals 8–10 da settember 2000 ha gi lieu a Lai la 4. Biennale svizra dal teater d'amateurs. Karin Kohler-Pattis e Nicole Stiefenhofer han fatg part da quest comité en il ressort da medias e publicitad. Las numerusas represchentaziuns rumantschas èn vegnidas visitadas stediain. Dals 27–29 d'avrigl ha lieu a Cuira il festival da teater. Nicole Stiefenhofer fa part en il comité d'organisaziun. Tenor pussaivladad visita da las represchentaziuns rumantschas.

Commembranzas

La LR è commembra da la SSCT/SGTK (Societad svizra per la cultura da teater). Ella vegn represchentada da Giovanni Netzer. – Ulteriuras commemoranzas per la Rumantschia van sur l'UTP.

Contribuziuns per translaziuns e tocs originals a

- Augustin Beeli per «Il signal»
- Bettina Caduff per «Il marcau»
- Christoffel Caprez per «Pepino»
- Vreni Caprez-Spreiter per «Baltassar – il malizius pignet» e «Robin Hood»
- Anita Gordon per «Palantöz»
- Seraina Grass-Meyer per «Quistas schmaladidas gillinas»
- Pina Iseppi-Uffer per «La vieva malitzgousa», «Il bau», «Igl nov famegl» e «Organisaziuns da matrimonis»
- Pina Iseppi-Uffer per «Tango aint igl café Solitari», «Igl cumbat digl café e dalla pipa» e «La taxa da satg»

- Lela Kamm per «Generaziuns»
- Silvio Lechmann per «La historia diabolica da Nadal»
- Margret Nicca per «La sortida d'urgenza»
- Peder Plaz per «Negligibel»
- Rosina Stecher per «Raps nu fan furtüna»
- David Truttmann per «L'amur nun es pulenta»
- Manfred Veraguth per «Alla meisa rodunda», «Igl εμπrem gi da catscha», «Helvezia e Retus» e «Pass per pass»
- Roman Weishaupt per «Dama Follet»
- Mariano Tschuor per «Junger Bauer aus Graubünden»

Contribuziuns spezialas

- Giovanni Netzer e Chor viril baselgia Savognin per «Passio Nova»
- Jacques Guidon per «La Svouta»

3.2.11. CHANT E MUSICA

Il post da chant è vegnì consultà en il rom dals davos onns areguard la cussegliaziun e spediuziun da chanzuns. Il favrer ha la cumissiun da chant LR concludì la concorrenza da cumposiziun cun la premiaziun da tschintg cumposiziuns. La giuria che ha consultà Christoph Cajöri, Fislisbach, sco cussegliader neutral, ha premià ils suandants cumponists: Pius Fleischer, Jávea E (per ina part da las ovras ord in ciclus cun texts da Felix Giger) ed Elvino Arametti, Köniz (per la cumposiziun «Ün sömme»,

text: Irma Klainguti). En il rom da la retscha «Ediziun chanzuns LR» publitgescha la LR las cumposiziuns novas acquistadas en connex cun la concorrenza da cumposiziun.

Contribuziuns da la LR a:

- Al Coro «Proget 2000» da Curdin Lansel
- Assoc. da chatschaders per cudesch da chant
- Chor mischedau romontsch Rezia per il «giubileum 25 onns»
- Chor mischedau Sedrun/Rueras per il project «Ils siat sogns Viarvs»
- Chor viril Domat per la cumposiziun da psalms
- Chor viril Riom-Parsonz-Cunter per in disc cumpact
- Chors mischedai Laax, Sumvitg, Surselva per «Lauda Sion – lauda Surselva»
- Cor maschdö Donat + chor viril Andeer per in disc cumpact
- Flavio Huonder per «Reminiscenzas, caschiel, carnpiertg e remiedi»
- GiuRu per «Voices of Europe»
- Josias Just per il disc cumpact cun ovras da Gion Antoni Derungs
- Societad musica Sedrun per la cronica 50 onns

3.2.12. EDIZIUNS 2000

Las ediziuns èn vegnidas procuradas e tgiradas dal secretariat.

Ediziuns novas

- Dietl Erhard «Istorgias per il cor» (sursilvan, surmiran, vallader, mintgamai 1500 exemplars)
- Landa Norbert «Istorgias da la lieur da Pasca» (vallader/puter, surmiran/rumantsch grischun, sursilvan/sutsilvan, mintgamai 1500 exemplars)

Restampas

- Cassettas curs «Menzli» sursilvan (200 ex.), vallader (200 ex.) e puter (100 ex.)
- Grammatica ladina (Ganzoni P.G. – 800 ex.)
- Facts & Figures (tudestg – 1000 ex.)

Cumpra speziala

- Futur (URG – 500 ex.)
- Mes emprim cudesch da plets (URG – 1500 ex.)
- Dictionary english-romansch (Hippocrene Books – 1000 ex.)
- Cartas rumantschas da Jacques Guidon (1500 ex.)

Carnets OSL

- nr. 2137: «Paul Luziet va a scola» (1. ed. 850 ex., sursilvan)
- nr. 2138: «Provocaziuns» (1. ed. 850 ex., sursilvan)

- nr. 2139: «Provocaziuns» (1. ed. 850 ex. vallader)
- nr. 2140: «L'istorgia da Sigfried» (1. ed. 650 ex., puter)
- nr. 2141: «Travagl da notg» (1. ed. 650 ex., surmiran)
- nr. 2142: «Runa – crimi d'ün uors» (1. ed. 825 ex. vallader)

Ulteriuras indicaziuns cf. rapport dal president da la cumissiun da redacziun dals carnets OSL (Michel Andriuet).

Collavuraziun da la LR per projects realisads dad autras chasas edituras/organisaziuns:

- Uniun Rumantsch Grischun per «Amfibis»

La LR ha retschet contribuziuns per realisar atgnas ediziuns u restampas da las suandantas instituziuns:

- L. + F. Schweitzer, donaziun per «Scuntrada»
- Uniun Rumantscha Grischun per «Cumbinella»
- Stiftung Winterhalter per lectura per uffants

Contribuziun da la LR per ediziuns a:

- Associazion catolica dals patruns, cudeschs per tombola
- Annamengia Bertogg per «Siemis spel Rein»
- Casa Melna, Ursi Jemmi, exposiziun
- Chasa editura Octopus per il cudesch «Sco scha nüglia nu füss» da Rut Plouda
- Chor mischedau romontsch Rezia per il giubileum da 25 onns
- Claudia Cadruvi per sia ovra «Racolta dals siemis»
- David Bundi, Claudio Derungs e Markus Juon per il film davart la LR
- Mathias Deflorin per «La veta culturala da Zignau»
- Dieta da cultura a Tusaun, occurrenza «7. Alpine Kulturtag»
- Eva Riedi per il cudesch «Filosofia ella lavandaria»
- Giuventetgna Rumantscha (GiuRu) per il project «Voices of Europe»
- Gruppa da termagliar Steiletas Sumvitg per cudeschs e cassetas
- Iwar Werlen da l'Universitad da Berna per l'edizium festiva da Riccarda Liver
- Jacques Guidon per il gieu liber «La Svouta» (contribuziun al deficit)
- Regal da cudeschs a la pravenda da Trin
- Movie Encarden per il di da film sursilvan giuvenil
- Movie Encarden per il film «Giachen Maissen II»
- Rico Peterelli per «Cultura aint igl casti»
- Petra Pally Curaglia, cudeschs per rudè d'uffants
- Plaiv da Sumvitg-Cumpadials, sustegn curs da rumantsch
- Plaiv S. Martin Lumbrein, «Guid da processium»
- Pro Senectute, «Geschichten, die das Leben schrieb ...»
- Renania per edizium da cudesch da poesias da Martin Fontana «Ei para l'alva»

- Saira rumantscha, cudeschs per la tombola
- Salon International du Livre
- Scola chantunala grischuna Cuir per il giu «Performance musicala: las Alps»
- Scola Rudolf Steiner, Tarasp, per cudeschs d'instrucziun
- Pierina Seglias, Panaduz, cudeschs «Eis bu persula pintga matta»
- Thew Lisbet Kilchberg per il cudesch «Prouvas da tschüffer splers»
- Leo Tuor per la translaziun d'in text en spagnol
- UdG, traducziun da Ursina Saluz per l'ediziun «Tea» da Corinne S. Bille
- UdG, translaziun da Domenic Andry per l'ediziun «Ané Ruot» da P. Roche
- Uniun da ScripturAs RumantschAs per la pagina d'internet
- Uniun Rumantsch Grischun per «Amfibis»
- Uniun svizra da costums per translaziuns giubileum 75 onns

Lectorats per ediziuns:

Il collavuratur regiunals ed ils posts da lavur da la LR fan divers lectorats per ediziuns da la LR, da las uniuns affiliadas e da privats.

Ediziuns en preparaziun:

«Igl tgang verd» en surmiran, crimi da la banda dals Knickerbockers Junior

«Tuts per giuvenils» da la concorrenza da scriver

Propagaziun e vendita da publicaziuns

La LR è stada preschenta cun in agen stan al «Salon international du livre et de la presse» a Geneva. Per differentas exposiziuns en ed ordaifer la Svizra è vegnidas messas a disposiziun ediziuns rumantschas per motivs da reclama e preschientscha rumantscha.

Il med per la reclama è puspè stads modest. Tuttina ha la vendita gi in bun esit. La LR sa stenta da furnir tut ils cudeschs accessibels en rumantsch a singulas persunas ed er a librarías en ed ordaifer il territori. Quest servetsch vegn stimà e gida considerablmain a derasar las ediziuns rumantschas.

Antiquariat da cudeschs rumantschs

L'antiquariat funcziuna be a moda passiva: La LR prenda encunter cudeschs ord relaschs e donaziuns ed intermediéscha quels a bibliotecas, instituziuns ed interessentAs privatAs. Ella na fa dentant acziuns sistematicas per engrondir l'antiquariat.

Regals da cudeschs

Per tombolas, premis e diversas occurrenz è vegnidas messas a disposiziun ediziuns per cundiziuns spezialas u gratuitamain. Per

incumbensa ed a quint da la Pro Helvetia furnescha la LR cudeschs ad universitads, centers da perscrutaziun ed a persunas cun funcziun da represchentaziun a l'exteriur.

Rapport dal president da la cumissiun da redacziun dals carnets OSL (Michel Andriuet):

La Cumissiun OSL procura per l'elecziun, redacziun ed ediziun da lectura per giuventetgna. L'onn 2000 avain nus edì sis carnets OSL.

- **Paul Luziet va a scola** da Guglielm Gadola cun illustraziuns da Lisa Gangwisch, stgalim mesaun, sursilvan
- **L'istorgia da Siegfried** da Philipp Walther cun illustraziuns da This Haab e Kurt Eigl, stgalim mesaun, puter
- **Runa – crimi d'uors** da Felix Schröter, stgalim mesaun, aut, vallader
- **Travagl da notg** da Karin Bachmann cun illustraziuns dad Adrian Tobler, stgalim mesaun, surmiran
- **Provocaziuns** da Robert Tobler cun illustraziuns dad Adrian Tobler, stgalim mesaun, aut, vallader
- **Provocaziuns** da Robert Tobler cun illustraziuns dad Adrian Tobler, stgalim mesaun, aut, sursilvan

Da nossa cumissiun fan actualmain part: Michel Andriuet, president, Mustér; Petra Uffer, Savognin; Madlaina Schloeth-Bezzola, Scuol; Andreas Gabriel, Cuir, LR. Christian Joos, Cuir, stat vinavant a disposiziun sco consulent.

A mias collavuraturas ed a mes collavuraturats admet jau in cordial engraziament per la lavur prestada durant l'onn 2000 e salid cordialmain.

3.2.13. CONTACTS CUN AUTORITADS, PRESCHIENTSCHA RUMANTSCHA

a) Contact cun las autoritads federalas:

- Translaziuns per uffizis federalas
- Contact cun la Conferenza dals directurs chantunals da l'educaziun publica davart l'onn europeic da las linguas
- Discussiun concernent il sboz da la nova lescha federala davart l'applicaziun da las linguas uffizialas da la confederaziun
- Contact cun l'Uffizi federal da cultura davart in support per La Quotidiana

b) Contact cun il chantun Grischun:

- Visita da la regenza grischuna e dal director da la chanzlia
- Preventiv e program da lavur 2001
- Coordinaziun da las lavurs da traducziun cun la chanzlia chantunala e cun il post da translaziun LR
- Correspondenza cun divers uffizis davart publicaziuns en rumantsch
- Collavuraziun en la cumissiun per la revisiun da la constituiun chantunala (Anna-Alice Dazzi Gross ordaifer il temp da lavur)
- Revisiun dal quint LR da la controlla da finanzas dal chantun Grischun
- Approvaziun dal quint e dal rapport da lavur LR
- Versiun rumantscha dal compendi d'istorgia grischuna (CIG)
- Discussiun cun exponents dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal chantun Grischun en connex cun
 - la controlla da finanzas
 - ediziuns
 - revisiun parziala da la lescha da scola
 - reorganisaziun dals servetschs linguistics regionalis
 - rumantsch en las scolas professionalas grischunas
 - rumantsch en l'economia
- collavuraziun en la gruppa da lavur «Pressa rumantscha» installada da cusseglier guvernativ Claudio Lardi

c) Contacts cun vischnancas e citads:

La collavuraziun directa cun las vischnancas stat en cumpetenzza da las uniuns regionalas e vegn era tgirada dals collavuradors regionalis. Activitads specificas da la LR:

- infurmaziun en connex cun il reglament da linguatgs
- discussiuns davart instituziuns
- contacts cun diversas vischnancas al cunfin linguistic concernent il rumantsch en las scolas primaras
- Scuntrada en las vischnancas da Zuoz, Samedan, Schlarigna e Puntraschigna en Engiadina'ota

- contacts cun la citad da Cuira concernent la scola bilingua
- emprova da scola a Samedan
- contacts cun las vischnancas politicas da Schons concernent il «Pledari sutsilvan» e la collavuraziun en Val Schons
- contacts cun Trun e Laax davart la midada da la sedia da la Romania

d) Contacts rumantschaziuns:

Ils posts da lavur da la LR cusseglian regularmain il chantun, las vischnancas, uffizis, instituziuns e privats per cuntanscher ina meglra preschientscha dal rumantsch sin inscripziuns.

e) Cumpendi d'istorgia grischuna (CIG):

L'onn 2000 è l'ovra «Handbuch der Bündner Geschichte» vegnida edida da la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna per incumbensa da la regenza grischuna. Quest'ovra è cumparida en trais toms. Per la Rumantschia datti ina versiun scursanida en in tom cun temas relevants ord optica rumantscha. Autur da quel è dr. Adolf Collenberg. Coautur linguistic è dr. Manfred Gross. La LR e la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna èn responsablas per il project che duess vegnir realisà sin l'onn 2003. La direcziun da quel ha la LR.

f) Contacts cun las societads culturalas grischunas:

Anna-Alice Dazzi Gross represchenta la LR en la suprastanza da la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna (ordaifer il temp da lavur).

Las societads culturalas grischunas Pro Grigioni Italiano (PGI), Walservereinigung (WV), la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna e la LR – han fundà ina cumissiun consultativa e coordinativa per sa scuntrar regularmain. L'intent è d'intensivar ils contacts cun la finamira da promover interess e lavurs cuminaivlas, da mantegnair e rinforzar la trilinguitad grischuna, da sustegnair las minoritads linguisticas en noss chantun e da s'engaschar a favur d'ina preschientscha commensurada dal rumantsch e dal talian. Represchentant da la LR è Manfred Gross.

g) Contacts da lavur cun diversas instituziuns ed organisaziuns en territori rumantsch, en il Grischun e la Svizra

- Academia svizra per las ciencias morales e socialas (ASSM): secretari LR
- Agentura da novitads rumantscha (ANR): Rina Steier, cussegl da fundaziun
- Associaziun da las universitads popularas svizras (AUPS): Jacques Guidon, suprastanza
- Associaziun per la promoziun da l'instrucziun plurilingua en Svizra: Rico Cathomas

- Associaziun svizra da linguistica applitgada VALS/ASLA: Anna-Alice Dazzi Gross, suprastanza. Cuneditura dals acts dal colloqui internaziunal «Linguas minoritaras en context» dals 21–23 da settember 1998 a Cuira
- Barat da giuvenils en Svizra: Lina Frei-Baselgia, represchentanta en il comité da patrunadi
- Center da perfecziun per scolast(a)s da scolas superiuras (CPS), Lucerna: Manfred Gross, gruppa da lavur
- Comité d’experts per la Charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras dal Cussegl d’Europa: A.-A.D.G. commembra dal comité d’experts (ordaifer il temp da lavur)
- Cuminanza da lavur grischuna per cudeschs da la giuventetgna (BAJ): Roman Bezzola
- Cuminanza da lavur per la furmaziun da creschids Grischun (FCGR): secretari LR
- Forum 97: Comité d’acziun, Rita Killias-Cantieni
- Fundaziun linguatgs e culturas TI: Romedi Arquint, cussegl da fundaziun
- Fundaziun Retoromana: «Vocabulari sursilvan – franzos» da Jean-Jacques Furer: secretari LR
- Grischun Vacanzas: secretari LR
- Maison latine, Berna: secretari LR, cussegl da fundaziun
- Nova Societad Helvetica Grischun: Heidi Derungs-Brücker, suprastanza
- Ovra svizra da lectura per la giuventetgna (OSL): Cristian Joos, cussegl da fundaziun
- Pro Grigioni Italiano (PGI): secretari LR
- Pro Patria: vendita da las ensainas da la Festa naziunala (Andreas Gabriel); contribuziuns per projects circumscrips
- Pro Raetia: Jost Falett, suprastanza centrala
- Quarta Lingua: Cristian Joos, suprastanza
- Rencontres Suisses: collavuraziun per il project 1998: «S’unir pour s’ouvrir», Jost Falett
- Scola bilingua a Cuira: Gian Peder Gregori, gruppa da lavur
- Scola per linguistica applitgada: Manfred Gross, gruppa da lavur
- Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna: Anna-Alice Dazzi Gross. Preparaziun d’ina versiun scursanida rumantscha dal «Handbuch Bündner Geschichte»: Adolf Collenberg
- Societad svizra per documentaziun: Manfred Gross, suprastanza
- Societad svizra per minoritads: Heidi Derungs-Brücker, suprastanza
- Societad svizra per la cultura da teater (SSCT/SGTK): Giovanni Netzer, suprastanza
- Uniun grischuna per il teater popular: Karin Kohler-Pattis, suprastanza
- Uniun cudeschs dal Grischun: Karin Kohler-Pattis, suprastanza

- Uniun da sentupada 91 – 2001: Toni Cantieni, gremi directiv.
- Uniun Rumantsch Grischun: vendita d’ediziuns e discussiun da projects: secretari LR
- Walservereinigung: secretari LR

h) Contacts regulars cun ulteriuras instituziuns ed organisaziuns:

Academia svizra per scienzas umanas; ch-Barat da giuvenils; Coscienza Svizra; Cuminanza da lavur da las bibliotecas svizras da lectura publica (CLP/SAB); Federaziun svizra per la furmaziun da creschid(a)s; Fondo naziunal; Forum du bilinguisme; Forum Helveticum; Fundaziun Linguatgs e cultura; Fundaziun Schiller Svizra; Fundaziun Waldegg Soloturn; Helvetia Latina; Osservatorio linguistico, TI;

Cultura e sport

Pro Helvetia; Pro Svizra Rumantscha; Protecziun da la patria; Gruppa svizra per las regiuns da muntogna (SAB); Scienza e giuventetgna; Societad svizra per pievels periclitads; Suissimage, Societad svizra per la gestiun dals dretgs d’autur dad ovras audiovisivas; Uniun federalistica da las communitads etnicas europeicas (UFCE).

i) Contacts cun las baselgias

Las baselgias grischunas han grond merit per la derasaziun ed il mantegniment dal rumantsch. La Lia rumantscha stima grondamain l’engaschi dals exponents e lur gidantras e gidanters. Lur lavur en la liturgia, en servetschs divins, en l’instrucziun religiosa, en l’instrucziun da creschidAs, per la realisaziun d’ediziuns, etc. è considerabla.

Ils contacts directs van per regla sur ils collavuratur regional. La LR mantegna ils contacts cun las baselgias er sur las uniuns affiliadas.

j) Contacts cun instituziuns ordaifer la Svizra e cun organisaziuns internaziunalas

Directio General di politica linguistica, Catalugna, sgr. consul Ferdinand Sager Rätoromanische Gesellschaft Stuttgart, sgr. Max Kettacker Uniun federalistica da las cuminanzas etnicas europeicas (UFCE/FUEV), Romedi Arquint, president. A la festa da giubileum ha il secretari LR fatg in referat.

Anna-Alice Dazzi Gross (ordaifer il temp da lavur): Commembra dal Comité d’experts per la Charta da linguas dal Cussegl d’Europa. Sorbisches Institut, Bautzen. Referat dal secretari LR.

3.2.14. SCUNTRADA 2000

La Scuntrada 2000 ha gì lieu quest onn en Engiadin'ota. Igl è stà – en intervals da trais onns – la sisavla Scuntrada suenter quellas da Savognin, Scuol, Laax, Donat e Domat. Cun la Scuntrada 2000 ha la LR vulì ir novas vias: la regiun cun las quatter vischnancas purtadras – Zuoz, Samedan, Schlarigna e Puntraschigna – è stada en il center. S'avrir per s'adressar cun in auter maletg da la Rumantschia ad in public pli vast è stà l'idea, «Rumantsch en moviment» il motto.

Il program è vegni reparti sin dus binaris: mintga vischnanca ha surpiglià in accent tematic. Zuoz: **rumantsch en moviment**, Samedan: **scola e plurilinguitad**, Schlarigna: **viver en la diversitad** e Puntraschigna: **vacanzas e cultura**. Responsabla per la realisaziun da quests accents è stada la LR cun Gion Peider Mischol a Zuoz, Gian Peder Gregori a Samedan, Manfred Gross a Schlarigna ed Anna-Alice Dazzi Gross a Puntraschigna.

Sper ils accents tematics en mintga vischnanca hai era dà in vast program cultural. Responsabel per quel èn stads a Zuoz Jon Candrian, a Samedan Domenic Gross, a Schlarigna Robert Parolini ed a Puntraschigna Carola Bezzola cun lur comités locals. La coordinaziun en la regiun è vegnida fatga da Roman Bezzola cun agid d'Annina Pinggera.

La collavuraziun sur il coordinatur regiunal, ils ressorts tematics ed ils comités locals è stada fitg buna. La LR engrazia a tut ils responsabels e cumpigliads, a las vischnancas purtadras, als sponsurs, en spezial in grond engraziament a Roman Bezzola.

Evaluziun

Il program sin dus binaris è sa cumprovà. Dad in maun fermes accents tematics sco pilasters da chantun, da l'auter maun ina gronda varietad da purschidas culturalas per in e scadin.

L'idea da s'avrir e da dar in auter maletg da la Rumantschia, da porscher in program avert per spiert, corp ed olma e che lascha liber da decider tge, quant e cur ch'ins vul far insatge, ha chattà

accoglientscha. Igl è sa mussà ch'ìl basegn da giudair nosa cultura è pli grond che quel da discutir e problematisar. L'organisaziun dal manaschi è gartegiada. Il concept organisatori cun quatter ressorts e quatter comités locals ha correspundì a la constellaziun regiunala. Il consum da forzas da lavur è dentant stà considerabel.

La Scuntrada 2000 ha mobilisà fitg blera gliעד. Sper ils scuntradists tradiziunals èn era auters sa participads, era giasts da l'Engiadin'ota. Las passa 100 occurrenzhas han pudì vegnir realisadas tuttas cun excepziun da 3, e quai cun fitg buna participaziun.

Sper contacts cun la magistraglia, ils turistichers e giasts, ha la Scuntrada 2000 pussibilità buns inscunters cun exponents da la regiun, ils Ladins dal Tirol dal sid ed autras personas interessadas per lingua e cultura rumantscha. Buns impuls èn er vegnids dals comités locals e da las quatter vischnancas purtantas.

Era sche la LR è conscienta ch'ì dat tschertas flaivelopezzas en in manaschi da passa 100 occurrenzhas en tschintg dis è ella fitg satisfatga dal decurs. La Scuntrada 2000 ha purtà sper contacts fitg interessants e buns resultats ina gronda resonanza en las medias en noss chantun e sur ils cunfins da quel ora. Nus avain gì ina buna pressa e quai è stà reclama excellenta per la chaussa rumantscha. L'act final en il God Tais a Puntraschigna ha attirà passa 700 personas. Cusseglie federal Kaspar Villiger, il president dal cussegl grond Hansjörg Trachsel, ils cusseglievers guvernativs Stefan Engler e Claudio Lardi, divers parlamentaris federals (actuals ed anteriurs), il president dal circulo Engiadin'ota Reto Filli, deputads e deputadas, presidents communalns e presidentAs da las uniuns affiliadas han participà a l'act final ed a singulas ulteriuras occurrenzhas.

Co vinavant?

L'evaluaziun cun ils responsabels dat il suandant resultat: il basegn da cuntinuar para d'esser qua. I dat era già interessads. La furma ed il ritmus da realisaziun èn anc dal tuttatfatg averts. Tschert è ch'ins sto er tegnair quint da las forzas avant maun. La Scuntrada 2000 è en quest regard arrivada al limit. La suprastanza da la LR vegn a decider en il decurs da l'onn 2001 davart l'avegnir da la Scuntrada.

3.2.15. PERSONAL, FINANZAS, ADMINISTRAZIUN

Persunal

L'onn 2000 è stà marcà da diversas midadas da persunal. Bandunà la piazza han:

- Jon Domenic Parolini, collavuratur regional en Engiadina sin ils 15-05-2000
- Bartolome Tscharner, coll. regional en Sutselva sin ils 31-07-2000
- Roman Bezzola, coll. regional en Engiadina sin ils 20-08-2000
- Ursina Fatzer, emprendista sin ils 20-08-2000
- Carli Scherrer, coll. regional sin ils 30-09-2000
- Gabriela Holderegger, translatura sin ils 30-09-2000
- Clau Solèr, linguist sin ils 31-12-2000

Elegì sco successuras e successurs èn:

- Gion Peider Mischol, coll. regional Engiadina, en uffizi a partir dals 01-04-2000
- Nicole Stiefenhofer, secretariat, en uffizi a partir dals 01-06-2000
- Duri Denoth, coll. regional Engiadina, en uffizi a partir dals 15-07-2000
- Manuela Munsch, emprendista, en uffizi a partir dals 17-07-2000
- Martin Mathiuet, coll. regional Romania/Renania en uffizi a partir da 01-08-2000
- Aita Dermont-Stupan, translatura, en uffizi a partir dals 15-09-2000
- Gion Lechmann, coll. regional Romania/Renania, en uffizi a partir dals 15-10-2000
- Werner Carigiet, linguist, a partir dals 02-08-2001

Deplorablmain n'èsi betg stà pussaivel da chattar ina schliaziun per la collavuraziun regiunala en Val Schons. Ina collavuraziun minimala è vegnida segirada cun mesiras provisorias.

Infrastructura, biblioteca, archiv

In onn da midadas tar ils collavuraturs sco l'onn 2000 cumpiglia era midadas d'infrastructura. Modificaziuns tecnicas en chasa èn stadas necessarias, divers computers han stuì vegnir remplazzads, per ils posts da collavuraziun regiunala èn novas schliaziuns stadas necessarias, l'elavuraziun electronica vegn pass per pass messa sin ina nova basa tecnica. Biblioteca ed archiv vegnan era amplifitgads onn per onn tenor la sistematica vertenta.

Situaziun finanziaria

Entradas spezialas

Ultra da las contribuziuns directas da la confederaziun, dal chantun e da las entradas ord ediziuns, ha la LR gi las sequentas entradas supplementaras pli grondas:

Chantun Grischun

– scolinas d'exercizi	5 700.–
– contribuziuns a las pajas da las mussadras	11 800.–

Citad da Cuira

– scolinas	95 000.–
– instrucziun rumantscha	5 000.–

Citad da Turitg

– contribuziun 1998	5 000.–
---------------------	---------

Uniun da scolinas Cuira

– contribuziun als transports dals scolarets	9 300.–
--	---------

Entradas per divers servetschs:

- Pro Patria per vendita ensainas 1. d'avust
- Chasa editura per meds d'instrucziun per lectorats
- Chanzlia federala per servetschs linguistics
- Diversas interpresas, vischnancas e persunas privatas per referats.

Contribuziuns spezialas da la LR

La LR sustegna, ultra da las contribuziuns per ediziuns, ovras musicalas e projects da teater, ils sequents projects:

- Diversas inscripziuns rumantschas
- Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana ed Uniun turistica da Savognin per curs da rumantsch

4. Documents

4.1. Reglament d'engaschament, actividad ed incumbensas dals collavurats regiunals

approvada da la suprastanza ils 08-11-2000

1. Instituziun e princip

- 1.1. Quest regulativ regla l'engaschament, l'actividad e las obligaziuns dals collavurats regiunals da la Lia rumantscha (LR) e las cumpetenzas da la LR e da sias uniuns affiliadas cun tgira da territori: Romania, Uniun dals Grischs, Uniun rumantscha da Surmeir e Renania.
- 1.2. Ils collavurats regiunals èn emploiads da la LR.
- 1.3. Mintg'uniun regiunala ha il dretg d'almain inA collavuraturA en sia regiun. Cun consentiment da la suprastanza LR po l'uniun regiunala parter la piazza da collavuraturA sin pliras personas.

2. Status e controlling

- 2.1. La LR è emploiadra ed ha la surveglianza superiura.
- 2.2. La LR ha ils suandants duairs:
 - engaschament tenor descripziun da la piazza e contract da lavur.
 - introducziun en la lavur.
 - accumpagnament da la lavur.
 - cumpart dal controlling.
- 2.3. La LR deleghescha ils sequents dretgs a las uniuns regionalas:
 - fixar e surdar las incumbensas specificas da l'uniun regiunala.
 - coordinar las ulteriuras incumbensas (cf. 5.1.ss).
 - accumpagnar la lavur en la regiun.
 - procurar per la finanziaziun d'acziuns instradadas en la regiun.
 - survegliar la lavur.
 - far il controlling e discurs da promoziun.
- 2.4. Responsabel per controlling e discurs da qualificaziun è il/la represchentantA da las uniuns regionalas en la suprastanza LR. El/ella fa quai en stretga collavuraziun cun il/la presidentA u in'otra persuna numnada da las uniuns ed en coordinaziun cun il secretari LR. Il discurs da promoziun vegn fatg tenor cunvegna.

- 2.5. Eventuals carnets da pensums supplementars a quest regulativ, fatgs da las singulas uniuns, basegnan l'approvaziun da la suprastanza LR.
- 2.6. Disposiziuns supplementaras vegnan prendidas da la suprastanza LR, per regla en consultaziun cun las uniuns regionalas.

3. Engaschament

- 3.1. La LR fa l'inserziun a moda equivalenta per tut las uniuns.
- 3.2. Las annunzias èn d'inoltrar a la LR.
- 3.3. L'uniun regiunala propona e la suprastanza fa l'elecziun definitiva.
- 3.4. La suprastanza LR po relaschar il collavuratur regiunal a norma dal dretg vertent.

4. Salarisaziun

- 4.1. La salarisaziun sa drizza tenor l'urden chantunal vertent, classas da paja 17–20. Davart excepziuns da questa norma per qualificaziuns ed incumbensas spezialas decida la suprastanza LR en cunvegnientscha cun la suprastanza regiunala.
- 4.2. Il secretariat LR procura per la salarisaziun regulara dals collavuratur regiunals.
- 4.3. Per prestaziuns socialas, assicuranzas, cassa da pensiun, etc. valan l'ordinaziun chantunala e las disposiziuns executivas respectivas, sche quest reglament na fixescha betg autras normas.

5. Incumbensas

- 5.1. La basa organisatoria da la lavur dals collavuratur regiunals stat sin quatter pitgas:
 - accent(s) surregiunal(s) da la LR;
 - accent(s) regiunal(s) da l'uniun regiunala;
 - accent(s) individual(s) dal collavuratur regiunal;
 - lavur da clientella.
 Per evitar che la lavur da clientella domineschia, valan ils sequents criteris:
 - lavurar cun finamiras
 - metter prioritads
 - lavurar cun projects a temp limità
 - stritgar pensums e pudair dir «na» per augmentar l'effizienz
 - coordinar las lavurs sur la regiun ora.
- 5.2. Las lavurs principalas dal collavuratur èn:
 - 5.2.1. Motivar da s'engaschar per lingua e cultura rumantscha:

- lantschar mesiras per segirar e rinforzar la posiziun dal rumantsch en ils divers secturs da la vita publica e privata.
 - segirar ina cooperaziun cun instituziuns, organisaziuns ed uniuns culturalas, politicas ed economicas da la regiun.
 - tgirar ed intermediar contacts.
 - intermediar traducziuns per instanzas e privats.
 - promover la vendita da cudeschs, stampats, cassetas, videos, etc.
 - collavurar cun la LR e l’uniun affiliada tenor pct. 1 e 2.
 - activar collavuraturAs supplementarAs en lavur libra (voluntariat).
- 5.2.2. Preschientscha:
- esser preschent regularmain en tuttas subregiuns.
 - realisar ina rait da collavuraturAs occasionalAs en tuttas parts dal territori.
- 5.2.3. Integraziun dals immigrads d’auter linguatg:
- chattar il contact.
 - motivar da s’assimilar linguisticamain.
 - organisar curs d’assimilaziun tenor cunvegna.
 - evaluar meds d’instrucziun en collavuraziun cun la LR e cun scolasts.
- 5.2.4. Scolaziun da creschidas:
- organisar curs specifics per gruppas d’interess (chanzlistAs, exponentAs d’uniuns, mussadras, ...).
 - tenor las structures creschidas: star a disposiziun per l’organisaziun e coordinaziun da la scolaziun da creschidas en las regiuns en collavuraziun cun instituziuns activas en quella domena (Scuntradas e Furmaziun, etc.).
- 5.2.5. Lavur surregionala:
- collavurar cun ils ulteriurs collavuraturs regiunals.
 - tschertgar la cooperaziun cun las ulteriuras uniuns affidadas LR.
 - realisar la lavur surregionala tenor discussiuns ed incaricas specificas.
- 5.2.6. Finanziaziun d’acziuns spezialas:
- calculaziun da talas acziuns.
 - suttametter il plan da finanziaziun a l’uniun regionala ed a la LR.
 - preparar dumondas documentadas ad instanzas ed organisaziuns per segirar la finanziaziun da talas acziuns.
- 5.2.7. Scolaziun persunala:
- Quella duai succeder en cunvegientscha cun la LR:
- participar a curs per dumondas d’animaziun e da scolaziun da creschidas.

- organisar dis da scolaziun persunala tranter ils collavuratur ensemen cun persunas engaschadas en l’animaziun culturala.
- 5.2.8. – la LR po surdar ulteriuras incumbensas a singuls collavuratur regionals
- 5.3. La lavur administrativa dal collavuratur regional è la suandanta:
 - 5.3.1. Il collavuratur regional preschenta ina giada l’onn ses program da lavur a la LR. Quel sa basa sin las quatter pitgas ed è purifitgà ed approvà da l’uniun regionala.
 - 5.3.2. Il collavuratur regional preschenta in rapport da lavur mensil detaglià ed ina giada l’onn in rapport da lavur cumplessiv. Era quels èn approvads da mintg’uniun.
 - 5.3.3. Il collavuratur regional dat in rapport mensil da las uras al secretariat LR.

Tut quests rapports vegnan visads dal president/da la presidenta da l’uniun regionala e dal/da la delegà (-ada) da l’uniun regionala en la suprastanza LR avant che trametter quel al secretariat LR.

6. Infrastructura da lavur

- 6.1. Igl è la regla che mintg’uniun regionala ha in biro independent en la regiun. È quest biro a chasa tar il collavuratur regional, po quel retrair in’indemnisaziun per biro ed infrastructura a norma da la pratica LR.
- 6.2. La LR metta a disposiziun in’infrastructura da biro commensurada.
- 6.3. La LR indemnisescha las spesas da material, telecomunicaziun, viadis e custs ordaifer tenor directivas LR. Per viadis e dunsena vala l’urden chantunal.
- 6.4. Per stampats, publicaziuns, rapports po il collavuratur regional far adiever da las maschinas da la LR.

7. Determinaziuns spezialas

- 7.1. Il collavuratur regional participescha a:
 - seduta mensila dals collavuratur regionals cun il secretari LR
 - sedutas da suprastanza da las uniuns regionalas (cun vusch consultativa)
 - radunanza da delegadas e delegads LR (cun vusch consultativa).
- 7.2. Il collavuratur regional vegn intimà d’avair domicil en l’intschess da l’uniun regionala.

- 7.3. Il collavuratur regiunal na surpiglia betg uffizis da l'uniun regiunala, sco p. ex. uffizi da president, da protocollist, da cassier, etc.
- 7.4. Il collavuratur regiunal na surpiglia per regla er nagina funcziun da secretariat per l'uniun regiunala.
- 7.5. Incaricas supplementaras cun engaschament considerabel (president communal, deputà, etc.) dovràn il consentiment da la LR e da l'uniun regiunala pertutgada.

8. Determinaziuns finalas

- 8.1. Las ordinaziuns chantunalas per singulas domenas èn da princip valaivlas, sche quest reglament na specifitgescha nagut auter.
- 8.2. Quest reglament entra en vigur cun l'approvaziun da la supranza LR e dal cussegl LR cun data dals 01-01-2001. El remplazza il reglament dals 13-6-1997.
- 8.3. Il secretariat LR vegn incumbensà cun l'execuziun da quest reglament.

4.2. Intervenziuns parlamentaras en il cussegl grond

4.2.1. Postulat Cabalzar

Resposta LR

- La scola fundamentala rumantscha na po betg vegnir messa en dumonda. Mintga lingua minoritara dovra ina tgira speziala en ils emprims onns da scola. Rumantschs n'han ozendi nagins dischavantatgs pervi da lur cumpetenzas linguisticas en tudestg, els han dentant avantatgs per emprender franzos, talian e spagnol. La scola rumantscha è ina pitga impurtanta per l'integrasiun dals geniturs e per la scoletta rumantscha.
- Ina vaira bilinguitad, cumparegliabla cun autras regiuns sco il chantun Friburg, premetta il medem prestige social e la medema preschientscha en il mintgadi da las duas linguas. Questas premissas n'èn betg dadas tar nus.
- Per lieus fermamain germanisads po il model da Samedan mussar novas pussaivladads. Quel n'è oz betg anc analisà a fin. Ina cundiziun accompagnanta indispensabla è dentant la bilinguitad consequenta er en las scolas professunalas ed en ils pregimnasis.
- La segunda part dal postulat che pretenda da rinforzar il rumantsch sin il stgalim superiur è giustifitgada. Ins emprenda ina lingua cun duvrar ella. En scola po quai succeder tras roms d'immersiun e cun emprender linguas estras a partir dal rumantsch. Quai premetta ina scolaziun dals magisters adequata e meds d'instrucziun.

4.2.2. Interpellaziun Maissen

Resposta LR

- Las experientschas dals davos onns mussan:
 1. Il rumantsch grischun vegn chapì da tut ils Rumantschs meglier che mintga auter idiom.
 2. Uffants han paucas difficultads da chapir rumantsch grischun. Els legian gugent, sch'ils cudeschs èn attractivs.
 3. L'acceptanza per il rumantsch grischun crescha.
- Il rumantsch grischun chaschuna anc adina temas, spezialmain tar quellas persunas che n'enconuschan betg el. Perquai èsi impurtant da scolar ils magisters en rumantsch grischun e da stgaffir meds d'instrucziun attractivs.
- Vaz, Razén e Veulden/Sched introduceschan rumantsch grischun en scola sco lingua d'inscunter.

La LR è persuadida che la via prendida dal departament è gista. Era en scola duain ins promover pass per pass ina relaziun natirala cun questa furma linguistica per che scolaras e scolaras rumantschs possian leger e chapir nossa lingua da scrittira cuminaivla.

4.2.3. Concept da linguatgs per il stgalim aut

Resposta LR

- Englais sco rom obligatori n'è strusch contestà. Scolaras e scolaras rumantschs duain avoir las medemas schanzas sco ils auters scolaras grischuns.
- Franzos u talian:
 - a) per las scolas fundamentalas rumantschas:
 - rom obligatori
 - ils cumins decidan; ina coordinaziun regiunala è giavischada
 - I sto esser pussaivel da far ina differenza tranter las singulas regiuns rumantschas:
 - p. ex. Surselva à franzos / Engiadina à talian.

La medema varianta per tut las parts rumantschas dal chantun (sco postulà dal departament) n'è betg necessaria e betg giavischada.

- b) per cumins a l'ur linguistic:

rumantsch è lingua estra; franzos u talian èn roms facultativs. Il concept sto garantir ina cuntinuaziun optimala da l'instrucziun da rumantsch. Talian sco rom obligatori sin il stgalim superiur concurrenzass memia ferm il rumantsch sco lingua d'inscunter.

La regenza grischuna sin visita en Chasa rumantscha. Nossa foto mussa da sanester ils cussegliers guvernativs Klaus Huber, Stefan Engler, Claudio Lardi, Peter Aliesch e la cussegliera guvernativa Evelyne Widmer-Schlumpf cun la suprastanza da la LR.

5. Defunctas e defuncts

Nus ans regurdain en pia memoria dals defuncts ch'èn s'engaschads en ina moda u l'autra en il moviment rumantsch:

Sur Christian Berther, Segnas	1909–2000
Jon Depeder, Sta. Maria, Val Müstair	1923–2000
Irma Klainguti-Zehnder, Zuoz	1917–2000
Selina Chönz-Meyer, Guarda	1910–2000
dr. Stiafen Sonder, Salouf/Cuira	1911–2000
Josef Thomas Stecher, Tarasp	1921–2000
dr. Constant Wieser, Zuoz/Cuira	1920–2000
Flurin Spescha, Turitg	1958–2000

6. RAPPORTS DA LAS UNIUNS AFFILIADAS

6.1. Societad retorumantscha

Era duront il davos onn dil millenni ha la Societad Retorumantscha saviu seconcentrar sin sia incumbensa principala: l' ediziuon dil DRG. La squadra da redaczun stat a disposiziun en sia cumposiziun cumprovada; naven digl onn da rappoort ein las duas documentalistas Juliana Tschuur ed Annamaria Genelin activas en nies institut alla Ringstrasse 34. Ton la cumposiziun dalla redaczun sco las infrastructures paran da garantir bunas cundizuns che la lavur progredeschi.

Duront igl onn ein ils fascichels 138–140 cumpari, els cumpeglian ils cavazzins denter LASCHAR–LAZOIRA ed il register dallas abbreviazions. Sper quella lavur linguistica el pli stretg senn dil plaid han redacturs e redacturas era publicau periodicamein ils artechels jamnils ella Quotidiana, artechels che documenteschan aspects ord la historia culturala dallas valladas romontschas grischunas ni tematiseschan era damondas linguisticas en ina moda interessanta e capeivla. Quella lavur d' informaziun vegn registrada sco ina contribuziun impurtanta per il discurs linguistic els tscherchels romontschs. El ravurgl dalla suprastonza ei quella lavur vegnida apprezzada explicitamein, ed ins sustegn l' idea da cuntinuar el rom dallas pusseivladads dadas per ils commemers dalla redacziun.

La **suprastonza** ha absolviu sco pil solit sia emprema tschentada la fin da schaner 2000. Leutier s' auda dad ina vart il sguard anavos sin igl onn vargau, da l' autra vart la preparaziun dallas fatschentas digl onn current. La radunonza generala (26 da matg) ha sancziunau tut las propostas che la suprastonza ha giu preparau (rapports, quen e preventiv): Il referat ei vegnius salvaus da dr. Claudio Vincenz. El ei sefatschentaus cun la persuna dil politicher ed autur G.Th. de Castelberg (1748–1818) ed ha capiu da presentar agl auditori enzacontas varts ord las activitads da quella personalitad marcanta ed impurtanta ch' ein vegnidas veseivlas el decuors da sia lavur vid las ovras dramaticas da quei exponent sursilvan cun contacts internaziunals alla

Las «**Annalas**», nossa publicazun impurtanta sper dil DRG, ein cumparidas per 113avla gada. Ellas cuntegnan uonn ils acts dil colloqui retoromanistic che ha giu liug igl uost 1999 a Sta. Maria en V. Müstair. Ei setracta d' in bi diember da contribuziuns da linguists da provegnientscha fetg differenta, ed en quei senn documentescha il tom digl onn 2000 era las activitads multifaras dalla retoromanistica e dat perdetga digl interess internaziunal per il lungatg romontsch e sia cultura. Dasperas cuntegnan las Annalas puspei ina successiun d' artechels ord il «Lexikon istoric retic», quei che sebase sin ina cunvegnientscha cun la fundaziun dil

Lexicon istoric da la Svizra. Uonn maunca per l' emprema gada il rapport annual dalla Lia Rumantscha; la suprastonza dalla SRR ei secunvegnida cun la Lia da renunziar sin quella publicazion, essend ch' il rapport annual cumpara dapi onns tuttina sco separat ed ei accessibels per tut ils interessai.

La suprastonza dalla SRR ei seregiuvinada en consequenza da differentas demissiuns. Seretratgs dalla suprastonza ein Rest Luis Deplazes e Gion Gaudenz, ed era il revisur Chasper Stupan ha mess a disposiun siu uffeci. Ad els tuts ch' ein stai a disposziun onns alla liunga sco suprastont, redactur dallas Annalas e revisur lein nus engraziar cordialmein per lur lavur e per igl interess ch' els han demussau per nossa societad. Sco novs commenbers e commembras havein nus astgau beneventar Werner Carigiet, Gion Lechmann ed Ursina Saluz, e Vital Bearth ei sedeclaus prompts da surpender la funcziun da revisur da quen.

Ins savess concluder ch' ei setracti tier la SRR dad ina instituziun che sa secuntentar da semover vinavon en ina direcziun predefinida. Quei ei forsa il cass il pli fetg pertuccond nies project principal, il Dicziunari, che vegn segir ad esser la raschun da viver per nossa instituziun aunc duront decennis. Da l' autra vart vegn era la SRR a stuer sedefinir enteifer las differentas instituziuns che han miras semegliontas, quei enteifer il territori romontscha e sur ils cunfins da quel ora. A cuorta vesta setracta ei segir d' encurir ed anflar sinergias denter las activitads per la scruttazun linguistica e la promoziun ed applicaziun dil lungatg. Cheu passein nus denton sur la sava dalla midada digl onn da rapport ora e fagein allusiun a perspectives che meinan nus viaden el futur e fan attents en tgei direcziun che las ponderaziuns per igl avegnir savessen ir.

Alla fin da quei cuort rapport vulessel jeu buca tralascar d' engraziar allas redacziuns dil DRG e dallas Annalas ed alla suprastonza per la buna lavur e la collaboraziun amicabile e fidada. Ed in sincer engraziament s' auda era al Cantun ed alla Societad Svizra per las Scienziass Moralas che segireschan l' existenza da nies institut cun lur contribuziuns finanzialas, senza las qualas il DRG havess mai saviu sesvilppar a quei ch' el ei oz: ina dallas documentaziuns las pli innovativas d' in lungatg svizzer.

Il president: Cristian Collenberg

Gian Gianotti, reschissur
da «la svouta» a Zuoz

Suprastanza

President	Cristian Collenberg, Cuira
Vicepresident	Dr. Arnold Spescha, Cuira
Actuara	Anna-Alice Dazzi Gross, Cuira
Cassiera	Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz
Assessurs	Dumenic Andry, Zuoz Rita Cathomas-Bearth, Turitg Dr. Cristian Collenberg, Cuira Rest Luis Deplazes, Rabiis Jost Falett, Bever Martin Gabriel, Glion Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna Cristian Joos, Cuira Chasper Pult, Pasqual Dr. Stefan Sonder, Cuira
President d'onur	Dr. Gion Deplazes, Cuira
Redacziun Annalas	Roman Caviezel, Cuira Esther Krättli, Pratval
Revisurs da quint	Cristian Cavegn, Cuira Chasper Stupan, Cuira
Dicziunari Rumantsch Grischun	Dr. Felix Giger, Cuira, caporedacziun Marga Annatina Secchi, Cuira, redacziun Dr. Carli Tomaschett, Cuira, redacziun Kuno Widmer, Cuira, redacziun Dr. Claudio Vincenz, Cuira, redacziun Ingrid Alexandre, Cuira, documentaziun Alexa Pelican-Arquisch, Domat, secretariat (20%) Brida Arquisch, Cuira, secretariat (80%)

6.2. Romania

Avertura

Il 27 da november 1999 ein delegadas e delegai dalla Romania seradunai en casa da scola a Sagogn. Denter las tractandas usitadas han els era priu posiziun viers la revisiun dils statuts decidida in onn avon a Sursaissa. Cun l'approbaziun dils statuts revedi ha la Romania bandunau il sistem da delegadas e delegai ed approbau ina nova pratica da commembradi. Igl artechel 3 dils statuts novs secloma perquei sequentamein: «Commembers dalla Romania ein: persunas naturalas, persunas giuridicas, secziuns, vischnauncas ed instanzas publicas che sesanflan sigl intschess dalla Romania, commembers d'honor, commembers simpatisants.»

Dils presents a Sagogn ein 45 s'inscrets gia quei di sco commembers dalla Romania. El decuors digl onn ein la presidenta e singuls suprastonts s'engaschai fermamein per gudignar ulteriurs commembers e commembras. Igl ei semussau che l'idea da possibilitar ad in e mintgin il commembradi ella Romania ha anflau gronda simpatia en Surselva.

Entochen l'entschatt'october 2000 han 140 persunas da tuts stans e clamadas, 3 secziuns (Romania da Giuventetgna ed il Cerchel cultural da Laax e l'Acziun romontscha Domat), 26 vischnauncas da 33, 5 persunas giuridicas declarau lur commembranza ella Romania.

Il fatg denton che tons e tontas daventan commember/commembras muossa igl interess ed il sustegn per la lavur che succeda entras la Romania per la promoziun da nies lungatg e da nossa cultura, e quei ei encuraschont.

Activitads dalla suprastonza

Sesidas

La suprastonza ei serimnada per sis sesidas. Ella ha tractau numerusas damondas da susteniments per ovras ed acziuns, cun damondas da politica da lungatg, cun projects d'ediziuns e secapescha ils fatgs digl andament dil menaschi dall'unìun. Muort la demissiun da nies collaboratur regiunal, Carli Scherrer, ha la suprastonza era stuiu s'occurpar cun la damonda da sia successiun.

Collavuraziun cun la Renania

Damai ch'igl ei semussau che la tgira dil lungatg romontsch sto vegnir intensivada ella Foppa, essan nus era seconferi cun la suprastonza dalla Renania. Quei ei daventau en treis sesidas comunablas. Ina collavuraziun pli stretga denter las duas uniuns, oravontut quei che pertucca igl engaschi da nos collaboraturs regiunals ei semussada per fetg cunvegnta. Aschia san sinergias vegnir nezegiadas e la lavur

daventa pli effectiva e fritgeivla. Per quei motiv han las duas suprastonzas en collaboraziun cun ils responsabels dalla Ligia Romontscha decidiu da far ord duas plazzas da collaboraturs regiunals treis plazzas parzias e da promover la lavur cumineivla dils collaboraturs sigl intsches dad omisduas uniuns.

Biro satellit a Laax

In collaboratur stuess saver impunder siu temps per lavur effrazia leu nua ch'igl ei urgent. Damai che la tgira dil lungatg sto vegnir intensivada specialmein ella Foppa – lein nus buca piarder cheu terren – eis ei buca cunvegnet che nos collaboraturs piardien temps cun far stediamein viadi dil center dalla Romania a Trun ni si da Donath els loghens dalla Foppa. Per quei motiv han Romania e Renania installau in biro satellit pils collaboraturs regiunals ella Casa de Mont a Laax.

Survetsch linguistic

In impurtont survetsch che la Romania sa porscher a vischnauncas, instituziuns, uniuns, fatschentas e privats ei il support linguistic. Da quel ei era vegniu fatg uonn stediamein diever. En tut ei la summa da 55 000.– frs. stada a disposiziun per tals survetschs. Quella summa ei vegnida repartida tenor basegns per survetschs linguistic dalla Romania e Renania.

Da present semuoss'ei ch'il diever da mieds da comunicaziun electronics sederasa pli e pli era en nossas valladas romontschas. Nus essan pertscharts che nus astgein buca munchentar la schanza da marcar preschientscha era en quels mieds da comunicaziun, p. ex. sin las paginas digl internet. Perquei essan nus era seconferi cun l'interpresa IC-Surselva a Glion e vein saviu segidar e dar impuls da maniera che pliras fatschentas e vischnauncas han fatg lur paginas da presentaziuns sigl internet (homepage) buca mo en lungatg tudestg, mobein per romontsch e tudestg.

Ediziuns

Ensemen cun la Renania ha la Romania ediu questa primavera il cudisch da maletgs «*Il misteri dallas colurs*». Ei setracta d'in cudisch che tracta las atgnadads dallas colurs e lur effect viceversa. Text e maletgs ein fetg adattai per lavur cun scolaras e scolaras. Dils 585 exemplars ein 345 gia vendi.

En collaboraziun cun las autras uniuns cun tgira da territori (Renania, Uniun rumantscha da Surmeir, Uniun dals Grischs) ha la Romania preparau l'ediziun d'il cudisch «*Las praulas*» che cuntegn 20 praulas rimnadas dils frars Grimm. Ei setracta d'in'ovra fascinonta en sursilvan, illustrada cun gronda intuiziun e sensibladad artistica da dunna Constanza Filli Villiger, oriunda da Zernez. La translaziun dallas praulas han Pieder Caduff e Sora Florentina Camartin fatg. Il cudisch vegn a cumparer sin Nadal.

En preparaziun ein:

1. l'ediziun dil proxim ISCHI che duei cumparer viers primavera 2001
2. l'ediziun dil TSCHESPET 67 che duei cumparer igl atun 2001

Igl ISCHI vegn a purtar ina biala rimnada da descripziuns biograficas dad ina retscha da scripturs romontschs ed ils motivs che han stimulau els da scriber. Igl autur Gion Deplazes ha dau a quella lavur il tetel «*La spina ella spatla*».

Il TSCHESPET vegn a purtar il roman «*La tschendra dil temps*», screts en in lungatg tschaffond da Rico Tambornino.

Nus selegrein sin quellas ovras e giavischein ad ellas buna accoglientscha tier lecturas e lecturs da tuttas vegliadetgnas.

Collaboratur/s regional/s

Ils 11 d'uoost ei Carli Scherrer, nies collaboratur regional serendius en pensiuin. El ha remess siu uffeci suenter 17 onns da grond engaschi. Buc adina ein ses survetschs vegni stimai e preziai avunda. Mo quei ei deplorablamein meinsvart la sort da gliedud che s'engascha decennis alla liunga per la publicitad. Tonaton ei Carli sespruaus adina danovamein da promover la schientscha e la cultura romontscha ella veta da nos vitgs. Preziau Carli, en num dalla Romania ed era persunalmein exprimel jeu a Ti in zun cordial engraziament per tut Tia premura, Tia gronda beinvuglientscha e Tias stentas per cultivar, promover e salvar nies lungatg romontsch en nossa cuntrada. Quei engraziament renconuscha e cumpeglia era il sustegn ed igl engaschi da Tia cara dunna Sabina e da Tes affons a caschun dad occurenzas dalla Romania. Nus giavischein a Ti, car Carli, buna sanadad e ventira el ravugl da Tia famiglia e la benedicziun dil Segner. Nus essan perschuadi, era en pensiuin vegnas Ti buc a star lischents. Cun Tes buns duns musicals e linguistics vegnas Ti segiramein aunc a delectar nus vinavon cun ina caschun ni l'otra. E sche nus duvrein in survetsch savein nus, che nus astgein era spluntar tier Tei, neve. Aschia san ils buns contacts semantener.

Sco collaboraturs novs en piazza parciala ein Martin Mathiuet e lic. phil. Gion Lechmann vegni elegi. Nus gratulein ad els cordialmein e selegrein sin ina buna collaboraziun.

Martin Mathiuet ha entschiet siu engaschi cun l'entschatta d'uoost 2000. Gion Lechmann entra en uffeci cun l'entschatta december 2000.

En diversas sesidas ha la suprastonza dalla Romania saviu seperschuader ch'ils novs collaboraturs han ideas e visiuns zun interessantas per lur lavur e ch'els anflan era vias per realisar projects concrets ella tgira da lungatg e cultura alla basa. Nus giavischein che lur engaschi, lur plascher e slontsch inflammeschien aunc biars e biaras e portien success e satisfacziun.

Nossas secziuns

- La Romania da Giuventetgna
- Il Cerchel cultural da Laax
- La Scuntrada e Formaziun Surselva

Era uonn ei il contact cun la suprastonza dalla **Romania da Giuventetgna** vegnius tgiraus cun plascher vicendeivel. Duas gadas ein las suprastonzas (Romania e Ro.d.Giuventetgna) seradunadas per seconferir. La presidenta dalla Romania da Giuventetgna, Jacinta Candinas, ha saviu presentar a nus projects che han perschadiu. Nus essan selegrai digl engaschi dalla suprastonza dalla Romania da Giuventetgna. Duas occurrenzas dalla Romania da Giuventetgna han legrau nus a moda speciala:

- las activitads da film realisadas da Daniel Candinas e ses acturs e gidonters
- l'exposiziun da lavurs d'art da treis artistas giuvnas: Jacinta Candinas, Flurina Manetsch e Manuela Monn ella Cuort Ligia Grischa a Trun (vernissascha ils 17 da zercladur, finissascha ils 16 da settember 2000).

Nus giavischein a tuts engaschai bia perseveronza sin la via encaminada e bien success en lur svilup artistic ed a tut ils commembers e commembras dalla Romania da Giuventetgna buna camerateria e bialas uras da recreaziun en lur temps liber.

Bugen vein nus sustenin lur projects sco tochen dacheu (cun la summa da 15000.frs.).

Il **Cerchel cultural da Laax** sestenta per la promoziun dil lungatg romontsch ella vischnaunca da Laax. Ensemen cun la Fundaziun Pro Laax organischescha el purschidas da different gener. President da quei cerchel ei nies actuar Erwin Ardüser.

Sco cunpurtadra dalla **SCUNTRADA E FORMAZIUN SURSELVA** (SFS) ha la Romania era stuiu prender per enconuschientscha che Marcus Munsch ha gia bandunau siu post da gestiunari da quell'organisaziun. La suprastonza dalla Romania ei leda che la gestiunaria d'antruras, dunna Margrita Deplazes-Derungs, ch'ei fetg versada en tut las damondas dil menaschi, ha surpriu ad interim las fatschentas dalla SFS. La suprastonza dall'unium **SCUNTRADA E FORMAZIUN SURSELVA** ei vidlunder d'elaborar pusseivladads co las purschidas dalla scolaziun da carschi en nossa regiun san vegnir salvadas pil futur.

Romania e Ligia Romontscha

Era uonn ein ils contacts cun ils responsabels dalla LR stai senza problems. La presidenta ha priu part da duas sesidas dil Cussegl dalla LR e d'in di da sentupada denter la LR e las uniuns affiliadas. Igl ei stau in bi luvrar da cuminonza.

Finanzas

Cun las finanzas essan nus vegni a frida uonn senza stuer far deivets. Era vein nus saviu corrispunder ad ina biala retscha da damondas per sustegns per projects ed acziuns en nossa regiun. Indicaziuns exactas ein d'anflar el quen annual. In ni l'auter da quels ha uniu lur engraziament pil sustegn retschiert cun annunziar siu commembradi. Quei ha legrau nus.

Engraziament

Suenter treis onns d'uffeci remetel jeu il presidi dalla Romania. Jeu hai giu surpriu quel per render in survetsch e quell' incarica ei daventada per mei ina zun interessanta e biala experientscha. Cun anim e tschaffen sun jeu s'engaschada. Da buna cuminonza vein nus tratg il carr en suprastonza e prestau bia lavur, lavur meinsvart zuppada mo buca meins engaschada. Da cor less jeu perquei engraziar a mia consuprastonta Rita Killias-Cantieni ed a mes consuprastonts, dr. Erwin Vincenz, Erwin Ardüser, Giusep Giuanin Decurtins, Gion Lechmann e Romeo Schmid per la buna e collegiala collavuraziun e la fidadadad cun la quala mintgin/mintgina ha adina ademplieri ils pensums surpri.

Engraziel zun fetg ditgel jeu era a dunna Celina Hosang per siu quitau e sia lavur en nies center ed en nossa stizun da cudischs ella casa Ligia Grischa a Trun. Era a Martin Mathiuet engraziel jeu per la buna collaboraziun. Il medem engraziament admenttel jeu era alla suprastonza dalla Renania e dalla Ligia Romontscha ed a siu secretari Gion Antoni Derungs.

Mirond anavos sun jeu satisfatga d'haver investau forzas e temps per quell'impurtonta uniun (4 onns suprastonta e 3 onns presidenta). A tut tgi ch'ei segidaus cun mei sin ina moda ni l'autra ditgel jeu in ressentiu e cordial «Dieus paghi!»

A miu successur giavischel jeu plascher e bia success en favur dalla lavur linguistica culturala. A tuts commembers e commembras giavischel jeu tschaffen e plascher da tgirar nies lungatg e nossa cultura era en nies mund modern.

Laax, miez october 2000

Sora Florentina Camartin

RAPPORT DALS COLLAVURATURS REGIONALS

Pugn da partenza

Cun l'entschatta uost 2000 han Martin Mathiuet (80%) e calonda november 2000 Gion Lechmann (50%) entschiet l'incumbensa da collavuratur regional per la Surselva. Cun ina gada ei semussau che la lavur dalla collaboraziun regiunala consista per ina detga part d'activitads administrativas che corrispundan per l'ina buca alla paga dils collavurats e per l'autra mo mudestamein a lur habilitads e cumpetenzas. Vitier vegn che la collaboraziun regiunala en Surselva ei economicamein «memia bia per murir e memia pauc per viver». Quei vul dir; ina infrastruttura adequata ei memia custeivla per in'incumbensa da 130% plaz da lavur ed il temps da spensas ei en proporziun cun il temps effectiv da lavur memia gronds. Ultra da quei ein ils collavurats visai sin autras incumbensas parzialas.

Tgei far?

– **Ei sedi ch'in bien luvrer fetschi la dretga lavur e la lavur endretg!** – Nus havein reponderau las finamiras (maletg empalont), formulau strategias e construïu in concept da lavur – in »plan da business«. Quei plan ha surviu a nus sco basa d'instradar il CCM (Center da cumpetenzza e management per **cultura, lungatg e formaziun**) a Laax.

Finamiras:

1. Rinforzar lungatg (romontsch) e cultura en nies intschess romontsch. La lavur dils collavurats duei esser in «survetsch public» per tut tgi che drova in agid en caussa linguistica (scola, famiglia, baselgia, temps liber e mund da lavur.)
2. Sviluppjar identitad sursilvana/romontscha. Mo tgi che sa sereferir sin ina sauna identitad culla regiun, culla populaziun, cull'economia, culla cultura e cullas ragischs d'origin ei prompts d'attribuir sez enzatgei per siu «tratsch».
3. Sinergias e resursas ein da nezegiar optimalmein. In'infrastruttura adequata e professiunala pretenda silmeins 4 plaz da lavur che nezegian ella. Ils collavurats duein surpender la lavur operativa per che las suprastonzas sappien seconcentrar silla lavur strategica.

Strategias:

- **Cooperaziun:** coordinaziun e communicaziun interna ed externa ein la devisa da nies operar quotidian. Nus lein evitar ton sco pusseivel confruntaziun.
- **Acziun:** Nus sespruein dad esser ton sco mo pusseivel en tuttas domenas dalla veta quotidiana ell'acziun (in pass oradvon) ed evitein reacziun. Nus essan buca moralists e polizists romontschs ed aunc meins ina biblioteca ni in museum.

- **Sinergias e resursas:** Cun nezegiar tuttas pusseivladads da sinergias e resursas lein nus augmentar l'effizienz e l'efficacitad. Quella «filosofia neu dall'economica» sforza nus denton da metter en damonda certas structuradas existentas.

Idea:

«CCM» Center da cumpetenzas e management per cultura, lungatg e formaziun, Casa de Mont, 7031 Laax

La damonda da centralisar differentas incumbensas, pensums e lavurs dallas domenas da cultura, lungatg e formaziun ei naschida cura ch'igl ei vegniu enconuscent che la Scuntrada e Formaziun Surselva (SFS) enqueri ina sligiazion da menaschi che garanteschi igl avegnir e quei sche pusseivel independentamein da persunas. Damai che omisdus collavuratur lavuran aunc en autras spartas (scienza historica, scolaziun, cussegliaziun, management) ei l'idea d'integrar aunc ulteriuras incumbensas e projects stada si per si. Mo era en domenas da lungatg e cultura ei la damonda economica giustificada e necessaria. Pér cun in quantum da lavur ed incumbensas da minimum 4 plaz da lavur sepaga in'infrastructura professionala che vegn la finala da bien a tuts pertuccai. Ins patratgi cheu mo tgei avantatgs ch'in secretariat ch'ei occupaus pli u meins permanentamein porscha. La persuna scolada ed adattada per lavurs administrativas surpren il secretariat, ils collavuratur sefatschentan primarmein cun iniziar, planisar, organisar acziuns e projects, animaziun e scolaziun. Era la Casa de Mont (en possess dalla Pro Laax e prida a tscheins dalla Alpenarena SA) ei ideala per integrar ina «canzlia» per cultura, lungatg e formaziun. Vitier vegn che l'Alpenarena SA ei stada promta per in contract che possibilitescha a nus da far cuntralavur per ina part dil tscheins-casa. Da quei seresultan cundiziuns andantas per realisar il CCM.

Concept da realisaziun

Optimar la lavur dalla collaboraziun regionala en Surselva. Integrar il management dalla Scuntrada e Formaziun Surselva cun ca 200 cuors e varga 2000 participontAs ad onn. Organisar ensemen cun *Schule und Elternhaus Graubiinden* e *l'Uniun cantunala da magistras* in post independent da cussegliaziun, mediaziun e moderaziun en fatgs da scola (survetsch public per tut tgi che giavischa).

Il center surpren la lavur administrativa e la part historic-linguistica dil project culturhistoric ed ecologic «Platta Pussenta» dallas quater vischnauncas Laax, Falera, Schluein e Sagogn ch'ei en planisaziun. Il center elaborescha ensemen cul rector dalla Scola professionala Surselva a Glion in plan d'instrucziun per ils roms generals, en special per l'instrucziun da romontsch alla Scola professionala Surselva. Il project vegn accumpignaus duront la fasa d'emprova da quater onns. Per ina pur-

schida culturala e turistica (Alpenarena SA) organischa il CCM guides culturhistorics, events da lungatg, cuors, arranschaments, presentaziuns, exposiziuns etc. La casa organischa seminaris e simposis publics da lungatg, cultura e scolaziun. Il CCM enquera sinergias cul Center didactic a Glion e sesprova da reorganisar ed activar quel a moda professiunala (lavor silmeins per part pagada).

In accent special vul il CCM metter sin l'intermediaziun da cultura indigena e scolaziun linguistica dils scolasts. Sco tochen dacheu duei il personal dall'administraziun vegnir scolaus en las cumpetenzas linguisticas.

Il CCM possibilitescha a studentAs, emprendistAs ed intressentAs per lungatg, cultura, scolaziun dalla regiun da far diever dall'infrastructura (aschi lunsch sco pusseivel e per in prezi raschuneivel). Il CCM aquista permanentamein incumbensas e lavurs sil secturs da cultura, lungatg e formaziun tochen in volumen da minimum 4 plaz da lavor.

Suenter la lavor concepziunala ha ei giu num da recaltgar mieds finansials. Cun grond sustegn dil maun public e privat eis ei reussiu a nus da recaltgar la summa – detg aulta – per la caussa. Aschia havein nus saviu presentar ils 13 da november 2000 nies project alla pressa ed ils 19 da november alla publicitad. Gl'onn 2000 havein nus terminau cun las empremas lavurs praticas da realisaziun.

Conclusiun

Cuntents:

Il davos meins havein nus impundiu bia energia, bia forza, bia temps per ina visiun ch'ei sin via tier la realitad! Nus essan persquadi e cuntents da nossa lavor!

Engrazieivels:

Enqualgadas fa gia in bien plaid bein. A tut tgi che ha susteniu nus cun plaid e cussegl, cun laud e buca il davos cun dubis e critica, engraziein nus cordialmein.

Loschs:

Che nossa visiun ha saviu sesviluppar aschi spert ei d'attribuir al grond sustegn, all'attaschadadad, alla confidanza da gremis politics e culturals, dil turissem, dalla scola, dil mistregn e da biaras personas singulas che han segidau tenor meglier saver e puder. Engraziament s'auda era a nossas suprastonzas ed al secretari dalla LR, Gion Antoni Derungs, che han animau e susteniu nus en noss'euforia. Da quella cooperaziun, collaboraziun e confidanza essan nus loschs.

**Center da cumpetenzza e management
cultura lungatg formaziun
Casa de Mont
7031 Laax**

*Laax, fin 2000
Collavuratur regional:
Gion Lechmann
Martin Mathiuet*

Suprastonza

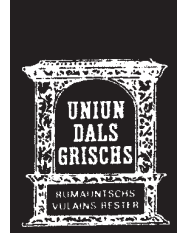
Presidenta
Viceparsura ed actuar
Cassier/administratur
AssessurAs

Sora Florentina Camartin, Laax
Erwin Ardüser, Laax
Giusep G. Decurtins, Falera
Pieder A. Halter, Vella
Leontina Derungs-Collenberg, Uors
Daniel Candinias, Surrein
RedacturAs

Ischi
Nies Tschespet

Hubert Giger, Panaduz
vacant

6.3. Uniun dals Grischs

Tenor ils novs tschantamaints da l'Uniun dals Grischs, approvats da la radunanza generala als 30 october 1999 a Lavin, nun ha lö la radunanza generala plü d'ürant il mais d'october, mobain d'ürant il mais d'avrigl. Schabain cha l'ultima radunanza generala ha gnü lö als 29 avrigl 2000 a Zernez, as tratta quista vouta d'ün cuort rapport dals 1. schner fin la mità da settember 2000.

Suprastanza

A la nouva suprastanza da l'UdG piglian part a partir dals 1. schner las segaintas persunas: Constant Pazeller (chaschier), Elvira Pünchera (actuara ed ediziuns), Marta Lemm Peter (cuvis e cultura) e Herman Thom (Chesin Manella e giuventüna).

Sco rimplazzanta per Duri Denoth illa suprastanza da la Lia rumantscha es gnüda tschernüda Mengia Mathis da Scuol/Cuoira; sco nouva suppleanta Marta Lemm Peter da Bever.

Collavuratuors regiunals

Davo cha Roman Bezzola es gnü elet sco inspecter scolastic e Jon Domenic Parolini sco president cumünal da Scuol, ha la suprastanza stuvü s'occupar da l'elecziun da duos novs collavuratuors regiunals in mezza piazza. Als 21 favrer 2000 ha gnü lö a Zernez, insembel cul secretari da la Lia rumantscha Gion Antoni Derungs, ün aboccamaint cun set dals candidats chi vaivan s'annunzchats per quista piazza. Davo avair re-sguardà in tuots detagls ils criteris per l'elecziun, ha propuonü la suprastanza unanimamaing a Gion Peider Mischol da Zernez ed a Duri Denoth d'Ardez; els sun gnüts elets als 23 favrer 2000 da la suprastanza da la Lia Rumantscha sco novs collavuratuors pel intschesch ladin.

Il pensum primar dal collavuratur es la planisaziun ed animaziun cultural-linguistica. Quai vuol dir, el ha s'ingaschar per la lingua e la cultura e da lantschar masüras per sgürar e rinforzar la posiziun dal rumantsch i'ls divers sectuors da la vita publica e privata. Plünavant dess il collavuratur regional sgürar la cooperaziun cun instituziuns, organisaziuns, uniuns culturalas, politicas ed economicas da la regiun. El dess eir s'ingaschar illa scolaziun da creschüts ed illa lavur surregiunala. Important per la lavur dal collavuratur es sia preschentscha in seis territori, ma eir la collavuraziun vecendaivla per trar a nüz sinergias e pudair lavurar in möd efficaci.

Conferenza generala ladina, academia rumantscha

Vieplü as fan valair malsgürezzas cun l'ortografia e cun la grammatica ladina pro magistras e magisters ed eir pro otras persunas chi s'occupan

plü intensivmaing dal pled scrit. Il böt da la Conferenza generala ladina 2000 es da ramassar pro las magistras e'ls magisters ils deficits linguistics e da depuoner quels pro perits per surgnir ün agüd qualifichà ed impegnativ. La coordinaziun per la lavur dals perits surpiglia lic. fil. Dumenic Andry.

Ediziuns

Nos collavuratur Gion Peider Mischol s'ha, eir in vista a la Scuntrada 2000, ingaschè intensivmaing cun las novas ediziuns e reediziuns. Uschè han pudü gnir preschantats ils seguaints cudeschs d'urant la Scuntrada i'l Chesin Manella:

Il misteri da las culuors, cudesch d'uffants dad Eva Haller, tradüt in vallader da Steivan Gaudenz ed in puter dad Annina Pinggera-Nuotclà ;

L'anè ruot, da Paul Roche, tradüt in puter da Dumenic Andry;

Tea, da S. Corinna Bille, tradüt in vallader dad Ursina Saluz;

Simbols populars e lur misteri, dad Ulrich Vital (reediziun);

Seria da desch cartas da Jacques Guidon. L'artist ha visualisà tscherts problems rumantschs.

Las istorgettas da Pippi dals stinvs lungs, dad Astrid Lindgren, tradüt in puter da Sandra Gottschalk-Borelli ed in vallader dad Annina Pinggera-Nuotclà (in elavuraziun).

D'urant la Scuntrada 2000 es eir gnü preschantà il nouv cudesch da Rut Plouda *Sco scha nüglia nu füss*, edi da la chasa editura Octopus a Cuoir. Da la blera glied chi'd es gnüda a la prelecziun es Rut Plouda statta surpraisa ed ha gnü ün grond plaschair.

Dicziunari, verbs valladers

Ün stogn ingrazchamaint a Gion Tschärner: Güsta amo cuort avant la Scuntrada es cumparü il nouv *Dicziunari puter – tudais-ch/tudais-ch – puter* da Gion Tschärner. Grazcha a seis grond ingaschamaint sta a disposiziun als scolars ed absolvents da cuors da rumantsch finalmaing eir in Engiadina Bassa e Val Müstair ün mez da lavur per la conjugaziun dal verb. Il mez d'instrucziun *Verbs valladers* cumpiglia üna glista da conjugaziuns alfabetica, üna survista chi riguarda la grammatica dal verb in general ed ün register culs chavazzins tudais-chs.

Litteratura rumantscha suot www.usrum.ch

Nouva litteratura rumantscha daja a partir dals 15 avuost 2000 i'l internet. In quista rubrica vuol l'Uniun dals scriptuors rumantschs (USR) publichar adüna darcheu novs texts litterars.

Chesin Manella

A la radunanza generala dals 30 october 1999 ha la radunanza generala acconsenti ün credit da 110 000 francs per renovar il Chesin Manella. Al

cumainzament dal mais avrigl 2000 han pudü gnir surdattas las lavuors premissas a las differentas impraisas, uschè cha'l Chesin s'ha pudü preschantar a la Scuntrada 2000 in seis nouv vesti. Tonor il rendaquint provisorio dal büro d'architectura Markus Schnizler nun esa da far quint cun ün surpassamaint dal credit acconsenti. Il rendaquint final gnarà tractandà per la prosma radunanza generala.

Il Chesin Manella nu dess servir be sco libreria da l'UdG, mobain eir sco lö d'exposiziun per noss artists. Uschè sco chi sun statta expostas d'urant la Scuntrada 2000 diversas ouvras in vaider da l'artista Annetta Catarina Ganzoni, po servir il Chesin Manella in avegnir per ulteriuras exposiziuns da tuot gener. Persunas chi han ün interess d'expuoner in quist lö sun giavüschadas da contactar a duonna Ursula Willy, tel. 081 833 18 12. La Lia rumantscha ha organisà la Scuntrada 2000 in Engiadin'Ota a Zuoz, Samedan, Schlarigna e Puntraschigna. In möd special, cun büschens gelgs cun sü proverbis rumantschs ha l'UdG muossà la via i'l Chesin Manella refat ed illa libreria renovada, cun binderas fattas bell'ed aposta per la Scuntrada ha'la marcà ils plazzets (lös d'inscunter) e per cha'ls genituors possan giodair la sporta variada d'urant la Scuntrada ha l'UdG organisà la chüra d'uffants pitschens. Eidr finanziaing ha l'UdG fat ün dret sacrifici. La preschentscha rumantscha in üna regiun periclitada güstifichescha quists sforzs e l'ingeschamaint.

L'insaina da la Scuntrada dad Ursina Vinzens

Sustegns

D'urant sias sezzüdas s'occupa la suprastanza tanter oter eir d'üna blerüra da dumondas da sustegn. I nun es brichafat adüna simpel da trar la güsta decisiun. La suprastanza ha acconsenti las seguaintas dumondas da sustegn:

La rumur dal flüm, dad Oscar Peer;

Aviöl, la gazetta per noss scolars;

Sco scha nüglia nu füss, da Rut Plouda;

Cudesch da chant, Associazion chantunala dals chatschaders;

Biblioteca Jaura;

Ortografia, sintaxa e grammatica ladina, Conferenza generala ladin;

Cor Proget 2000;

Cor d'uffants Val Müstair;

Cuors da rumantsch da la Fundaziun Planta (garanzia da deficit);

Dis da litteratura 2000 a Domat;

Filmlandschaft Engadin Bergell Puschlav;

Disc cumpact, gruppa Diabolic;

Kino 2000, open air Sent;

74 *Tarablas veglias da Guarda*, Regula Verdet-Fierz;

Rémy Markowitsch: Handmade, tradüt in rumantsch da Chasper Pult;
Uniun chantunala da musica dal Grischun;
Uniun dals Grischs Cuoirs e contuorns;

A tuot quels chi han surgni üna resposta negativa inagrazchaina per lur incletta.

Cunvegna tanter la cumischiun litterara e la cumischiun da finanzas da la hasa Paterna e l'Uniun dals Grischs: A basa dal punct »IV. Schoglimaint« dals tschantamaints da la Chasa Paterna decidan la cumischiun litterara e la cumischiun da finanzas da schoglier la società Chasa Paterna. La facultà da fr. 18212.02 e l'inventar pels 31 lügl 2000 va in possess da l'Uniun dals Grischs. L'UdG s'oblaja dad observar las meras stipuladas i'ls tschantamaints dal 1992, impustüt d'impuonder la facultà be per las meras adüttas suot il punct I e da Procurar lectüra rumantsch-ladina a predschs favuraivels. Il nom da las ediziuns

Jacques Guidon e Robert Giacometti

»Chasa Paterna« dess scha mâ pussibel gnir mantgnü. Cun la suot-tascripziun dal contrat dals 23 avuost 2000 surpiglia l'UdG tuot ils drets e dovairs chi gnivan fin qua resguardats da la Chasa Paterna.

Scuntrada e fuormaziun ladina

Cun la collavuraziun tanter la Scuntrada e fuormaziun ladina (SFL) e l'Institut otalpin a Ftan as vulaiva trar a nüz sinergias da duos instituziuns pedagogicas. Quai nun ha però funcziunà, impustüt pervi da müdadas frequentas dal personal i'l secretariat. A la radunanza generala dals 21 avuost 2000 han decis ils respunsabels da surdar l'administraziun da la SFL a l'Uniun dals Grischs.

Da plü bod gniva la scolaziun da creschüts sustgnüda generusamaing da la Confederaziun, dal Chantun e da la Società da las scoulas otas popularas in Svizra, hoz esa da cumbatter vieplü per sustegns finansials. Pels motivs manzunats as limitescha in avegnir la collavuraziun cun l'institut a dumondas chi pertocan il program da cuors, referats e locals. Tenor la suprastanza da l'UdG esa important cha nossa populaziun haja eir in avegnir la pussibilità da's scolar in nossa regiun a predschs radschunaivels. In vista als sustegns finansials limitats faja dabsögn da

redüer eir tschertas sportas. L'administraziun dess gnir simplifichada, uschè chi dà in avegnir be amo ün termin d'annunzcha per ün ciclus da cuors ed eir il numer dals cuors dess gnir redot. L'administraziun dals cuors da la SFL ha surtut nos collavuratur regional Duri Denoth chi sta gudent eir a disposiziun per ulteriuras dumondas.

Ingrazchamaint

Ün cordial e resenti grazcha fichun als comembers ed a las commemoras da la suprastanza per lur lavur e sustegn, a noss collavuratuors sco eir a la suprastanza da la Lia rumantscha per la zuond buna collavuraziun. Ün cordial ingrazchamaint driz eu a tuot quellas e quels chi s'ingaschan in l'ün o l'oter möd a böen da nossa lingua e cultura rumantscha.

Il president: Roman Andri

RAPPORT DALS COLLAVURATUORS REGIONALS

Als 1. avrigl 1999 n'haja cumanzà mia lavur sco collavuratur regional da la Lia rumantscha/Uniun dals Grischs. Bleras uras da meis temp da lavur n'haja impuondü per am far ün purtret da las activitats da meis antecessuors e da meis ingaschamaint futur. *Professionalisar la lavur* es stat ün dals temas da quist on, quai voul eir dir cha las structuradas organisatoricas ston pussibiltar ün access svelto, efficaci, survisibel e controllabel illa lavur dal collavuratur.

Ediziuns, Pledpierla, Chasa Paterna

Chenüens texts s'affan per üna publicaziun e chenüens esa da refüsar? E chi dess finalmaing decider da quista dumonda? Quist on ha l'UdG edi, cun excepziun da la restampa dals Simbols populars dad Ulrich Vital, litteratura tradüta in vallader o puter. Displaschavelmaing dvainta la litteratura da spür origen rumantsch vieplü rara. Es nossa chasa editura massa pac attractiva, ils onuraris massa modests per las scripturas e'ls scriptuors ladins? O daja tuottüna eir oters motivs? In mincha cas esa da sperar cha quista funtana litterara nu staliva tuottafat, il resultat füess ün'ulteriura perdita d'identità. Dad uoss'invia surpiglia üna cumischiun litterara la lavur da lectorat; tala fa lura las propostas a l'UdG davart ils texts adattats per ün'ediziun. Eir la vendita da cudeschs sto gnir examinada minuziusamaing ed adattada a las strategias da vendita actualas.

271 giuvenilas e giuvenils tanter 10 e 30 ons s'han partecipats a la seguonda concorrenza da scriver creativ *Pledpierla*. Chi sa scha l'ün o

l'oter fa our da seis dun üna virtüd e dvainta scriptur o poet? Quai füss important per far frunt al problem surmanzunà ed eir per l'avegnir dal Chalender Ladin.

Eu n'ha fat part da la giuria da la *Concurrenza da scriver texts per giuvenils*, organisada da la Lia rumantscha. Quista, sco eir tuot las otras concurrenzas sun importantas per pudair gnir ad imprendder la «substanza litterara rumantscha».

Sco administradur da la *Chasa Paterna* n'haja fat la proposta a la cumischiun litterara da surdar quist'ediziun a l'UdG. La cunvegna es gnüda suottascritta da la cumischiun als 23 avuost 2000, da l'UdG als 7 october 2000. Eu ingrazch a tuot quellas personas chi han güdà ad edir ils 118 nomers chi sun cumparüts infin uossa, specialmaing però a sar Jon Clos ed a duonna Ursina Brunner sco eir a sar ravarenda Gion Gaudenz per lur ingaschamaint da blers blers ons.

Sün giavüsch da las duos redacturas dal *Dun da Nadal*, Antonella Stecher-Castellani e Natalia Lehner-Schwitter, tillas n'haja cusglià pustüt in regard a dumondas da producziun.

Acziuns

In avuost ha gnü lö la *Scuntrada 2000* in Engiadin'Ota. Eu n'ha fat part dal comitè d'organisaziun local e moderà l'inscunter a Zuoz. La Scuntrada es statta üna fich bell'experiencia persunala ed üna buna occasiun per am render cuntschaint sco collavuratur in mia regiun d'operusità. Scha quai grataja a l'organisatur d'accentuar plü ferm l'aspet surregional, l'unità rumantscha, lura ha quist arrandschamaint sainza dubi ün dret d'existenza .

Insembel cun Gian Gilli, Anna-Alice Dazzi, Giovanni Netzer e Roman Bezzola fetsch eu part d'üna gruppa da proget *Preschentscha rumantscha als Campiunadis mundials da skis 2003 a San Murezzan*.

Il *Forum rumantsch* es üna plattafuorma chi serva in avegnir per trattar temas davart il mantegnimaint da la lingua e cultura rumantscha. Sco prüm arrandschamaint n'haja organisà üna *dieta putera* in Chesa Planta a Samedan. La dieta dess specialmaing muossar ingio chi regna bsögn d'agir e co chi's po obtgnair ils megliders resultats cun las «forzas rumantschas» avantman.

Il proget *Rumantsch a Puntraschigna RaP* ha la mera d'imprender ad incleger la cumplexità dal movimaint linguistic e las relaziuns interculturalas a Puntraschigna. Ils resultats dessan permetter da far acziuns per la lavur culturala e linguistica, servir sco basa da decisiun per las autoritats politicas, corporaziuns publicas e societats culturalas e muossar las pussibilitats d'agir in cas cha las relaziuns as müdan a disfavour dal rumantsch. A duonna Carola Bezzola, cuvi da Puntraschigna, lessa ingrazchar fingià uossa pel sustegn e per seis ingaschamaint.

A la *reuniun dals cuvis* as laiva pustüt discuter davart la lavur dal cuvi.

Causa cha l'editur da La Quotidiana vaiva desdit la piazza als redactuors ladins, es lura gnü tematisà quista problematica. Ün votum cler cunter o per la cuntinuaziun da la gazetta nu s'haja pudü eruir, i d'eira plütost la skepitca chi dominaiva.

Per üna preschentscha adequata dal rumantsch al *Maraton da skis engiadinais* vaiva pisserà fingià meis antecessur Roman Bezzola. Il president dal comità d'organisaziun, Emil Tall, ha confermà ch'els voutan eir da quinderinvia resguardar il rumantsch tant sco pussibel. El ha dat il permiss per expuoner a l'ur dal traiget dal maraton ils büschens gelgs (gnü fats da l'UdG per la Scuntrada 2000) cun sü pro-verbis rumantschs.

Che po far il *Circul d'Engiadin'Ota* pel mantegnimaint da la cultura e lingua rumantscha? Il president dal circul, Reto Filli, ha declerà cha'l rumantsch til stetta fich a cour e ch'el vöglija far tuot il pussibel cha tal vegna resguardà illas cumischiuns, radunanzas e comunicaziuns dal circul. Eu n'ha fat la proposta da contabilisar ün import i'l preventiv dal circul per acziuns specialas rumantschas.

Pressa, servezzan da lingua, cultura, contacts

Per incumbenza da la Lia rumantscha n'haja elavurà ün palperi da discussiun davart l'avegnir da La Quotidiana. Il president da la Pro Engiadina Bassa, Jon Plouda, ha invidà ad ün pèr exponents rumantschs da nossa regiun per discuter il problem da La Quotidiana. Ils partecipants spettan da la cumischiun «pressa rumantscha» soluziuns chi satisfan in möd realistic las particularitats regiunalas e'ls aspets surregiunalas.

Pel *servezzan da lingua* n'haja organisà ün cuors per chanzlists ed ufficients. Sar Jachen Andry ha manà il cuors cun grond success, seis quadern «Ün pèr tschögnis davart ortografia, morfosintaxa e lexic dal vallader» fa ün bun serv. Duonna Ursina Saluz ha preschantà la banca da datas terminologica Termdat chi cumpiglia s-chazis da plets specials ed abreviazions dal dret e da l'administraziun sco eir numerus oters sectuors specials. Il servezzan da lingua es gnü reorganisà, la Lia rumantscha surpiglia l'administraziun e la coordinaziun, las traducziuns vegnan fattas illa regiun. Ils cumüns, la corporaziun regionala e'l collavuratur regional ramassan ils texts e tils dan inavant a la Lia rumantscha chi'd examinescha e decida davart la traducziun.

Ultra dals contacts persunals sun las visitas ad arrandschamaints culturals üna part importanta da la lavur dal collavuratur. I nu's po stimar avuonda quai cha las societats culturalas e las gruppas da teater laicas praistan per la cultura, la lingua e la cumünanza rumantscha.

Gion Peider Mischol, collavuratur regional

In general

L'on 2000 es stat dominà da grondas müdadas da personal. Implü han ils preparativs e la realisaziun da la Scuntrada 2000 in Engiadin'Ota dumandà ün sforz special. Dürant quist temp da transiziun plütost hectic n'haja stuvü garantir la continuità da las activitats las plü importantas surtuot dals cuors da rumantsch e da la Scuntrada e Fuormaziun Ladina. Cun la müdada da las localitats da büro dal collavuratur regional a Scuol es eir l'intera infrastruttura per l'elavuraziun electronica da datas gnüda rimplazada. Implün n'haja stuvü impuonder temp i'l stüdi dad actas e per s-chaffir üna rait da contacts.

Cuors da rumantsch

Dürant il 2000 sun gnüts manats tras trais **cuors intensivs** dad ün'eivna. Duos a Scuol, in lügl ün cun ot classas (ses s-chalins) ed in avuost ün cun trais classas (trais s-chalins). Il terz ha gnü lö in october a Sta. Maria cun qatter classas (trais s-chalins). Il cuors da lügl a Scuol vain inrichi d'ün program cultural chi preschainta sper la lingua eir amo oters aspets da la cultura rumantscha (chant, litteratura, teater, bal, istorgia ed architectura). Participà als cuors intensivs as han 117 persunas.

Dürant l'inviern, la prümavaira e l'utuon 2000 sun gnüts manats tras in tuot l'Engiadina **cuors da rumantsch da la saira** ed in Engiadin'Ota eir cuors da rumantsch per genituors. Il collavuratur regional organischesa quists cuors in stretta collavuraziun culs cuvis da l'UdG e cun las magistras/magisters. Eu less ingrazchar a magistras e magisters per la gronda lavur ch'ellas/els praistan a favur dals cuors da rumantsch.

Üna alternativa tanter imprendder rumantsch sün via e far ün cuors da rumantsch es a Scuol Il **café rumantsch**. El dess esser ün lö d'inscunter infuormal chi spordscha a persunas chi sun vi dal imprendder rumantsch ün'ocasiun implü per discuorrer rumantsch. Preschaints sun alternativamaing il collavuratur regional, il cuvi da Scuol e diversas otras persunas da lingua rumantscha.

Scuntrada e Fuormaziun Ladina

Dals 24 cuors e referats cha'l program 99/00 spordschaiva sun gnüts realisats be 16. Perche cha'ls cuors nun han chatta daplü accoglientscha nun es daltuot cler. Pro'l rendaquint dal 99/00 han las sortidas danouvamaing surpassà las entradas. Implü as haja constatà cha'l giavüsch da schligerir l'organisaziun dals cuors cun surdar las lavurs administrativas a l'Institut otalpin Ftan nu's ha accumulpi. Perquai es üna reorganisaziun da la SFL stata necessaria.

L'UdG chi arcugnuoscha l'importanza da la SFL per la regiun e per la lingua rumantscha ha surtut daplü respusabilità per la gestiun da la SFL. Tenor il nouv plan da lavur vain il secretariat da la SFL in avegnir manà dal collavuratur regional. Cun quista lavur n'haja eir surtut

l'incumbenza da simplifichar l'organisaziun e l'administraziun per sbassar ils cuosts. Cul program pel prüm semester 00/01 inchamina la SFL üna direcziun nouva.

Prüms pass sül internet

Adüna plü suvent fa eir nossa glied adöver da l'internet. Perquai esa important ch'els chattan eir sün la rait mundiala infuormaziuns in lingua rumantscha. Daspö il mais d'october es eir l'UdG preschainta sül internet. Suot l'adressa www.udg.ch as chatta sün sia homepage infuormaziuns sur da las activitats da l'uniun e sur dal rumantsch ladin in general. Las paginas d'internet infuormeschan tanter oter sur dal cuntgnü dal Chalender Ladin 2001 e dal Dun da Nadal 2001. Da chasa davent as poja consultar la glista da cudeschs in vendita sül Chesin Manella e postar directamaing sur l'internet. Plünavant as chatta adressas per contactar la suprastanza, ils cuvis e'ls collavuratur regiunals. Eir infuormaziun sur dals cuors da rumantsch e sur dals cuors da la SFL fan part da la sporta.

Duri Denoth, collavuratur regiunal

Suprastanza

President	Roman Andri, Müstair
Vicepresident	
Chaschier	Constant Pazeller, Tarasp
Actuara	Elvira Pünchera, S-chanf
Assessur	Corado Niggli, Segl
SuppleantAs	Lina Blanke-Florineth, Ftan Lidia Keller, Samedan
Revisuors da quint	Oscar Cuorad, Susch Ambrosi Dazzi, S-chanf
Redacziun dal Chalender Ladin	Gion Peider Mischol, Zernez Toni Kaiser, Cuaira
Redacziun dal Dun da Nadal	Madlaina Rauch, Sent
Chesin Manella, 7505 Schlarigna	Ursula Willy

6.4. Renania

In onn spir midadas e novaziuns

Igl onn 2000 ha caschunau dabia midadas tier la Renania e quei schibein en Surselva sco era en Sutselva. Igl ei stau in onn fetg intensiv per la suprastonza. Sesidas da gruppas da lavur e da cumissiuns cun incumbensas specialas han tenui en acziun ils suprastonts durant igl entir onn. Midadas e novaziuns caschunan lavur, ein denton era zun interesantas dafatg en in menaschi ch'ei sesviluppau durant pli ch'in decenni d'ina mudesta collaboraziun ad in uffeci cun infrastruttura moderna che pretenda habilitats tecnicas sco era comunicativas sin level professiunal.

Activitats dalla suprastonza

Igl onn 2000 ha entschiet gia ils 14 da schaner cun ina sesida communabla cun la Romania. A caschun da quella sesida han las duas suprastonzas mess binaris decisivs pigl avegnir dalla tgira da lungatg e cultura oravontut en Surselva. Senza cuntervuschs han ils suprastonts da Romania e Renania decidiu da midar il sistem da collaboraziun da dus collaboraturs en plazza cumpleina sin in sistem da splitting cun treis persunas en plazzas parzialas. Per il collaboratur dalla Renania, Bartolome Tscharner, ha quei capeivlamein fiers si damondas d'existenza. Denton eis el staus igl emprem che ha pretendiu che la lavur da collaboraziun stoppi vegnir repartgida sin pli bia schuialas per evitar l'isolaziun dils collaboraturs. Opziuns per emplenir siu pensum parzial eran era franc avonmaun tier la LR, quei cun translaziuns, correctorats, lectorats, mieds d'instrucziun etc.

Il secretari dalla LR ha proponiu e publicau igl inserat per tschercar dus novs collaboraturs en plazzas parzialas per remplazzar Carli Scherrer che veva denton dau en sia demissiun sin d'atun 2000 ed ina part dalla collaboratiun dalla Renania per la Foppa. Tgisa sche enzatgi s'annunzia? – era la gronda damonda dils responsabels.

Cun quei inserat ha in temps da biasas sesidas entschiet. La suprastonza dalla Renania ei sentupada durant igl onn 2000 a 10 sesidas alternont en Val Schons ed a Flem. Plinavon han aunc giu liug 4 sesidas communablas cun la Romania. Per sligiar damondas specificamein dalla Val Schons ein ils suprastonts dalla Sutselva seradunai a 3 sesidas. Ina grupp da lavur ha priu a mauns la revisiun parziala dallas statutas, la quala vegn a vegnir presentada alla radunonza generala 2001.

Collaboraziun regiunala

Quei che negin veva ughegiau da sperar ei succediu beinspert. Las annunzias per dus collaboraturs regiunals en plazzas parzialas mo

ruclavan da biro en – e tgeininas. Che nus stoppien far ina preselecziun vevan nus era buca quintau. Miez fevrer ei il gremi d' elecziun, mintgamai treis suprastonts da Romania e Renania ensemen cun Gion Antoni Derungs seradunau en casa da scola a Trin per schar seprentar ils interessents. Cun la elecziun da Martin Mathiuet e Gion Lechmann ha ina nova era da collaboraziun regiunala priu sia entschatta. L'entschatta uost ha Martin Mathiuet entschiet sia nova piazza en il biro en Casa De Mont a Laax il qual las duas uniuns han priu per tscheins per metter in accent en la Foppa e per evitar memia liungs viadis tochen Trun.

Deplorablamein ha il collaboratur da Schons buca saviu ir d'accord cun las novaziuns. El ha demissionau sin la fin da zercladur per serender en survetsch da scola. Ils resuns sin in secund inserat per la collaboraziun enta Schons ein lu buca stai schi encuraschonts per buca gir ein stai frustronts. Buc ina annunzia ei vegnida inoltrada e tut quellas persunas che ein vegnidadas contactadas persunalmein han buca vuliu saver novas d'ina tala piazza. Perquei ei il post da collaboraziun Schons aunc adina vacants. Pliras gadas han ins en diversas fuormas empruau d'occupar el mo tochen oz adumbatten. In ton dalla lavur ei vegnida surprida da suprastontas e collaboraturas ad hoc. In um che fuss detg interessaus vid la lavur da collaboratur da Schons ei il Heinz Wurster. El ha malgrad ch'el ei occupaus cumpleinamein en sia clamada da scolast priu a mauns dad organisar divers projects per la Val Schons. In tal marscha dapi il november cun mummas ed affons sin la Muntogna, in auter giu en la Val cun las scolas da Donat, Ziraun ed Andeer. Ad el seigi engraziau cordialmein per siu engaschi.

Singulas incumbensas han saviu vegnir sligadas dil biro da Laax ano. Denton maunca il contact direct e permanent cun la populaziun e quel fuss gest en in territori periclitau sco Schons fetg impurtonts. Lein sperar ch'igl onn 2001 porti pli bia fortuna en quella damonda.

Contacts

Entras la nova fuorma da collaboraziun ein era sedai contacts pli intensivs. Quei oravontut cun la Romania e la LR mo era cun las ulteriuras uniuns afiliadas URS ed UdG. Sco gia menziunau han las duas suprastontas Romania e Renania salvau 4 sesidas communablas enteifer igl onn vargau. A caschun dalla Scuntrada en Engiadina essan nus vegni dad organisar ina seduta da presidents dallas 4 uniuns afiliadas. Quella seduta duess esser ina entschatta per intensivar ils contacts e coordinar certas lavurs che vegnan adina puspei fatgas da tut las uniuns, savessen denton vegnir fatgas dad ina per tut tshellas, vul gir nezegiar sinergias e luvrar pli effizient. Secapescha ein era ils contacts cun la LR stai fetg intensivs. Sper las sesidas usitadas da cussegl e la sentupada da lavur han giu liug numerus discuors cul seretari e cun divers collaboratur interns.

Denton era las cuminonzas localas ein buca stadas lischentas. Sco gia usitau ein las cuminonzas romontschas da Flem, Sogogn e Trin sentu-

padas quella ga per suandar ils fastitgs da Rudolf Olgiati. Mintgamai egl agen vitg han ellas organisau sentupadas, radunonzas ed occurenzas da different gener. Da menziunar specialmein ei la EXPO 2000 da Sagogn. Dils 10 tochen ils 12 da november ha il cerchel cultural da Sagogn organisau ina exposiziun d'artisanadi cun artistas ed artists da Sagogn. L'entira halla da gimnastica era decorada cun ils pli divers objects d'art che vegnevan presentai da lur scaffiders. Grazia ad ina biala retscha da sponsurs ei quella presentaziun gartegiada ed ha anflau zun gronda accoglientscha tier la populaziun indigena sco era quella d'ordeifer.

Scuntrada e formaziun Surselva

In capetel meins legreivel ei uonn quel dalla Scuntrada e formaziun Surselva. Suenter mo in onn ha il niev gestiunari Marcus Munsch stuiu bandunar la Scuntrada e formaziun Surselva per motivs da sanadad. La zun engaschada gestiunaria e mumma dalla Scuntrada, Margrita Deplazes che veva gest empriu da guder sia veta da pensiunaria ha surpriu la barca e salvau ella dil naufragi. Aunc oz tgamuna ella quella, mo en cuort duess ei esser schi lunsch che la Scuntrada e Formaziun Surselva che ei gie ina «feglia» da Romania e Renania vegn integrada en il center da competenzas e management CCM en casa de Mont a Laax. Ella vegn lu menada dils dus collaboraturs, ils quals han per quei intent engaschau duas secretarias en plazzas parzialas. Quellas duas persunas fan la lavur da biro era dalla collaboraziun regiunala ferton ch'ils dus collaboraturs funcziuneschan sco managers ed organisaturs/animaturs enstagl da birolists.

Cuors da romontsch

Ferton ch'ils cuors da romontsch en Surselva vegnan vinavon organisai dalla SFS vegnan tals enta Schons organisai e menai atras dallas suprastontas dalla Renania, Annaleta Semadeni, Barbara Riedhauser e Claudia Cantieni. Cun grond engaschament meinan ellas cuors da sera sco era tals dad in'jamna duront las vancanzas da stad. Ad ellas treis in cordial engraziament per tut lur lavur.

Cumissiuin *Fatscha da nos vitgs*

Il parsura dalla cumissiuin fatscha da nos vitgs, Plasch Barandun, ei danovamein s'engaschaut fetg cun far bialas inscripziuns sin casas e clavaus en divers vitgs. Era ha el documentau sias lavurs en in album da fotografias il qual serva sco cudisch da musters per interessents. En Surselva ei la cumissiuin uonn stada meins activa.

La Plema d'aur

La concorrenza da scriver «La Plema d'aur» vegn era igl onn 2000 ad esser in cumplein success. Tochen ils 31 da december han las contribuziuns saviu vegnir inoltradas. Tenor empremas informaziuns ei il

diember aunc inagada s'augmentaus. Oravontut hagian ina entira retscha da classas da scola fatg part dalla concurenza. Als commembers dalla giuria dat quei in tschuat lavur mo era bia satisfacziun vesend co era la giuventetgna s'engascha per il romontsch.

Ediziuns

La Tschuetta, l'emprema dil niev milleni, ei gartegiada oreifer, seigi quei dil cuntegn sco era dalla grafica. Cun siu uvierchel da colur envida ella grond e pign dad arver ella e ver marveglias. Mo era il dadens seprenta per part en colur. Quei plai buca mo als affons. Il concept dalla Tschuetta ei uonn aschia ch'el ei buca pli exnum ligiaus vid il temps da Nadal. Ella sa tgunschamein vegnir vendida duront igl entir onn. Ina derasaziun pli vasta ei era necessaria perquei ch'in tal layout caschuna secapescha in bien ton dapli cuosts ch'ina Tschuetta en ner ed alv cun empau grisch. Ils grafichers entuorn Gioni Fry ein sedai tutta breigia ed han temiu ni lavur ni cuosts per dar ad ella la biala cumparsa. Grazia fetg ad els per lur engaschament.

Cun quei che la redactura Emmi Caviezel ha gia la primavera mess a disposiziun siu post da redactura havein nus era cheu stuii tschercar ina nova sliaziun. Mo era quei para buca dad esser la lavur la pli dumandada. Ni sin inserat, artechel en LQ ni damonda persunala ha enzatgi vuliu seschar en da sorprender la redacziun dalla Tschuetta. Ussa denton semuossa in radi vid il tschiel. Nus vegnin era cun la Tschuetta a stuer encurir novas vias, savend denton con impurtonta che quella ediziun pils affons ei sedein nus tutta breigia da garantir sia continuaziun.

Il calender per mintga gi ei cumparius per l'emprema gada sut la redacziun sursilvana da Manfred Veraguth. El ha fatg quei cun bravura e sco el scriva en siu empren Editorial era grazia al vast sustegn digl anteriur redactur e da siu collega dalla Sutselva. Mo era ils collaboraturs da tuttas varts menziunescha el cun engraziament. Igl ei tier il calender sco tier tut las autras lavurs era, mo emsemen essan nus buns da far.

Ediziuns da cudischs vein nus uonn giu anzi paucas. Ensemen cun la Romania vein nus ediu il cudisch «**Il misteri dallas colurs**». Il **Flurin ziep** da ser Ulrich Cafilisch ei vegnius restampaus e cuort avon Nadal ein **Las Praulas** dils frars Grimm cumparidas en tut ils idioms romontschs. En preparaziun ein pil mument las suandontas ediziuns: *Siemis spel Rein* dad Annamengia Bertogg, ed «*Ei para l'alva*» poesias da ser Martin Fontana. Omisduas ovras duessen cumparer el decuors dalla primavera 2001.

Sustenimets

Susteniu finanziamein ha la Renania l'emprema ovra dalla giuvna Eva Riedi che veva gudignau avon dus onns la Plema d'aur. Siu cudisch

porta il tetel «**will wissen was läuft - filosofia en la lavanderia**». Plinavon dau sustegn finanziel vein nus a divers projects musicals sco il disc cumpact da Josias Just, il concert giubilar da Gion Antoni Derungs pils 65, allas gruppas Maconga e CCR per discs cumpacts sco era a movie encarden per la realisaziun d'in film. Mo era ils organisaturs dalla Cuorsa da Schons ni dil concert communabel dil chor mischedau da Trin cul Chor viril Alpina Cuera han buca spluntau adumbatten a nossa porta. Era els han retschert ina contribuziun tenor nossas puseivladads.

ANR

La ANR vegn dacheudenvi buca pli a sustener La Casa Paterna/La Punt cun la contribuziun directa sco tochen ussa. Ella vegn naven digl εμπrem da schaner a cumprar dalla Renania e dalla URS ils artechels e las fotografias ch'ein da furnir mintgamai sin via electronica. Tut ils detagls ein fixai en ina cunvegna denter Renania ed ANR.

Il Pledari da Schons ei sin buna via. Las lavurs progredeschan grazia agl engaschi da Gion Kunfermann ed Oscar Candrian che han priu a mauns da menar a fin quei impurtont project per il romontsch da Schons.

Cumparegliont il rapport anual cul pregram da lavur ves'ins ch'ine ei era igl onn 2000 buca vegnius da realisar tut quei ch'ins veva sepriu avon. Tuttina ein era quei entginas caussa gartegiadas e nus essan cuntents da quei.

A tut ils suprastonts e collaboraturs dalla Renania less jeu admetter miu pli cordial engraziament per tut il sustegn e la emperneivla collaboraziun e sperel da saver continuar en quei stil e migliorar quei ch'ei aunc buca reussiu.

la presidenta: Vreni Caprez-Spreiter

Suprastanza

Parsura	Vreni Caprez-Spreiter, Trin
Viceparsura	Johann Clopath, Trin-Mulin
Actuara	Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn
Viceactuar	Martin Wetten, Luven
Cassier	Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
AssessurAs	Claudia Cantieni-Clopath, Donat Georgina Janki, Vuorz Peter Janki, Luven Annaleta Semadeni, Andeer
Revisurs	Margreta Cadonau-Candrian, Vuorz Martin Cantieni, Donat

RedacturAs

Casa Paterna/La Pünt	Augustin Beeli, Sagogn Gion Risch Cantieni, Farden
Calender per mintga gi	Martin Fontana, Flem-Fidaz Paul Michael, Cuirà
Tschuetta	Emmi Caviezel, Cuirà Augustin Manetsch, Mustér Christ Casper Dolf, Vargistagn

6.5. Uniun rumantscha da Surmeir

Radunanza generala

La 78avla radunanza generala dalla Uniun rumantscha Surmeir ò gia li igls 23 da zarcladour 1999. 38 commembras e commembers on do suatientscha all'invitaziun. Dasper las tractandas statuaricas è er nia tratg en'amprema bilantscha digl project da collaboraziun PdS-LQ. La seira è neida ambelleida da produenziuns digls dus musicists Risch Biert e Domenic Janett.

Suprastanza

Durant igl onn da gestiun 1999/2000 ò la suprastanza salvo 11 sedutas. Agl gremi fon part cun vouch consultativa er igl collaboratour regional Reto Capeder e la delegada alla suprastanza dalla LR, Rina Steier. Oravantot è la suprastanza s'occupada dallas suandontas incumbensas:

a) Dumonda da collaboraziun cun La Quotidiana

Gio all'antschatta digl 1999 ò la suprastanza dall'URS instrado ena campagna d'infurmaziun concernent ena collaboraziun eventuala cun la gasetta digl de LQ. Essend tg'igls commembers dall'URS n'on mai gia la pussebladad da s'externar an tgossa, ò la suprastanza dall'URS giavischia e tschartgea ena posiziun davart la basa. Uscheia ins ògl laschea neir a pled ainten la PdS differents exponentes dalla Rumantscheia tgi on ena funcziun u experientscha cun la pressa rumantscha, numnadamaintg:

Gion Antoni Derungs, secretari LR

Jon Domenic Parolini, president digl cunsegl da fundaziun ANR

Sep Item, anteriour president Renania

Martin Cabalzar, caporedacter LQ

Peder Antona Baltermia, caporedacter PdS.

Sessour èn lectouras e lectours nias clamos a pled. Chegl durant en taimp tgi La Quotidiana è neida reparteida gratuitamaintg an tottas casadas da Surmeir. Da chesta pussebladad n'è strusch nia fatg adiever.

Tant daple resung ò catto la discussiun da podi digls 28-04-99 a Casti. An preschientscha digls referents numnos on passa 100 persungas debattia pertutgont igl avigneir dalla PdS. Votums pro autonomia ed independenza, pero er intschertezza e tema anvers igl nov on domino la seira. La discussiun per part dètg emoziunala ò manifesto cleramaintg la brisanza dalla tematica, pero er sottastritgia igl basigns digl dialog. Ena bilantscha tratga a caschung dalla radunanza generala digls 23-06-99 a Savognin ò mutivo la suprastanza dall'URS da cuntinuar an tgossa. Durant igl meis da schaner 2000 è neida organisada ena collaboraziun

d'amprova cun la LQ. Chest'acziun ò gia la fegnameira da preschentar ena varianta da collaboraziun. Sessour èn lectouras e lectours nias consultos concernent lour meini an furma d'ena retschertga.

Resultat dalla retschertga

Cun ena quota da return digls talons da 55 % dastga igl resultat dalla retschertga neir valeto scu represchentativ. Tant daple tg'igl domber dallas raspostas da Surmeir ed ordvart stat an equilibrer cun la structura d'abunents.

La collaboraziun cun La Quotidiana ò plaschia angal ad $\frac{1}{8}$ digls lectours. 75 % dallas raspostas negheschan en'integraziun dalla PdS ainten La Quotidiana. Schizont 82% prefereschon da star sulettamaintg tar la PdS. Radond 70 % èn er prontos da paer en prietsch d'abunamaint considerabel pi ot.

Tar ena collaboraziun permanenta PdS – LQ nissan $\frac{2}{3}$ digls abunents betg a renovar tal. Dall'ulterioura $\frac{1}{8}$ è la mesadad betg anc decideida.

Conclusiun finala

La maioritad digls commembers dall'URS preferescha la Pagina da Surmeir ainten la furma usitada.

La supranstanzza dall'URS peglia per cunaschientscha igl resultat dalla retschertga e niro a s'angascher per mantigneir premissas adequatas per sierar l'existenza dalla Pagina da Surmeir. A curta vista saro chegl oravantot concentro sen igl camp da finanzas.

Ena comunicaziun extendeida e cumpareida igls 24-02-00 aint igls meds da massa.

b) ANR – paiamaints directs

L'URS è represchentada antras igl parsoura dall'unium aint igl cunsegl da fundaziun dall'ANR. Antras l'ANR retscheva l'URS en paiamaint direct da radond 100 000.– fr. Tal furma la basa finanziaria dalla Pagina da Surmeir. An sia seduta digls 23-11-99 ò igl cunsegl da fundaziun decidia d'abolair igls paiamaints directs a parteir digl 2001. Per betg periclitlar l'existenza dalla PdS duess neir stgaffia en'otra furma da sustign. An discussiun stat en'integraziun digl redacter dalla PdS ainten l'ANR u en sustign finanziel cunter prestaziun, vot deir antras metter an disposiziun texts. Da preschaint è l'URS an trattativas cun l'ANR.

c) Figl uffizial

La corporaziun regiunala digl Grischun central ò la fegnameira da stgaffair en figl uffizial unifitgia per la nosssa regiun. Tal sa preschentess scu agiunta independenta allas gassetas jamnilas «Novitats», «Pöschтли», «Bezirksamtsblatt» e «La Pagina da Surmeir». Mintga cumegn vess la pusebladad da publittgier aint igl sies lungatg uffizial. Las stamparias Gasser e Bieler fissan responsablas per la producziun.

La suprastanza dall'URS ò decida da prancepi da sa participar a chest project. Da preschaint on igls cumegn politics da piglier posizium.

d) Seira rumantscha

Per l'amprema gEDA ò l'URS organiso igls 31-03-2000 a Salouf ena seira rumantscha. Igl scopo d'ena tala seirada è da promover la cuminanza e d'aveir la pussebladad da star ansemen e discutir. La seira dastga neir taxada scu success. Zont plaschevla è stada la preschientscha e las producziuns dalla giuventetna.

e) Cunvagnientscha intercomunala

Dantant tg'igls cumegn politics da Surses (cun excepziun da Beiva) ed er Mon e Stierva on gio fixo avant en taimp igl rumantsch scu lungatg uffizial, èn igls cumegn an Val Alvra nias infurmos danovamaintg an tgossa. La reglementaziun proponeida dall'URS prevei en concept «biling» per salvar igl rumantsch scu lungatg uffizial. Ainten la discussiun ègl sa musso tg'igls cumegn da Casti, Lantsch e Vaz possedan gio la basa legala per l'applicaziun digl rumantsch. Igls oters cumegn èn nias supplitgias da piglier posizium, schi pussebel er sen igl plang dalla radunanza communal. Per promover la competenza linguistica digls mastrals e digls canzlists ò gia li a Lantsch ena dieta organisada digl collaboratour regional. La participaziun, pero er igl resung è sto fitg cuntantivel. L'URS niro a cuntinuar cun occurrenzas da tal gener.

3. EDIZIUNS

a) Pagina da Surmeir

La Pagina da Surmeir cumpara igl 2000 an sia 54avla annada. Siva digl 1980 cumpara l'ediziun ainten la furma jamnila. La gasetta è er organ da publicaziun per circuits, cumegn e.u.a. da Surmeir. Igl domber d'abunentAs monta actualmointg a 1702. Antradas d'abunents, inserents ed en paiamaint direct siereschan l'existenza digl figl jamnil. Igl prietsch d'abunamaint pigl 2000 è fixo sen 59.– fr. Las antradas d'inserats pigl onn 1999 montan a 55 587.– fr. Igl paiamaint digl mang public distribuia antras l'ANR monta radond 100 000.– fr. La redacziun dalla Pagina da Surmeir sa cumpona d'en caporedacter an pladimaint parzial da 80%. El vign sustignia da treis collaboratours libers. La collaboraziun cun l'ANR è sierada antras en collaboratour per Surmeir an mesa piazza.

b) Sulom surmiran

Igl noss organ annual, igl «Sulom surmiran» è cumparia igl 2000 an sia 9. ediziun. A Rina Steier ed agls sies collaboratourAs ègl reuschia danovamaintg da rimnar contribuziuns e litteratura divertenta per igl mintgade. Igl calender cun la tematica dallas «truaschs» e las 12 brevs fictivas, ma er la part principala digl Sulom surmiran 2000 cun fatgs isticis èn en deletg per mintga lectoura e lectour.

c) Vocabulari surmiran

Igl 23 da december 1999 è cumparia igl nov vocabulari surmiran. En grond angraztg a Faust Signorell scu redacter responsabel, premuro ed angaschea. La dumonda pigl vocabulari nov è fitg gronda. Digls 750 exemplars stampos è la gronda part gio vandeida. Sa basond ad ena retschertga ò l'URS tschanto la dumonda agl departamaint cantunal per en'ediziun sen disketta. Chest affar è da preschaint anc pendent.

4. SUSTIGNS

Er durant igl davos onn da gestiun ò l'URS sustignia cun daners diversas aziuns, activitads ed er ediziuns an favour digl rumantsch. Igl import total monta a 12.000.– fr.

5. ANGRAZTGAMAIN

La suprastanza dall'URS angraztga. En angraztg fitg agl collaboratour regional, agl redacter dalla Pagina da Surmeir cugls sies collaboratourAs ed er agl personal da biro ed a tots incaricos/-adas. Pero er tottas commembras, commembers e simpatisants dalla noss'uniun maretan igl noss sincer angraztgamaint.

Stierva, zarcladour 2000

Igl president: Corsin Farrér

RAPPORT DIGL COLLABORATOUR REGIONAL

I para strousch pussebel tgi seia gio passo puspe en onn e tg'ia stung danovamaintg davant la radunanza generala per preschentar en curt rapport digl curria e passo. Sch'ia va menziuno igl onn passo la problematica digls sarvetschs divins an tudestg ainten la nossa regiun, lessa tanger oz curtamaintg ainten la mia introducziun en'otra pitga, la pi impurtanta pigl mantignamaint e per la promoziun digl lungatg, la scola.

La scola ò, e vess da far tot. Adegna daples pensums vignan surdos ad ella e mintgatant parigl prest tgi la scola seia en'instituziun sociala tgi vegia da ramplazzar igl datgesa digls unfants. Uscheia n'ègl betg da star stupia tgi dat blers problems supplementars tgi gravegian igl antier andamaint da scola. Ed an chel mument na so la scola er betg sottasfar agl sies veir pensum, tranter oter er chel d'en'instrucziun solida digl lungatg.

Igl davos onn ègl nia discuto ainten divers gremis la dumonda dalla cumpetenzza linguistica da nous RumantschAs. Ia manetg tgi seia oz fitg grev da survagneir texts rumantschs tgi correspondan an sia ortografia allas Normas ed agl vocabulari da Surmeir scu er alla sintaxa, vot deir alla posiziun dalla construcziun rumantscha. Chel tgi ligia las gasettas rumantschas, placats ed er publicaziuns, pò constatar tgi chels texts cuntignan da prancepi mengia blers sbagls an spezial ortografics. Ins pò er constatar tgi chella cumpetenzza linguistica sa redutgescha constantamaintg da generaziun a generaziun.

Ia sung er persvadia tgi na dastga betg riger l'idea, «tgi rumantsch ins possigl screiver scu tg'ins viglia». Nign è sainza sbagls, ma texts tgi vignan publitas u dos an mang ad otras persungas, stuessan esser «sainza» sbagls.

L'URS prova da s'angascher anavant per ena furmaziun linguistica. E noua so ella far chegl? An amprema lengia ainten scola. Per saveir reuscheir ensatge an chella direcziun, dovrigl pero en forum da discussiun, an spezial an furma d'ena conferenza scolastica scu chegl tg'ella existiva pi da bod e tgi stuess sarveir alla scolaziun e furmaziun dalla magistraglia.

Chegl tg'ans mantga tenor igl mies aveis per saveir garanteir ena buna instrucziun da rumantsch ainten las nossas scolas è dasper igl vocabulari da Surmeir e las Normas er ena grammatica cun exerchezis. La scola è oz ple u manc la suletta pitga per la furmaziun digl lungatg ed a chella stuainsa dar duple peisa e sustign.

Translaziuns

Ansemen cun la cunvagnientscha intercomunala è colliia en sarvetsch linguistic tgi procura translaziuns pigls cumegn, per instituziuns, uniuns ed organisaziuns, ma er per privats. Er igl davos onn vainsa gia puspe da translatar ena ploma material da tot gener, sainza antrar pinavant an detagls. I exista er ena glista da tottas translaziuns tgi vignan

fatgas a fundamaint d'en model digl cantun (schi dat en tal), cumplettadas e tarmessas allas canzleias.

Dasper igls noss translataaders/-ras procura scu collaboratour regional tottas correcturas e translaziuns da tgosas tgi fon pi gronda prescha.

Curs da rumantsch

Igl onn scadut on gia li 7 differentes curs da rumantsch a Casti, Savognin e per l'amprema gEDA er en curs da rumantsch grischun a Lai cun 11 participantAs. An collaboraziun cun l'unium turistica da Savognin èn nias organisos er igls curs da rumantsch da stad, manos da Rina Steier e Petra Uffer.

Teater

Damai tgi tottas preschentaziuns digl teater «Mintgign» on gia li siva dalla davosa radunanza generala digl onn passo lessa tuttegna menziunar chel an chest mument, angraztgond a tots chels e chellas tgi èn s'angascheas per la realisaziun da chest project an commemoraziun da 500 onns Banadetg Fontana. Igl freid e la treid'ora èn scumparias cun la premiera e tottas 9 represchentaziuns on savia neir realisadas burmainty sainza ena guttella ava.

Las ulteriouras preschentaziuns da teater durant igl onn (5) vignan fatgas an spezial dallas uniuns da giuventetna u da chors dalla regiun e tots dastgan esser leds d'aveir mintgamai en grond publicum preschaint. Chest onn vign preschento a Lai igl gi liber da «Duno da Vaz», premiera è igls 27 da fanadour a Lai e digls 8–10 da settember ò li a Lai la Biennale 2000 sot la batgetta da Lina Frei-Baselgia.

Ediziuns

Durant igl davos onn èn cumpareidas las suandontas ediziuns:

- An amprema lengia lessa menziunar igl «Vocabulari da Surmeir», redigia da Faust Signorell, Valbella, tgi ò catto ena fitg buna accoglientscha an Surmeir
- 1 codesch d'unfants:
Igl misteri dallas calours, translaziun da Reto Capeder
- 1 calender d'advent
- 2 codeschs per scolars primars: Istorgiettas dalla glioir da Pasca (4 surmiran + 2rg) ed Istorgiettas da cuturela, translaziuns da Gion Giatgen Steier
- 1 OSL Mini-ABC per mesterdetectivs, ena translaziun da Petra Uffer tgi tgira l'edizium surmirana digls OSL's gio da divers onns.
- Mammals, en codesch dall'URG
- Cumparia è er en vocabulari rumantsch-ingles, stampo a New York e tgi mossa sfigliond liaint, quant manevel tg'igl rumantsch stat er agl lungatg ingles. En vocabulari interessant tgi pudess far bungs sarvetschs cun l'introducziun digl ingles an scola e noua tgi fiss er la pussebladad da cumparagler igl rumantsch cuagl ingles.

Scuntrada e furmaziun Surmeir

Durant igl davos onn è neida institueida ena cumischung dalla corporaziun regionala digl Grischun central tgi duess sa fatschantar dalla scolaziun e furmaziun da carschias. Igl collaboratour regional represchainta igls interess dall'URS ainten chest gremi tgi ò salvo las sias sedutas e cumpilo en program tgi vala a parteir digl 1. semester 2000 e tgi cuntigna ena pulita purscheida da curs da lungatg rumantsch, taliang, engles ed ortografia tudestga, curs d'internet, referats, curs da screiver, prelecziuns, schurnalisse e translaziun per numnar igl pi impurtant. La cumischung dalla SFS resta anavant e s'angascha an spezial per occurrenzas an rumantsch. En sagond pass è da stgaffeir ena plattafurma regionala cun tot igls purscheiders da scolaziun e furmaziun e da concentrar uscheia las forzas e las diversas purscheidas. Igl program dalla SF GRcentral vign distribuia mez avost ainten tottas casadas digl Grischun central. Durant igl onn passo vainsa er realiso en curs da translaziun alla SAL ed en curs da screiver a Radons. Per igl curs da schurnalisse vainsa gia nignas annunztgas e pac interess per l'introducziun da basa digl rumantsch grischun.

Angraztgamaint

Concludond angraztga a tottas chellas ed a tots chels tgi mantignan e promovon igl noss lungatg e la nossa cultura. Gronda atenziun stuainsa dar er agl avigneir all'occupaziun da plazzas e da pruar da mutivar la nossa giuventetna da surpiglier plazzas impurtantas ainten cumegn, administraziuns, canzleias, scolas, baselgia ed otras instituziuns. Angraztg er alla suprastanza dall'URS per igl grond sustign anvers me ed anvers la mia lavour.

Zarcladour 2000

Reto Capeder, collaboratour regional

Suprastanza

Parsoura	Corsin Farrér, Stierva
Viceparsoura ed actuara	Ida Fravi-Baselgia, Lantsch
Cassier	Martegn Caspar, Riom
AssessourAs	Daniela Cina, Tinizong
	Filip Dosch, Cunter
	Pia Plaz, Savognin
Delego dalla Meirana	Gion Capeder, Casti
Revisours da chint	Gregor Spinass, Sur
	Joachim Wasescha, Savognin
Pagina da Surmeir	Peder Antona Baltermia, Salouf
Sulom surmiran	Reto Capeder, Savognin
	Erika Lozza, Lucerna
	Rina Steier, Savognin

6.6. Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

L'uffizi da presidenza, sco quels da dus assessurs da la suprastanza da l'USR han midà entaifer l'onn 2000. L'antieriura presidenta, Gisula Tscharner, l'assessura sora Florentina Camartin e l'assessur Göri Klainguti han demissiunà per la fin da l'onn 1999. Lur posts èn vegnids reoccupads a chaschun da la radunanza generala dals 8 d'avrigl 2000.

Il rapport presidial sa basa pia sin la perioda d'avrigl-december 2000. Dus dals suprastants, Benedetto Vigne e Luzian Spescha han demissiunà a chaschun da l'ultima seduta da l'onn dals 2 da december 2000.

A la radunanza generala dals 8 d'avrigl è vegnì discutà intensivamain la situaziun precara da la revista Litteratura. Il project «La Revista» ch'è vegnì elavurà e preschentà da Flurin Spescha, barmiert, e Fabiola Carigiet s'è conclus senza furma concreta. Fabiola Carigiet s'ha retratga sco ultima da la redacziun da quai che vess stuì daventar ina gia «La Revista».

Per evitar in vacuum memia lung èn Luzian Spescha e Mevina Puorger sa mess a disposiziun da surpigliar la redacziun per ina proxima litteratura e da preschentar il numer 23 a la Scuntrada 2000. Il temp era dentant fitg curt.

La situaziun straordinaria da la davosa Litteratura è stada la raschun per il tema «Carte blanche» che sco quai ch'il pled di ha dà plaina libertad a las auturas ed als auturs, da crear in text nov u da svidar lur chaschuttas. La redacziun da la Litteratura planisescha vinavant in numer ad onn e turna cun il proxim numer puspè a numers tematics.

Luzian Spescha ha demissiunà suenter il numer 23 sco schefredactor da la Litteratura. La nova redacziun vegn preschentada a la proxima radunanza generala che ha lieu ils 31-03-2001.

La segunda tematica da basa en la lavur presidenziala durant l'onn 2000 è stada il contact tranter l'USR e la Lia rumantscha areguard ediziuns e restampas rumantschas. L'USR è vidlonder da furmar ina gruppa da lavur da specialists en dumondas da la litteratura rumantscha per pudair preschentar a la Lia rumantscha in project che pertutga en in emprim pass restampas dad ovras classicas rumantschas. Planisà è entaifer quest project ina collavuraziun tranter universitad, scolas medias e superiuras, archiv da Litteratura Svizzer ed USR.

Il post da lectorat da l'USR sa chatta en ina fasa da restructuraziun. La nova furma vegn medemamain preschentada a la radunanza generala dal 2001. L'USR è dapi la Scuntrada 2000 preschenta cun ina pagina d'infurmaziun en l'internet. Benedetto Vigne è stà respunsabel per la creaziun da questa pagina. Las infurmaziuns pon ins clamar giu sut l'adressa: www.usrum.ch.

Turitg, il schaner 2001

La presidenta: Mevina Puorger

Rapport dals 10avels Dis da litteratura a Domat 10–12 da november 2000

Il comité era en plainas preparativas, cura ch'el ha udì la trista nova da la mort da Flurin Spescha – strusch trais emnas avant ils DIS DA LITTERATURA. Flurin era il confundatur dals DIS. Cun ses impuls, sia tenuta professiunala e sias capacitads da provocatur e visiunari aveva el influenzà e consviluppà l'occurrènz a moda decisiva. Co reagir sin quest trist fatg, in di avant ch'ìls programs avessan gì dad ir en stampa? Anc en plaina malencurada ha il comité decidì da deditgar ils DIS a Flurin Spescha, ed en curt temp èsi reussì da midar program e metter en pè in omagi degn da Flurin – in'occurrènz ch'è daventada in emprim punct culminant da quests DIS DA LITTERATURA: Prelecziuns da texts originals en rumantsch e tudestg, pliras chanzuns da Corin Curschellas, e – sco premieras – dus films davart Flurin, in necrolog televisiv fatg dad Arnold Rauch ed ina collascha intervistica ad hoc da Beat Manetsch, mussada en ina nocturna singulara. Las interpretaziuns libras dal saxofonist Andri Steiner han tutgà l'atmosfera particulara dal mument: »Vom Geist, der alle rief«, ha il Bündner Tagblatt lu era entitulà ses rapport ils 13 da november. Igl è stà in'occurrènz speziala en divers grats. Causa da la Scuntradaavain nus spustà ils DIS dals prims da settember al november – e gudagnà tras quai temp da preparaziun. Per il giubileum giavischavan nus ina spezia da happening artistic. Suenter lunga lavur conceptuala – inclusiv tschertga da sponsurs supplementars – s'ha lura resultà in program da rom cun trais installaziuns permanentas, ch'han illustrà il caracter transartistic dals DIS DA LITTERATURA: «Las Taunas da Domat». L'artista Pascale Wiedemann ha reconstruì ina stanza da scola, sa regurdond dals curs audiovisuals rumantschs, «subids» durant ses tempda scola a Domat; la fotografa Regula Bearth ha preschentà en stanza alva-virginala sia versiun computografica da la «Canzun da Sontga Margriata»; Manfred Zazzi e Michel Decurtins, pioniers da la tecno rumantscha, han remixà las «Mintinedas da Murmarera» e las «najentadas» en la stgiradetgna da la gardaroba sutterana da la halla Tircal.

Ils 11 da november è Son Martin, e la «Martinada» ans pareva il dretg num per la sairada giubilara – in eveniment culinaric-musical-litterar-cabarettistic: Il «Sternen» – dimora regulara dal comité – ha purtà pulenta e gnocs puschlavins, ils «Pareglisch» han sunà polkas avantgardistas, Clo Duri Bezzola, Gion Mathias Cavelty e Benedetto Vigne han provocà la curtezza dal text; e per finir han Joachim Rittmeyer e Patrick Frey tratg l'entir andament litterar tras il cacau cabarettistic cun lur toc satiric «Nicht loslassen! oder: Die Nachtabsenkung».

Pervi da la sairada giubilara è il finale dal Premi Term Bel vegnì spustà sin sonda suentermezdi: Ina midada magari ristgada, ch'è dentant sa cumprovada. La giuria sur place ha surdà il premi a Fabiola Carigiet; ses

text «Cigns giu da tschiel» taglia subtilmain las arias dal temp, tematisond abus e violenza vers uffants. (Il premi Marco Polo, tschernì da la pregiuria gia davantor, è ì ad Angela Schmed per il text «Cordials salids».)

Las prelecziuns ordinarias n'en betg vegnidas a la curta: La sonda avant mezdi era deditgada entiramain a novas vuschs femininas. Claudia Cadruvi Pfeiffer ed Eva Riedi han preschentà lur primcudeschs ad in public interessà, la lyricista Chatrina Gaudenz ha scrit in text ad hoc per Domat. Quai che conferma – in'ulteriura giada – la rolla d'animatur dal festival da litteratura rumantsch. A l' aperitiv da la «Martinada» ha il Radio Rumantsch, noss partenari da medias, battegià en prelecziun audiotiva ses emprim DC litterar «L'emprim bitsch», ina cumpilaziun dad impuls radiofonics conceptuels.

»La spina ella spatla« – sut quel titel aveva Gion Deplazes avert ils DIS venderdi saira, preschentond sias perscrutaziuns davart ils motivs da scriver da 12 scribentas e scribents rumantschs barmiers. Il medem tema è lura turnà la dumengia damaun en moda «viventa»: En in café littéraire à la Biolek ha Iso Camartin discutà davart «frusts e gusts» dal scriver. L'avertadad da ses partenaris da tribuna Rut Bernardi, Ursicin G.G. Derungs e Giovanni Netzer era remartgabla ed ha manà ad ina discussiun zunt attractiva. E lura sco culminaziun finala oramai tradiziunala – il giast da surpraisa: Il lyricist Christian Uetz da Romanshorn ha intgantà il public cun ina performanza libra, recitond ina cascada trilingua (tudestg-spagnol-rumantsch) da texts surreals-jandlesscs, giugond sco in uffant cun la fonetica dals plects, la muntada da las frasas e l'absurditad dal mument.

Giubileum era en il rendaquint: La cassa dumbra in augment da 50 % d'aspectaturs. La contabilitad serra cun in negativ da be 2500 frs – il pli pitschen deficit enfin ussa, malgrà il budget pli ault ch'il solit.

Cun il pled final dals Dis da litteratura 2000 ha Benedetto Vigne prendi cumià dal comité. Il cofundatur ha durant 10 onns marcà ed adina puspè lantschà ils DIS DA LITTERATURA cun sias ideas, sia professionalitad e ses engaschi. «Benni» merita in grond engraziament. El ans vegn a mancar fermamain. Il comité restant prova dentant da purtar vinavant ils DIS en ses senn. La proxima giada ils 9 enfin ils 11 da november 2001 – la spustada sin l'atun s'è cumprovada.

Il comité d'organisaziun

*Linus Berther, Guadench Dazzi
Anita Simeon, Claudio Spescha
Benedetto Vigne*

Suprastanza

Suprastanza:	Mevina Puorger, Turitg
Cassier:	Benedetto Vigne, Turitg
AssessurAs:	Erica Lozza, Turitg Madlaina Rauch, Sent Luzian Spescha, Küsnacht
Redacziun «Litteratura»	Fabiola Carigiet Erismann, Berna Annalisa Zumthor-Cuorad, Haldenstein
Post da lectorat	coordinaziun: Erica Lozza, Lucerna

Cusseglier federal Kaspar Villiger en il God Tais a Puntraschigna

6.7. Cuminanza rumantscha da radio e television

A. Societad naziunala SRG SSR idée Suisse

Dus temas èn stads predominants en nossa societad naziunala (nua ch'ìl president è ex officio commember dal cussegl d'administrasiun ed il directur Chasper Stupan commember da la direenziun generala), numnadamain il contract da lavur collectiv e la revisiun da la lescha da radio e television previsa.

Il contract da lavur collectiv ha pudì vegnir concludì suenter contractivas lungas e diras. El permetta d'esser pli flexibel e resguarda meglier las prestaziuns individualas.

La revisiun da la lescha federala è stada ditg en il stadi da naschientscha, nua ch'er nus avain provà da prender influenza. Il december passà è il sboz dal cussegl federal ì en consultaziun. Previs è vinavant in «service public» ferm davart da la SSR ch'è suttemess a prescripziuns severas – cun excepziun da la libertad da patratg e pled e da l'autonomia da cultura e scienza – e che retschaiva persunter las contribuziuns publicas da concessiun. Ils emetturs privats duain era giudair plaina libertad da commerzi – dentant betg pudair sa participar a las taxas da concessiun.

Concernent l'organisaziun vegniss la schelta da la furma cunvegna surlaschada a la SSR, uschè lunsch che quella garantescha l'autonomia e la libertad necessaria, ina gestiun economica ed ina direenziun e coordinaziun naziunala. Il cussegl federal vules dentant eleger il gremi suprem (oz ZRA), che pudess lura sez eleger e relaschar la direenziun generala, senza la pudair dar directivas davart il program. Plinavant prevesa il sboz in gremi consulent da nov fin indesch persunas (Beirat), elegì dal cussegl federal. Quest gremi pudess adina prender posiziun en dumondas da program.

Durant ils proxims mais vegnan ils gremis da la SSR, sco blers auters, envidads da prender posiziun tar quest sboz. Igl è da supponer che bleras ideas chattian accoglientscha en noss gremis (il servetsch public e taxas da concessiun exclusivamain a la SSR, forsia cun conceder contribuziuns a societads privatas pitschnas e flaiervas). Pli pitschna è probablmain la prontadad da far concessiuns concernent la structura e l'organisaziun ch'ans paran dad esser generalmain cumprovadas. Era sche la furma d'uniun ha sias flaiervezzas, chattan ins strusch insatge meglier per garantir al singul burgais ils dretgs democratics d'ina vart e l'indipendenza dal stadi da l'autra vart.

B. La societad DRS e la conferenza dals presidents da las Societads commembras DRS

Menziunar ston ins qua surtut la demissiun dal president da DRS Fritz Schneider, anteriur cusseglier guvernativ da Soloturn, ch'ha cumplenì la vegliadetgna statutarica da 70 onns. El ha prestà lavur excellenta en tut ils gremis ed è era stà ina personalitad ch'ha mussà gronda simpatia e chapientscha per la CRR. Quai vala er per la vicepresidenta partenta Johanna Schneiter da Glaruna. Sco nov president è vegni elegì cun l'entschatta da schaner 2001 Hans Fünfschilling, cusseglier dals stadis da Basilea-Champagna. Nus pudain quintar cun in collega motivà e bainvulent.

C. Societad regionala CRR

L'onn da gestiun è stà in onn tut normal cun quatter sedutas dal cussegl regional e quatter sedutas ordinarias dal directori, nua che nus avain tractà las normalias da gestiun sco il quint, il preventiv, ils rapports dal directur general da la SSR Armin Walpen, dal directur Chasper Stupan, dal manader d'administraziun e finanzas Theo Haas, dal president dal cussegl dal public Schimun Lemm e dal president da la CRR.

Ina gruppa da lavur extraordinaria presidiada dal vicepresident Remo Godly ha examinà e discutà pussaivladads da propagar RTR e CRR el public. In rapport en scrit mussa en detagl pussaivladads ch'ins vul realisar en futur. D'avantatg è surtut ina collavuraziun pli stretga tranter ils collavuratur e las collavuraturas RTR e la societad purtadra el public, surtut, cur ch'i sa tracta da planisar e far occurrenzas publicas sco sairas da film etc. Talas sairas han gì lieu l'onn da rapport en plirs lieus dal chantun e quai cun grond success. Er las producziuns da nossa televisiun als dis da film a Soloturn, ch'han gì in success excellent, contribueschan grondamain a propagar e renconuscher nossa cultura e nossas instituziuns.

A chaschun da la radunanza generala cun l'elecziun da tut ils gremis per ina nova perioda d'uffizi (guarda protocol en quest rapport) avain nus attribui il premi CRR sequentamain:

- als tamburs da Domat (laudatio Theo Haas) per lur prestaziun extraordinaria en quella sparta da la cultura da lur vitg ch'è vegnida renconuschida pliras giadas cun la maestranza svizra
- a Giovanni Netzer, il giuven multitalent artistic da Savognin, per sia lavur culturala distinguida sco scribent, autur da tocs da teater, reschissur, animatur etc. (laudatio da Natalia Gliott).

La giuria dal premi Cristal (il mastral Martin Quinter, president, Corina Casanova, Jon Nuotclà, Anita Simeon, Claudia Willy, Corina Luck,

secretaria) ha consegnà en ina festetta degna il premi Cristal per prestaziuns schurnalisticas excellentas sequentamain:

- emprim premi categoria radio: a la grupp RTI cun Annamaria Nunzi, Fredi Franzoni, Maro Petrelli e Paolo Ciocco per la contribuziun «Puntata speciale da Samedan per la Scuntrada» el Radio della Svizzera Italiana (laudatio Corina Casanova)
- menziun d'onur categoria televisiun: a Gieri Venzin per la contribuziun: «Puscha! Puscha! Tut che cloma» (laudatio Jon Nuotclà).

Surpreudentamain avain nus stuì prender conuschientscha en la seduta dals 8 da settember 2000 da la demissiun da Chasper Stupan sco directur RTR per la fin d'avust 2001. Suententer 17 onns d'activitad ordvart fritgavla e renconuschida sco directur prenda el la chaschun prevista en il reglament dal persunal e sa lascha pensiunar gia cun 60 onns. Durant ses temp d'uffizi ha el amplifitgà e structurà nossa interpresa sin quel stgalim, nua ch'ella è oz ed obtegni respect e renconuschientscha era sco commember da la direcziun generala SRG SRR ideé suisse. Nus al engraziain gia oz per tut sias stentas e ses success e sperain sin ina buna finiziun da l'incumbensa (forse po el curunar ses engaschi novischem cun la cunvegna definitiva per engrondir il studio existent).

Il responsabels per Zuoz
(Gion Peider Mischol, Jon
Candrian)

Quel fatg ha dumandà pliras sedutas supplementaras dal directori. La fin da l'onn da rapport n'era il directur nov betg anc elegì. Ussa poss jau rapportar ch'il cussegl regional haja elegì unanimamain dr. Bernard Cathomas sco directur nov, sin proposta unanima dal directori. El entra en uffizi il settember 2001. Nus ans legrain d'ina buna collavuraziun.

Plinavant vulesch jau admetter in cordial engraziament a tut tgi ch'ha collavurà en in dals gremis da CRR e RTR.

Per finir vulesch jau anc ma regurdar en engraziavladad da noss anteriur president da la societad purtadra CRR dr. iur. Stefan Sonder-Hardegger ch'è mort ils 15 d'avust 2000 a Cuira en l'auta vegliadetgna da 89 onns.

Stefan Sonder è stà commember da la suprastanza da la CRR da 1953 fin 1984. Da 1969 fin 1984 ha el presidià la societad. Da 1976 fin 1984 ha el plinavant represchentà ils interess da la CRR en la suprastanza centrala da la societad svizra da radio e televisiun. Il char defunct s'è adina engaschè per la chaussa rumantscha ed ils interess da la CRR cun persvasiun e cun tut sia persunalitad. Dieus haja si'olma

Per il directori ed il Cussegl regiunal CRR:

Luregn Mathias Cavelty

President:
Vicepresident:
Assessurs:

Suprastanza

Luregn Mathias Cavelty, Cuir/Schluein
Remo Godly, Cuir/Zernez
Duri Bezzola, Scuol
(numnà dal Cussegl federal)
Armin Walpen, directur general da la SSR
(ex officio)
Martin Quinter, Mustér

6.8. Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Envidar noss commembers a la 10avla radunanza annuala è stà per mai ina gronda satisfacziun. Ma regurdond a quel 23 da november 1991 cur che bunamain 25 persunas eran vegnidas a s. Gagl per approvar ils prims tschentaments e per eleger la prima suprastanza, poss dir, che noss' uniun ha cuntanschi en quests diesch onns pli che quai che nus speravan.

Ussa denton è il temp madir per far ils proxims pas vers il futur.

Novs tschentaments – novas structurass

Ensemen cun ils novs tschentaments avain nus er dà novas structurass a la suprastanza. Mintgin ha surpiglià in ressort. La lavur administrativa è per gronda part en mauns da l'actuara. Suentar che nus avain survegni in sustegn finanziar da la Lia rumantscha e che divers commembers han pajà voluntariamain ina contribuziun è nossa cassiera sa messa vi da la lavur.

Ils novs tschentaments prevesan che: *«Commember da l'URB pon deventar: scadina persuna natirala che viva ordaifer il chantun Grischun»*. Cun gronda satisfacziun avain nus pudì beneventar in bel dumber d'interessents e d'interessentas.

In fegliet infurmescha quatter giadas l'onn noss commembers sur da quai che capita en la Rumantschia, spezialmain en la Bassa. Quest onn èn gia cumparids ils prims trais numers.

Projects realisads

Cun sustegn da l'URB han gimnasiasts rumantschs da la scola chantunala da Zug organisà cun lur scolast d'istorgia, Linus Bühler, in work-shop rumantsch. La pitschna gruppa che s'ha paticipada al work-shop ha realisà ensemen cun la studenta d'art Jacinta Candinass tschintg curts films, en ils quals els raquintan da lur relaziun cun il rumantsch.

Tgenins impediments sto ina mamma rumantscha en la Bassa surmuntar, sche ella vul organisar in **barat da scola en terra rumantscha?** Claudia Cadruvi Pfeiffer ha fatg questa experientscha e suenter documentà ella.

Il terz project realisà è in leporello che è destinà ad infurmar persunas che vular daventar commembers u commembras da l'URB. In giuven rumantsch ha tgirà la part grafica.

Lavur en suprastanza

La suprastanza s'ha radunada quatter giadas, a Goldach ad ina dieta da clausura, a Schaffusa, suenter la radunanza da delegads da la Pro Raetia, a Lucerna ed a Zug.

Temas principals èn stads: elavurar projects, estructuras suprastanza, ultimas correcturas dals tschentaments, aquirir commembers e commembras.

Dasper han ils singuls suprastant/as s'engaschad/as en differentas organisaziuns en lur regions ed er sin champ surregional.

Radunanza annuala

La 10avla radunanza annuala da l'URB ha gì lieu ils 13 da matg 2000 a Turitg. L'interess è stà detg grond.

La radunanza ha acceptà ils novs tschentaments. Sco successura da Claudio Deflorin, che è sortì da la suprastanza per raschuns profesiunalas, vegn elegida Lidia Deuber-Casutt, Hünenberg. Ella surpiglia il post da cassiera. Nova delegada da la LR è Erica Vonmoos. Elegids sco revisurs da quint èn Adalgott Berther, Dallenwil e Werner Holderegger, Wil.

Contacts cun autras organisaziuns

Da gronda muntada èn er ils contacts cun autras organisaziuns, d'ina vart cun las uniuns, ils chors e gruppaziuns interessadas al rumantsch en la Bassa, da l'autra vart cun quellas en il chantun Grischun.

La primavaira passada avain nus gì la pussaivladad da sa preschentar durant la radunanza dals presidents e da las presidentas da la Pro Raetia.

La Scuntrada è stada ina da las occasiuns che nus avain pudì entupar ils represchentants da la Rumantschia.

In cordial grazia fitg a tut ils/las collavuratur/as e suprastant/as da la Lia rumantscha per lur sustegn durant l'onn.

La presidenta: Cilgia Vital

Suprastanza

Presidenta:	Cilgia Vital, Goldach SG
Vicepresident:	Clau Derungs, Malters LU
Actuara:	Erica Vonmoos, Turitg
Cassiera:	Lidia Deuber-Casutt, Hünenberg ZG
Assessurs:	Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD Sigisbert Lutz, Berna

6.9. Giuventetgna Rumantscha

L'onn 2000 è stà cunzunt in onn da decisiuns e da manifestaziuns grondas. Program da lavur per la giuventetgna e la Scuntrada èn stads ils temas principals da quest onn. Auters puncts dal program sa repetan mintg'onn.

Radunanza generala a Trin ils 8 da schaner 2000

Per l'emprima giada ha quella gè lieu a Trin. Ina radunanza bain visitada, cunzunt sch'ins resguarda la bellezza aura che envidava dad ir cun skis. Puncts principals èn stads la situaziun miserabla da PUNTS ed era la lavur da giuventetgna che era sin buna via da vegnir realisada. Ultra da quai è Zegna Dosch, Cunter vegnida elegida per la vicepresidenta partenta Eveline Nay, Laax. Uschia è il Surmeir puspe represchentà en la la suprastanza da la GiuRu. Ad Eveline anc ina davosa giada engrazia fitg per sia grondiusa lavur prestada e tut il bun en l'avegnir.

Seminari da Pasca da la GCEE a Bulsan dals 15 entochen 21 avrigl

Durant l'emna avant Pasca ha lieu il Seminari da pasca tradiziunal da la GCEE. Da la partida eran era quatter Rumantschs. Var 150 giuvenils da l'entir' Europa èn sa radunads ault si sur Bulsan. Il «Südtiroler Jugendring» aveva envidà al seminari che stava sut il tema «cunfins». Ils participants èn ids a la tschertga da cunfins ed han pruvà da sentir ed enconuscher cunfins. Quai ha fatg per exempel in curs da sautar, da cuschinar e dad ir en muntogna.

Il davos di ha gè lieu la radunanza generala da la GCEE. Anne Hahn, Frisa dal nord, è vegnida elegida sco nova presidenta. La GCEE ha plinavant decidì che l'organ uffizial da la GCEE duai esser l'internet.

Lavur da giuventetgna

Suenter in onn da preparaziun avain nus pudì preschentar a la suprastanza da la LR in product cuntentaivel. Sa basond sin il rapport intermediar che è vegnì elavurà da la suprastanza, è vegni decidì da contiunar cun il project, quai vul dir, che la GiuRu ha ussa a disposiziun 40'000.– per projects durant l'onn 2001. Nus avain già elavura in budget che preveda diversas activitads fitg interessantas.

Marketing

Ina finamira per l'onn 2000 era franc da crear in logo nov per la GiuRu. In logo che di ora insatge, in logo giuven, viv e modern. In logo che represchenta la GiuRu. Quai è era reussi. Theres Jörger ha preschentà differentas pussaivladads da logos a la suprastanza, e quella è sa decidida per la nivletta.

Scuntrada 2000

Cun differents projects buns ed interessants ha la GiuRu provà dad attrer la gliued. Quella è per part vegnida- ma la gronda part è restada a chasa. La GiuRu aveva organisà tut las occurrenzas a Samedan en ils locals da l'Academia Engiadina. Dad ina vart era la redacziun da PUNTS preschenta e vi da producir il numer spezial da la Scuntrada. Da tschella vart eran las sairas cun concerts cun ils Bandiz da Silenzi, cun ils Cantauturs Passiunais e cun Solution. Ina saira è stada sut il motto «best of film rumantsch giuven», in'atra era deditgada a la lavur da giuventetgna cun discussiun.

Il punct culminont avess duì esser il grond concert cun Merfen Orange, Marigold e Tabularasa la sonda saira. Dentant-tras gronda concorrenza dad autras festas (q.v.d. trais en Engiadin'ota ed anc la Festa da Cuira) è era questa occurrenza betg stada gist visitada excellentamain.

Voices of Europe

Durant la Scuntrada ha medemamain gì lieu il project da chant. L'entir project era quasi persequità da problems. Uschia avevan ina schurma da problems ordavant chaschunà ina participaziun internaziunala magari pitschna. Dentant, era uschia ha regnà ina buna atmosfera tranter ils participants. Grazia fitg quà a las dus manadras Astrid Alexandre da Surcasti e Christina Riesch, Trin Mulin per lur grond engaschament.

PUNTS

Product/budget

Suenter l'onn turbulent 1999 è l'onn 2000 puspè stà in zichel pli calm. Quai na vul betg dir che nus avain fatg ina pausa sin pel marscha. Avair en maun in budget è in art. Quai han las PUNTS stuì percorscher a la fin dal millenni passà. L'onn 2000 avain nus però empruvà tut per evitar in deficit ed igl è gartegià. Anzi, igl ans è perfin gartegià da porscher als

lecturs dus numers dapli che budgetads. Il novum en il budget 2000 era numnadamain, che PUNTS ha budgetads mo pli 10 numers fix e dus ston sa purtar sez. Il numer da favrer cun ils inserats ha bain provocà il scurlattar d'intginas testas, perencunter è il numer da la Scuntrada stà in highlight da quest onn. Nus engraziain a la LR per ses sustegn generus. Er tar diesch numers budgetads avain nus empruvà cun sponsoring da survegnir in zichel aria d'agir e da preschentar al lectur insatge extraordinari.

Las cartas postalas per exempel avain nus mo pudì realisar grazia al sustegn d'in partenari. Las entradas dad inserents n'è però per bler betg anc quella che nus vulain cuntanscher. En quel regard datti anc bler da far. Il numer d'abunents è sa sbassà, nus pudain ussa però demussar in tschep d'abunents saun, quai vul dir, ch'ils plirs pajan er lur abunament.

Scolaziun/ marketing

La redacziun dal numer da la Scuntrada è stà insatge unic, super. Far ina gasetta propi en team da redacziun fiss ideal. La creativad crescha en il collectiv. Er ils feedbacks da personas cumpetentas d'ordvart ans han manà enavant. Nus vulain puspè realisar in tal numer en il collectiv. Ensemen cun la

GiuRu avain nus prevesì da far dus curs: in da scriver e l'auter da fotografar. Ils curs n'èn betg mo pensads per ils redactors da las PUNTS, mabain er per tut ils giuvenils rumantschs, damai per tut ils redactors potenzials.

Nus essan anc adina da l'opiniun che PUNTS pudess avair 1000 abbonents regulars. Ma sco tschiffar ils interessads? Nus avain percorschè che la preschientscha ad open-air è bain impurtanta ed en il diliri vulan er bliers abunar PUNTS – ma la raccolta è da curta durada. Ils giuvenils vegnan betg ad in open-air per abunar gasettas. Perquai avain nus decidì da far diversas acziuns da marketing spezialas quest onn. Nus vulain promover PUNTS surtut era en las scolas e vulain contactar scolasts da scolas medias, mercantilas e secundaras e preschentar noss product er sco product per l'adiever scolastic. Da l'autra vart avain nus prevesì ina tura da promoziun tras il grischun cun diversas staziuns da party. Uschia vulain nus er ans preschentar al public e dar il messadi: he, nus essan giuvens e faschain ina gasetta per vus! Dal success rapportain nus alura l'auter onn.

Pertutgant inserents avain nus fatg l'experienscha ch'ins arriva plitost ad ina finamira, sch'ins dumonda affars che han x-in connex cun il tema principal. Cun quai ch'ils temas per l'auter onn èn già enconuschents, pudain nus quà forsa cuntanscher insatge. Subvenziun è foll gail!

Alive and well rocking

Durant la Scuntrada è sa cristallisà in nov project: Alive and well rocking. Durant 2 emnas vegnan giuvens musicists rumantschs e da lingua gaelica, quai vul dir da l'Irlandia e da la Scozia, a far ensemen musica e dar lura concerts cuminaivels. Avair lieu vegn tut dals 25 da fanadur entochen ils 5 dad avust - in emna sin la Isle of Skye en Scozia ed in emna a Laax. Sco mentur è enfin ussa da vart da la Rumantschia vegni engaschè dr. Robert Grossmann, Pasqual. Da quai udis vus dentant lura la stad 2001.

Seminari d'atun da la GCEE dals 27 als 30 d'october 2000 en Ungaria

Era quà è stada preschenta ina delegaziun rumantscha da la GiuRu. Sco mintg'onn è il seminari d'atun pli in eveniment per paucs ed era in eveniment per sa mussar cunzunt la vita locala. Dasperas è sco adina vegni discutà bler davart las pli differentas chaussas.

Broschura per la matura bilingua

Senn da questa broschura è dad infurmar ils giuvenils davart las schanzas ch'il rumantsch porta en la vita da lavur e da preschentar las plazzas da lavur che pretendan rumantsch/ favuriseschan insatgi cun conuschientschas dal rumantsch.

Finalmain èsi reussi da chattar ina gruppa da giuvenils che èn pronts da far questa broschura. Ils giuvenils fan la lavur sco lavur da matura en la scola claustrala da Mustèr e vegnan accumpagnads da Gion Lechmann, Sagogn. Finamira è, dad avair la stad 2001 la broschura sco tala per savair reparter quella en scolas.

Lia Rumantscha

Quest onn ans ha la LR puspè sustegn en las fitg differentas modas e manieras. Cunzunt cun elavurar il program per la giuventetgna ed era cun elavurar il program per la Scuntrada avain nus gi fitg bun contact. Grazia fitg!

Engraziament

Questa giada vuless jau dir ina giada engrazia fitg a tuttas persunas ch'èn s'engaschadas en ina moda u maniera a la Scuntrada e tar PUNTS. Quai n'è betg insatge normal da s'engaschar cun tutta forza senza survegnir in da tschintg raps! Grazia fitg era al battaporta dal radio rumantsch – igl è in plaschair dad astgair collavurar cun in tal team. Dal rest vuless jau engraziar a tut la suprastanza che ha fatg ensemen cun mai questa via – e che ston ussa far quella enavant senza mai. Merci fitg e bun cletg!

Per la GiuRu, Erwin Huonder, president

Gremis da la Giuventetgna Rumantscha

President:	Erwin Huonder, Samedan
Vice-presidenta:	Zegna Dosch, Cunter
Chaschier:	Armin Duff, Sumvitg
Actuar:	Chasper Valentin, Sent/Bravuogn
Assesura:	Flavia Caduff, Vella
DelegiadAs:	Eveline Nay, Laax Roman Cathomas, Laax Isabelle Jaeger, Tarasp/Cuira Eliane Cathomen, Schnaus Flavia Caduff Vella
SuppleantAs:	Andreas Horber, Samedan Ivo Huonder, Mustèr Armin Duff, Sumvitg Chasper Valentin, Sent/Bravuogn
Revisurs da quint:	Georg Malgiaritta, Müstair Corina Derungs, Vignogn
<i>Team da PUNTS:</i>	
Chauredactura:	Anita Simeon, Lantsch
Caporedactors:	Conradin Klaiss, Vella David Truttmann, Müstair
Rapresentant en la GCEE:	Clà Buchli, Sent

6.10. Cuminanza mussadras rumantschas

La Cumünanza da las mussedras rumauntschas (CMR) po guardar inavous sün ün an da societad zuond quiet. Illa suprastanza ho que do duos müdamaints. Isabelle Defuns ho surpiglio l'incumbenza da chaschiera e Sidonia Melcher scriva in avegnir ils protocols. In quist'ocasiun nu vuless eau schmancher d'ingrazcher ad Annina Nicolay ed a Bettina Schaller per lur granda lavur illa suprastanza a bönd da la CMR. La collavuraziun es steda fich buna e productiva.

Düraunt quist an avains nus miss in net ils statüts da noss'unien ed hoz essans in cas da tils scumpartir a nossas commembras. A partir dal schner 2000 sun in vigur las novas structuras da l'Uniun da magistraglia Grischun (LGR). Il presidi ho surpiglio Christian Gartmann da Favugn. Il fögl scolastic cuntegna tuot las infurmaziuns necessarias in merit. In avegnir es mincha commembra da la CMR automaticamaing eir commembra da l'Uniun da magistraglia Grischun e da l'Uniun federela da Mussedras (UMS). La CMR ed eir l'UMS haun da cumbatter per nu perder adüna dapü commembers. Per quist motiv avains nus creo ün fögl per far propaganda d'entrer in noss'unien. Eir la pussibilted da survgnir scu commember da la CMR tsherts rabats tar differentas sgüraunzas dess render noss'unien pü attractiva.

Bger da discuorrer ho do eir quist an il nouv plan da basa chi vegn pel mumaint examinö da differentas mussedras. La regenza ho decis da rester pel mumaint tar quist plan e da prolunger il temp da prova auncha per ün an.

A partir da l'an da scoula 2000/2001 haun las vschinaunchas cun fich pochs iffaunts darcho la pussibilted dad integrer iffaunts da quatter ans in scoulina. Ils cuosts surpiglian las vschinaunchas, il chantun stu però der il permiss.

La gruppa da lavur cun Annamarie Bösch, Ladina Casura, Daniela Frizzoni, Mirta Hartmann, Daniel Manzoni ed Annina Nicolay haun

organiso «il di da las mussedras» cul tema: «SVILUP» chi ho gieu lö als 15 d'avuost a Samedan i'l ram da la Scuntrada in Engiadina. Nus avains udieu referats fich interessants, discuers profuonds ed eir il spiert da solidarited ho pudieu gnir cultivo. Ün sincer grazcha fich a la gruppa da lavur per l'organiziun da quist inscunter! Eau

finisch mieu rapport annuel cun ün sincer ingrazchamaint a mias collegas in suprastanza scu eir a tuot quellas chi haun collavuro in nos ravuogl ed ans haun sustgnieu in nossa lavur. Gugent speresch eau, cha tuottas hegian eir in avegnir granda satisfacziun e plaschair per nossa bella vocaziun.

Trimmis, in avuost 2000

La presidenta: Ladina Maissen

Suprastanza

Presidenta	Ladina Maissen-Huder
Actuara	Bettina Schaller, Andeer
Cassiera	Annina Nicolay, Samedan
	Heidi Caviezel, Razén
	Madlaina Giovanoli, Segl-Maria
	Ladina Maissen, Trimmis (responsabla per ils
contacts cun	la LR)
Revisuras da quint	Annemarie Bösch, Scuol
	Tanja Canzin, Puntraschigna

7. RENDAQUINT DA LA LIA RUMANTSCHA 2000

Quint da gudogn e sperdita

	Quint 2000		Preventio 2000		Quint 1999	
	entradas	expensas	entradas	expensas	entradas	expensas
Contribuziuns						
Confederaziun	2 054 606		2 054 605		2 107 000	
Chantun Grischun	390 000		390 000		390 000	
Tschains da chapital	19 489		15 500		13 426	
Donaziuns	0		0		0	
Sustegn permanents	5 000		5 000		5 000	
Servetschs spezial	22 249		10 000		16 835	
Unions regionalas		386 000		386 000		392 000
Unions surregionalas		126 625		126 625		101 063
Diversas contribuziuns		38 750		43 500		45 432
Acziuns						
Acziuns spezialas	284 342		170 000		33 000	
Acziuns spezialas		382 009		311 000		116 717
Collavuratur regionalas						
Servetschs collavuratur regionalas	10 675		10 000		18 776	
Collavuratur regionalas		612 788		571 720		560 998
Servetsch linguistic						
Entradas servetsch linguistic	31 554		12 000		2 476	
Servetsch linguistic rg		338 415		361 740		316 318
Post d'informaziun						
Post d'informaziun/documentaziun		94 051		96 970		93 012

	Quint 2000		Preventiv 2000		Quint 1999	
	entradas	expensas	entradas	expensas	entradas	expensas
Post da translaziun						
Entradas translaziun	97 868		90 000		125 896	
Post da translaziun		134 171		131 990		118 092
Post da teater						
Post da teater		48 505		50 710		51 021
Sustegns divers						
Ord retgav da reservas	12 000		10 000		0	
Divers sustegns	6 500		15 500		15 500	
Vendita						
Entradas per vendita	187 751		213 500		191 549	
Post d'ediziuns		251 183		242 445		448 117
Scolinas						
Restituziuns scolinas	121 775		137 000		125 579	
Expensas scolinas		218 441		219 800		192 881
Curs						
Entradas curs	36 843		25 000		18 800	
Expensas curs		29 293		24 000		32 730
Administraziun						
Organs		63 063		66 000		59 195
Pajas e custs socials personal		378 960		364 510		371 922
Infrastructura generala		92 242		92 800		86 739
Divers custs		77 997		84 500		71 662
	3 280 652	3 272 493	3 158 105	3 174 310	3 063 836	3 057 898
Surpli expensas/entradas (-)	-8 159	0	16 205	0	-5 937	0
	3 272 493	3 272 493	3 174 310	3 174 310	3 057 898	3 057 898

BILANTSCHA

per 31-12-00 per 31-12-99

Activas

Daner current	648 368	778 032
Projects	0	2 727
Debiturs	58 696	61 321
Inventari	1	1
Ulteriuras activas	46 099	16 073
Chapital da gestiun	753 163	858 154
Maschinas e mobigliar da biro	2	2
Maschinas/vehichels da scolina	2	2
Participaziuns e diversas	3	3
Total activas	753 170	858 161

per 31-12-00 per 31-12-99

Passivas

Impegn a curt termin	219 271	91 291
Emprests	67 810	66 808
Projects	18 932	33 335
Donaziuns	50 408	49 663
Reservas ed ulteriurs impegn	382 653	611 127
Chapital ester	739 074	852 224
Facultad schubra	14 096	5 937
Total passivas	753 170	858 161
Total activas	753 170	858 161

Schliaziun da reservas 1999

conto

Reserva da 1997 rumantschaziuns	Rumantschaziuns	1 800.00
Construir en rumantsch	Rumantsch en l'economia	11 715.00
Translaziuns persunas auxiliaras	Pajas auxiliaras/incumb. externas	28 805.80
Reserva da 1998 testament anonim	Entradas Scuntrada	20 000.00
Reserva da 1998 testament anonim		13 804.40
Reserva da 1998 abunament chanzuns	Acziuns per promover il chant	3 685.30
Reserva da 1998 videos per uffants	Cassetas teaterets uffants	502.27
Lectura per uffants e giuvenils	Lectura uffants e giuvenils	9 292.15
Installaziuns supplementaras	Entradas Scuntrada	5 725.05
Adattaziuns homepage	Propaganda	2 000.00
Restampas	Restampas	13 270.30
Project CIG	Cumpendi d'Istorgia Grischun	13 632.55
Curs da lingua e cultura	Program d'assimilaziun	6 547.15
Per Cumbinella	Projects Rumantsch Grischun	6 000.00
Per videos uffants	Pro Patria giuventetgna	6 000.00
Total schliaziun reservas		142 779.97

Furmaziun da reservas 2000

conto

Reserva testament anonim		13 804.40
Preschentaziuns LR	Preschentaziuns LR	10 000.00
Construir en rumantsch	Rumantsch en l'economia	15 000.00
Documentaziun/relaziun publica	Documentaziun/relaziun publica	2 000.00
Pajas auxiliaras	pajas auxiliaras/incumb. externas	10 000.00
Contribuziuns a gruppas da teater	Contribuziuns a gruppas	1 000.00
La Scena	La Scena	1 000.00
Lectura uffants e giuvenils	Lectura uffants e giuvenils	4 000.00
Restampas	Restampas	14 000.00
Videos per uffants	Cassetas teaterets uffants	6 000.00
Remplazzament bus	Remplazzament bus	10 000.00
Total furmaziun reservas		86 804.40

Finanzkontrolle des Kantons Graubünden
Controllo delle finanze del Cantone Grigioni
Controlla da finanzas dil cantun Grischun

7001 Chur, Loestrasse 2, Tel. 081 257 32 73, Fax 081 257 21 75

RAPPORT DAL POST DA REVISIUN LIA RUMANTSCHA (LR)

Sco post da revisiun avain nus controllà la contabilitad ed il quint (bilantscha, quint da gudogn e sperdita) da la Lia rumantscha per l'onn da gestiun terminà ils 31 da december 2000.

Nossa controlla avain nus fatg tenor ils princips renconuschids che la controlla sto vegnir planisada ed exequida uschia ch'ins eruescha cun gronda segirezza sbagls essenzials en il quint annual. Nus avain examinà ils posts e las indicaziuns dal quint annual cun agid dad analisas e retschertgas sin basa d'emprovas da controlla. Plinavant avain nus giuditgà l'applicaziun dals princips da facturaziun relevants, las valitaziuns generalas e la preschentaziun dal quint annual sco entrì. Nus essan da l'opiniun che nossa controlla saja ina basa suffizienta per noss giudicament.

La dimensiun da la controlla e nossas constataziuns pertutgant la controlla avain nus nudà en in rapport separà. Quest rapport avain nus elavurà per mauns da la regenza, da la supranstanz e da la cumissiun da gestiun da la LR.

Tenor noss giudicament correspundan la contabilitad ed il quint annual a la lescha ed als statuts.

Nus recumandain dad approvar quest quint annual.

Cuira, ils 3 d'avrigl 2001

CONTROLLA DA FINANZAS
DAL CHANTUN GRISCHUN

H. Bollhalder
Scheffrevisur

A. Lanfranchi
Manader da secziun